

Teológia

A TARTALOMBÓL

TÁJÉKOZTATÁSI ESZKÖZÖK ÉS AZ EGYHÁZ

Információ, kommunikáció, új testvérieség? – Tömegkommunikáció és a hit „marketing”-je – A katolikus tömegtájékoztatásról – Vallás és a tömegtájékoztatási eszközök – Harminc év a Magyar Rádió szolgálatában – A tömegkommunikáció lírája – A médiák és a befogadók – Lelkipásztori tervek, feladatok

A TEOLÓGIA beszélgetése
NEMESKÚRTY ISTVÁNNAL

Czigány György – Funiok, Rüdiger –
Horányi Özséb – Lócsei Gabriella
Lukács László – Rapcsányi László –
Schulmeister, Paul és többek írása

XXIV. évf. 1990. 2. sz.

teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXIV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1990. MÁJUS

TANULMÁNYOK

- LUKÁCS LÁSZLÓ: Információ – kommunikáció – új testvériesség? 65
SCHULMEISTER, PAUL: Elalusznak a templomban
(Tömegkommunikáció és a hit „marketing”-je)
(Fordította: Bánhegyi B. Miksa) 71
LŐCSEI GABRIELLA: Milyen legyen a katolikus tömegtájékoztatás 76
FUNIOK, RÜDIGER: Vallás a tömegtájékoztatási eszközökben? – Igen tes-
sék! (Fordította: Bánhegyi B. Miksa) 79

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE NEMESKÜRTY ISTVÁNNAL

- Nem szabad félni... (A beszélgetést feljegyezte: Lócsei Gabriella) 84

KÖRKÉP

- Egyházi nyilatkozatok a tájékoztatási eszközökről
Pápai üzenetek a tömegkommunikációs eszközök világnapjára
(Lenhardt Vilmos) 87
Hatékony jelenlét. Meditáció főként a tömegkommunikációról
(Horányi Özséb) 92
Harminc év a Magyar Rádió szolgálatában. (Riport DR. RAPCSÁNYI
LÁSZLÓVAL) (A riportot készítette: Széll Margit) 98
A tömegkommunikáció lírája (Czigány György) 104
A „csodálatos médiák” (A „befogadók” szemszögéből) (Széll Margit) 107
Az egyház és a médiák (Negatív jelenségek és pozitív feladatok)
(Szennay András) 112

TEOLÓGIAI–LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

- Lelkipásztori tervezés – koordinált lelkipásztorkodás (Blanckenstein Miklós–
Brückner Ákos Előd–Tomka Ferenc) 116
Családi beszélgetések (nem csak) a tömegmédiákról (Bittsánszky Géza) .. 119
„Az Úr kezét nyújtotta feléd, mert bizonytalanul léptél” (Révai Edit) 123
Kimondani a hitet (Varga Mátyas) 124

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Lukács László

Lukács László

INFORMÁCIÓ – KOMMUNIKÁCIÓ – ÚJ TESTVÉRIESSÉG?

A média-robbanás századunkban

A könyvnyomtatás feltalálása alapvetően megváltoztatta az emberi tudás átadásának-átvételének lehetőségeit. A szóbeli közlés mellett ugyan már évezredek óta ismerték az írásos érintkezés lehetőségét, ez azonban – a technika fejletlensége miatt – mindig csak néhány embert köthetett össze. Fölbecsülhetetlenek ezek a ránk maradt dokumentumok: az elröpülő szó mellett az írás rég múlt korok néhány igen jelentős emléket őrizte meg számunkra. A nyomtatott betű segítségével azonban nagy példányszámban lehetett előállítani ugyanazt a könyvet: gyakorlatilag bárkinek kezébe eljuthatott ugyanaz az írás.

A „Gutenberg-galaxis” (ahogyan Mc Luhan nevezi a könyvnyomtatás korát és kultúráját) tette lehetővé az újság létrejöttét. Csupán ötlet kellett hozzá: a XVII. századtól jelennek meg a különböző napi-heti-havi kiadványok, újságok, folyóiratok. Ezek nem egyszer s mindenkorra szóló tudnivalókat közölnek olvasóikkal, hanem friss híreket, aktualitásokat, jelentősebb vagy érdekesebb eseményekről szóló beszámolókat. A nyomtatott betű által közölt tudás – s evvel párhuzamosan az olvasók tudásszomja – új területre terjed ki: a folyton változó világ napi eseményeire. Jelentősen kitágul ezzel az emberek érdeklődésének horizontja, hiszen tudomást szerezhetnek olyan eseményekről is, amelyek más vidékeken, más országokban, sőt más kontinenseken zajlanak.

A rádió, majd a televízió fölfedezése kellett ahhoz, hogy a sajtó által létrehozott információs rendszer gyökeresen megváltozzék. A drót nélküli távíró lehetővé tette azt, hogy távoli eseményekről is gyorsan hírt adhassanak az újságok. A rádió segítségével azonban közvetlenül hallhatóvá lett a messzi országok, emberek üzenete, a televízióban pedig mindez láthatóvá is vált. A hang, majd a kép is, s az így megszólaló emberek, az általuk megjelenő valóság egyre kevésbé ismert távolságokat, s könnyedén túllépett országhatárokon. A műholdak korában pedig nem jelent többé technikai nehézséget az, hogy ugyanazt az eseményt egyszerre láthassa bárki a földkerekség bármely pontján.

Az információ: nagyhatalom

Korunk emberének mindennapi kenyerévé lett az újság, a rádió és a televízió: éhez a híreket, a tájékoztatást, de a szórakoztatást is, a tömegkommunikációs eszközöknek folyamatosan rendelkezésére álló szolgáltatásait. Napi életének részeivé lettek, s észrevétlenül beleépülnek személyiségébe is: az egyének és a társadalmak legnagyobb formáló erejévé váltak. Hatásuk annál erősebb és veszélyesebb, mert a legtöbb ember tudatos kontroll nélkül nyeli le a hírközlő eszközök nyújtotta táplálékot, nem is veszi tehát észre, milyen mértékben és ritmusban alakítják át gondolkodását, érzelmeit, egész személyiségét – ugyanez érvényes a társadalom egészére is.

Az elmúlt évtizedek megtanítottak arra, hogy politikai hatalom mellett egyéb, nem kevésbé erős nagyhatalmak is: a gazdasági hatalom mellett talán leginkább a tömegkommunikációs eszközök hatalma érvényesül a társadalom életében, de a nemzetközi életben is. Az ellenséges hatalmak a második (sőt már az első!) világháborúban felhasználták az információ fegyverét is. Egy-egy ország határait

lezárhatják – de az éter hullámai nem ismernek országhatárokat: az egymással harcban álló ellenséges hatalmak híreket, információkat, kommentárokat sugároztak a másik ország területére, annak az országnak nyelvén, közvetlenül megszólítva az egyes embereket. Az adások zavarásával védekeztek aztán ellene – s az idősebbek még emlékeznek ilyen zavaró-adók működésére hazánkban is. Az egyre erősödő információs lavina a világ egyik legjelentősebb erejévé lett. Az éterháború Európában 1917-től gyakorlatilag megszakítás nélkül tartott egészen a hetvenes évekig (főlerősödvé a II. világháborúban és a hidegháborús években).

A második világháború után megerősödött a felismerés, hogy nemzetközi megállapodásokkal kellene kialakítani a világ új információs rendjét. A háború után megkezdett tárgyalásokon három markánsan elkülönülő nézet jelentkezett. Nyugati oldalról az Egyesült Nemzetek által 1948-ban elfogadott Emberi Jogok Nyilatkozatára hivatkoztak: az emberi jogokhoz tartozik, hogy mindenki szabadon nyilváníthatson véleményt, hogy információkhoz hozzájusson vagy azokat továbbadja. A Szovjetunió s a hozzá kapcsolódó államok véleménye szerint ez beavatkozást jelentene a többi államok belügyeibe. Minden államnak joga van ahhoz, hogy megszürije az országba érkező információkat. A harmadik világ országai viszont egyre erőteljesebben hangsúlyozzák, hogy a fejlett országok visszaélnek technikai és gazdasági fölényükkel. Nem segítik őket abban, hogy kiépítsék saját telekommunikációs rendszerüket – így akarják változtatlanul az irányításuk alatt tartani őket.

A hatvanas évektől kezdve már a műholdas adások rendjét kellett szabályozni. Az UNESCO 1972-ben szovjet javaslatra az állami szuverenitást fölébe helyezte a szabad információáramlásnak. Az UNESCO-n belül éveken át folyt a harc az egymással szembenálló két álláspont között. 1980-ban aztán kompromisszumos megoldás született: hársítsák el az akadályokat a szabad információáramlás útjából, a hírközlő eszközök tulajdonosai viszont érezzék át felelősségüket tevékenységükért.

Az információ etikája

Nem elég azonban, hogy nemzeti vagy nemzetközi tárgyalások és megegyezések szabályozzák az információk adását és gyűjtését. Mint az élet minden jelentős területének, ennek is megvan a maga sajátos erkölcstana. Az információ nagyhatalommá növekedése szükségessé tette azt is, hogy az egyház foglalkozzék a tömegtájékoztatás etikai kérdéseivel. Meglepően hangzik talán, de már a II. Vatikáni zsinat külön dekrétumban foglalkozott a tömegtájékoztatással (Inter Mirifica, 1963), majd 1971-ben, a zsinati rendelkezéseknek megfelelően kiadták a *Communio et Progressio* című pasztorális instrukciót a tömegtájékoztatási eszközökről. Mindkét dokumentum, főleg ez utóbbi, igen részletesen foglalkozik a tömegtájékoztatási eszközök szakmai és etikai kérdéseivel.

A *Communio et Progressio* joggal állapítja meg: a mai embernek megbízható, pontos, világos, teljes körű információra van szüksége ahhoz, hogy megérthesse folytonosan változó világát. Elvesznénk a világ eseményeinek kavargásában, ha nem kapnánk róluk rendszeresen híreket, megfelelő magyarázatokkal, kommentárokkal, háttérinformációkkal. Az informátorok legfőbb szakmai és erkölcsi kötelessége az, hogy a valóságnak megfelelően a közölt hírek. A hírek összegyűjtésével és közzétételével elsődlegesen a hírügynökségek foglalkoznak – a világ nagy hírügynökségei tartják a kezükben az emberiség életét: a sajtó, a rádió és a televízió többnyire az ő jelentéseiket használja elsődleges hírforrásként.

Nem elég azonban az, hogy a hírek megfelelően a tényeknek. Az összes telekommunikációs eszközök arra kényszerülnek, hogy válogassanak a hírek között, kiemeljék közülük a fontosabbakat, elhagyják azt, ami a saját közönségük számára lényegtelennek látszik. A hírközlő eszközöknek átfogó képet kell(ene) adniuk a teljes valóságról, rámutatni a mélyben zajló tendenciákra, osztályozniuk az eseményeket fontosságuk szerint. Természetes, hogy mindenki a saját nemzetének szempontjait tartja elsődlegesnek. De egyetlen ország sem zárkózhat el a külvilág

eseményeitől, hiszen a nemzetben belül zajló folyamatok sohasem maradhatnak függetlenek az illető kontinens, távolabbról az emberiség egészének életétől. Elengedhetetlenül fontos az, hogy egy-egy társadalmon belül nem egyetlen információs forrás működik. Az önmagukban esetleg egyoldalú álláspontok kölcsönösen kiegészítik, kiigazítják egymást. A hírek sokféleségéből így rajzolódnak ki lassan a főbb tendenciák, így válhat áttekinthetővé az eseményeknek önmagában kusza halmaza. A totalitárius államok diktatúrájához tartozik hozzá az, hogy az információt a hatalom monopóliumának tekinti – ahogy Lenin mondta: A hírközlés – a tényekkel való agitáció. Hogy a valódi demokrácia megteremtésének egyik előfeltétele a véleménynyilvánítás, a sajtó szabadsága, azt az elmúlt időkben mi magyarok a bőrünkön tapasztalhattuk meg.

Híradás helyett: egy új, hamis valóság?

A telekommunikációs eszközök közül a televízió tudja a legérzékletesebben, nemcsak a nyelvi megjelenítés, nemcsak hangok útján, hanem képek segítségével is megjeleníteni a valóságot. Megvan a lehetősége arra is, hogy ne a valódi tényeket mutassa be, ne a valóság „éji mását”, a művészet alkotta szépet jelenítse meg, hanem egy egészen más, kifejezetten értéktelen, hamis világot, amely azonban nyicsiklandóan vonzza a nézőket. Minden tömegkommunikációs eszköz alá van vetve a piac törvényeinek: arra törekszik, hogy eladja, sőt minél kelendőbbé tegye a saját portékáját. Minden újságnak, rádió- és tévéadásnak érdekesnek kell lennie. Fennáll azonban az a veszély, hogy ez az üzleti szempont felülkerekedik minden más, és a nézők alsóbbrendű ösztöneivel egy hamis – hozzátehetjük: gonosz – pszeudovilágot állít eléjük. Gomba módra szaporodnak különböző kereskedelmi adások, a horror és a pornó polgárjogot kap ezekben a műsorokban, a videoklippek elöntik a piacot. S az a tragikus helyzet áll elő (hányadszor a történelem során!?), hogy az ember a csodálatos technikai felfedezését rosszra használja fel. A műholdak segítségével az ember soha nem látott technikai eredményeket ért el – s ezeket a legsilányabb és legkártékonyabb célokra használja fel, emberalattivá aljasítva a nézők, köztük ártatlan gyermekek százmillióinak belső világát.

Nem véletlen, hogy a Szentszék egyik legutóbbi instrukciójában (1989) a tömegkommunikációs eszközöket előntő pornográfia és erőszak ellen tiltakozott. „Az utóbbi évek nyugtalanító fejlődésének időszakában a kommunikációs eszközök egyre nagyobb teret engedtek a pornográfiának és az indokolatlan erőszaknak. ... Miközben növekszik az erkölcsi normák körüli zűrzavar, a tömegtájékoztatás egyre nagyobb közönség számára tette elérhetővé a pornográfiát és az erőszakot, beleértve a fiatalokat és a gyerekeket is... A pornográfiai és az erőszak térhódításának egyik alapvető oka a mindenáron egyéni kielégülést kereső, szabados erkölcs terjedése... Terjedése sérti az egyéneket és a társadalmat. A szólásszabadsághoz és a szabad információhoz való jogot tiszteletben kell tartani, de ugyanakkor tiszteletben kell tartani mindenkinek, a családoknak és a társadalomnak a magánélethez, a közszeméremhez és az élet alapvető értékeinek védelméhez való jogát is.” A dokumentum végül leszögezi: itt a közjó forog veszélyben, tehát a törvényeknek és a törvény őröknek szent kötelessége az, hogy korlátozzák és szabályozzák az ilyen termékek előállítását és terjesztését.

Nem csupán kultúrpeszimizmus az, ha ezekre a veszélyekre felhívjuk a figyelmet, s megpróbálunk harcolni ellenük. Az emberiség történelme során nemegyszer bebizonyosodott, hogy értelme s az általa elért hatalom csak akkor szolgálja valóban az ember igazi boldogságát, ha az erkölcsi elvek, az igazi emberi célok irányítása alatt áll. Az emberiséget az első atombomba ébresztette rá először erre a veszélyre: szellemi hatalmunk túlnötte erkölcsi tartásunkat, s ez az emberiség végzetes pusztulásához vezethet. Ma már tudjuk, hogy az atom nem az egyetlen emberi termék, amely képes elpusztítani az emberiséget.

Az információtól a kommunikációig

Nehezen kimondható, hosszú, idegen szavak: információ, kommunikáció. A kettő között azonban lényeges különbség van. Az információ egyirányú közlést feltételez, a kommunikáció viszont a kölcsönös megnyilvánulásra, véleménycserére, párbeszédre épít. A *Communio et Progressio* Isten ajándékainak nevezi a tömegkommunikációs eszközöket, hiszen az emberiség testvériesebb közösségét, végső soron egységét segíthetik elő. A társadalom egészséges működéséhez szükség van a nyilvánosságra, a vélemények, nézetek szabad cseréjére, hogy így – mint egy óriási kerekasztal-beszélgetésben – együttesen alakuljon ki a nemzeti közmegegyezés. (Nem véletlen, hogy maga a kommunikáció szó a *communio*, közösség szóból származik: minden igaz emberi közlésnek célja a közeledés: az, hogy szót értsünk a másikkal, akkor is, ha eltérők, esetleg egymással ellentétesek a nézeteink.) Ugyanez érvényes az egész emberiségre is.

A *Communio et Progressio* az üdvösségtörténet távlatait nyitja elének a tömegkommunikációs eszközökkel kapcsolatban: „A tömegtájékoztatási eszközök arra szolgálnak, hogy megsokasítsák a kapcsolatokat a társadalomban, és elmélyítsék a közösségi tudatot. Ennek következtében az egyének egyre jobban kötődnek embertársukhoz, és jobban kivehetik részüket annak a történelemnek az alakításában, amelyet Isten keze irányít. A keresztény hit szerint az emberiség egysége és testvériessége a célja minden kommunikációnak. Ennek forrása és modellje pedig az Atya, a Fiú és a Szentlélek örök közösségének, az egyetlen isteni életnek örök misztériuma (8.)

Az instrukció így megjelöli minden tömegkommunikációnak végső célját és legfontosabb minőségi feltételeit: az emberek egyre teljesebb összefogását igaz testvéri közösségekbe a helyi közösségek, a nemzetek és az egész emberiség szintjén. Nem érhetik be tehát avval, hogy információkat közölnek, amelyeket az olvasók-hallgatóknézők pusztán tudomásul vesznek. Arra kell törekedniük, hogy azok is megszólaljanak, véleményt nyilvánítsanak, akik az információkat befogadják, s így meginduljon a kölcsönös megnyílás, a gondolatok és vélemények sokirányú cseréje: az információ egyirányú utcája a kommunikáció kétirányú közlekedésévé, sőt a mindenkit otthonosan befogadó térré, fórummá váljék – mint a görögök agórája.

Ennek a sajátos kerekasztal-beszélgetésnek megindítása és vezetése persze egészen sajátos művészet: igen nagy józanságot, tárgyilagosságot, igazságszeretetet, toleranciát kíván a telekommunikációs szakemberektől. Feladatuk hasonlít egy valódi kerekasztal-beszélgetés moderátorának a szerepéhez: nem érezhetik magukat monopolhelyzetben. Hatalmukat szolgálatnak kell tekintenünk, s arra kell felhasználniuk, hogy a beszégetést kiegyensúlyozottá tegyék: leintsék a hangoskodókat, bátorítsák a nehezebben megszólalókat, biztosítsák az érintkezés nyitottságát. Végső soron gondoskodjanak arról, hogy a beszégetés valóban az igazsághoz és egymáshoz vigye közelebb az abban résztvevőket.

Ehhez persze nem elegendő az, hogy csak a hírközlő eszközök dolgozóitól kívánjuk meg a szakmai és erkölcsi felelősségtudatot. Nevelni kell a hírek befogadóit, az újságok olvasóit, a rádióhallgatókat és a tévénezőket is. A szentszéki dokumentum is részletesen foglalkozik ezzel: korunk iskoláinak egyik fontos feladata az, hogy megtanítsanak a tömegtájékoztatási eszközök kritikus használatára. A kritikus magatartás mellett azonban igen fontos az egyéni aktivitás, a spontán önkifejezés is. Az a jó újság, amelyben – legalább leveleikkel – helyet kapnak az olvasók is. A rádióban és a televízióban a legnépszerűbbek közé tartoznak azok az adások, amelyekben a hallgatók, illetve a nézők is részt vehetnek valamilyen formában. Napjainkban pedig a kábeltévék elterjedésével egyre több helyi közösség alkot önálló tévéműsort: egy-egy helyi közösség létrejöttében fontos szerepet kaphatnak az ilyen „háziilag gyártott” műsorok, amelyben az addig hallgatásra, elszigetelt magányra ítélt emberek megszólalhatnak, s társakra, közösségre találhatnak.

A telekommunikáció és az egyház

A hírközlés mai formái persze egészen új lehetőségeket és feladatokat nyitnak az egyház előtt is. „Ha Szent Pál ma élne, újságíró lenne” – szokták mondani. Vagy rádió-, esetleg tévéműsorok szerkesztője? – kérdezhetnénk tovább. Nem véletlen, hogy már a II. Vatikáni zsinat külön instrukcióban foglalkozott a tömegtájékoztatási eszközökkel. Jellemző azonban, hogy mind a zsinati okmány, mind az 1971-es dokumentum első fele a tömegtájékoztatás általános szakmai és erkölcsi kérdéseivel foglalkozik, s csak azután részletezi, milyen helyet kaphatnak az egyház életében.

A Szent Pálra történő utalás is jelzi: magától értetődően mindenki azt keresi, hogy állíthatók az evangelizáció szolgálatába a tömegtájékoztatási eszközök. A sajtót igen korán, már századunk elején felhasználták az apostolság céljaira. A két világháború között többnyire az igehirdetés, a misszionálás, a tanítás és buzdítás egyik fontos, modern eszközének tartották. A információt tartották tehát elsődlegesnek: a sajtó a püspök szócsöve, a tanítóhivatal eszköze, korunk modern szószéke – mondták. Ennek megfelelően jöttek létre több országban az egyházmegyei lapok – minden püspökség legalább egy újságot – többnyire hetilapot – jelentetett meg, de igen sok kiadványt jelentettek meg a szerzetesrendek is.

A II. Vatikáni zsinat alapvetően megváltoztatta az egyházzal vallott felfogásokat. Az egyház Isten népe, a Krisztust követők közössége, s e Krisztus-Test egészséges életét segíti mindaz, aki a közösséget építi. A kölcsönös, szabad véleménynyilvánítás, a minden irányú kommunikáció s az így létrejött nyilvánosság pedig hozzátartozik minden egészséges közösség életéhez. A katolikus sajtónak a zsinat szellemében tehát nyitottnak kell lennie. Ahogyan Wolfgang Seibel jezsuita, a *Stimmen der Zeit* című havilap főszerkesztője megfogalmazta: „az egyházmegyei lap az egyházi élet lapja kell legyen, nem pedig a püspöki hivatalé.” (*Stimmen der Zeit*, 1984. május)

Nagyon tanulságos ebből a szempontból összevetnünk a zsinati instrukciót és a *Communio et Progressio* dokumentumát. Az egyházi tömegkommunikációról szólva az instrukció arra buzdít, hogy az egyház minden tagja „a tömegkommunikációs eszközöket... használja fel az apostolság legkülönfélébb munkáiban”. (13.) Az 1971-es dokumentum viszont először az egyházon belüli s az egyház és a világ közt folyó párbeszédéről beszél. „Mivel az egyház élő test, szüksége van a nyilvánosságra, hogy tagjai kölcsönösen adhassanak egymásnak és kaphassanak egymástól.” Majd XII. Piusz pápát idézi: „Valami hiányoznék az egyház életéből, ha száműznék belőle a közvéleményt. Mind a lelkek pásztorait, mind a laikusokat felelősség terhelné ezért.” (115.)

A nyugat-európai országok tapasztalata azt mutatja, hogy azok az egyházi lapok tudták megtartani olvasótáborukat, amelyek nem váltak belterjessé, nem zártak be valami egyházi gettóba, hanem sikerült megteremteniük ezt az egyházon belüli nyilvánosságot, s részt tudtak kérni nemzetük egészének társadalmi-kulturális életében is. Egy katolikus újság értékének egyik fokmérője lehet az, hogy kézbe veszik-e nem katolikusok, esetleg nem hívők is.

Ebből a szempontból különleges szerepet kaphat a rádió, de még inkább a televízió. A katolikus sajtó, bármilyen kiváló legyen is, elsősorban mégis az egyházon belüli kommunikációt segítheti, a nem hívők általában csak a semleges, világi sajtón keresztül értesülhetnek az egyházi eseményekről és álláspontokról. A rádió és a televízió viszont az egész nemzeté – még az egyre szaporodó magán- és kereskedelmi adók dzsungelében is minden országban kiemelkedő szerepe van az állami rádióknak és televízióknak. Ha az egyház ezekben a médiumokban helyet kap, akkor valóban az egész nemzetet tudja megszólítani. A közvéleménykutatások egybehangzó tanúsága szerint az emberek nagy része figyeli az egyház állásfoglalásait még az erősen szekularizált országokban is, s döntéseikben tekintetbe veszik ezeket a megnyilatkozásokat. Fontos tehát, hogy az egyház (úgy is mint tanítóhivatal, de úgy is mint keresztény közösség közvéleménye) folytonosan figyelje a társadalmi élet eseményeit, és foglaljon állást a vitás kérdésekben.

A magyar valóság

Sokszor leírták, elmondták már, hogy a II. Vatikáni zsinat még nem járta át igazán a magyar egyházat. Érdekes leltárt lehetne készíteni azokról a zsinati határozatokról, amelyek megvalósulatlanok maradtak. Vagy akár azokról a konkrét rendelkezésekről, amelyekkel sokan tudatosan szembeszegülnek. Csupán a tömegtájékoztató területén maradván – a zsinati instrukcióban ezt olvassuk: „A világ minden egyházmegyéjében állapítson meg a püspök egy napot, amelyen felhívják a hívek figyelmét az ezekkel az eszközökkel kapcsolatos kötelességekre. Kérjék őket, hogy ezért az ügyért imádkozzanak és adakozzanak, a gyűjtött összegeket pedig fordítsák lelkiismeretesen az ilyen irányú egyházi intézmények és vállalkozások fenntartására és fejlesztésére.” (18.)

Az elmúlt évtizedek persze nemcsak az egyházat kötötték gúzsba, hanem a tömegtájékoztató egészét is. Mindnyájan megtapasztalhattuk, hogy a totalitárius diktatúra a hatalmi és ideológiai monopóliumot az információs monopóliummal kötötte össze, és szoros irányítása alatt tartotta a tömegkommunikációs eszközöket, mint az „agit-prop.” legfőbb fegyvereit. Ebből adódott, hogy a hagyományosnak számító sajtó területén az egyház lehetőségei erősen összeszorultak: mindössze egyetlen hetilapra, egy havilapra, majd később egy évnegyedes szaklapra, szorosan megkötött terjedelemmel és példányszámmal. A sajtóban is érezhetővé lettek aztán a kis lépések politikájának apró engedményei: lassacskán növekedhetett a terjedelem meg a példányszám. A rádióban vasárnap reggel megszólalhattak a „vallásos félórák” húsz-egynéhány percben, szoros, előzetes cenzúrával, a televízióba viszont nem kapott belépési lehetőséget az egyház.

Hatalmas változásokat átélő társadalmunk egy csapásra új helyzet elé állította az egyházat is. Egy esztendeje még csak hosszas tárgyalások eredményeként lehetett nagy nehezen engedélyt kapni egy katolikus ifjúsági lapra – az új sajtótörvény szerint bárkinek jogában áll lapot indítani. Két évvel ezelőtt váratlan újdonságként hatott az éjféle mise közvetítése a televízióban – s akkor is csak azért került rá sor, mert a nyugatnémet televízió már megvette és úgy is sugározta a szentmisét. Most – amint erről az Új Ember hírt adott – májustól kezdve heti fél órában jelentkeznek katolikus műsorok a televízióban.

Mint az egyház életének, a lelkipásztori munkának annyi más területén, itt is joggal és sürgősen vetődik fel a kérdés: fel vagyunk-e készülve arra, hogy éljünk ezekkel az új lehetőségekkel? Rögtön hozzátehetjük azonban, hogy a kérdés nemcsak a tömegtájékoztató keresztény szakembereit (és leendő munkatársait) veszi célba, hanem minden katolikus hívőt is. Nem elég jó katolikus sajtót, rádiót- és tévéműsorokat készíteni, – arra is szükség van, hogy a hívek igényeljék, használják ezeket az eszközöket, s minél aktívabban vegyenek részt a munkájukban, minél erőteljesebben kapcsolódjanak bele abba a nagy párbeszédbe az egyházon belül, amelynek célja a keresztény közvélemény formálása, egy új nyilvánosság megteremtése az egyházban.

A két világháború között itt Magyarországon is igen sokat és igen eredményesen foglalkoztak a sajtóapostolsággal. Nem kellene-e újra fölvennünk lelkipásztori feladataink közé a sajtóapostolságot? Azt, hogy terjesztjük a katolikus sajtótermékeket, hogy kritikusan, de a jóindulatú közreműködés szándékával olvassuk őket, hogy igyekszünk rávenni magunkat a másik véleményének toleráns végiggondolására?

Egyre több katolikus sajtótermék jelenik meg, s csak örömmel fogadhatjuk ezt a szélesedő kínálatot. Így már lehetőség nyílik arra is, hogy különböző igények kielégítésére, különböző célrendszerrel, különféle olvasó rétegekhez szólóan jelenjen meg katolikus kiadványok. Nem hallgathatjuk el azonban azt sem, hogy – mint annyi más területen – három veszély fenyeget bennünket. Először is az, hogy a kereszténység mintha divatba jött volna hazánkban a közelmúltban. Az egyház életének kérdései divatos témák a sajtóban manapság. De e cikkek jelentős része nem igazán belülről éli meg és fejezi ki a hitet, nem igazán az egyház életét kívánja

szolgálni, hanem szenzációt keres vagy a közönség érdeklődését kívánja kielégíteni. A divat mindig felszínes és hirtelen sikerekre vágyik. Ez a divat sem fog soká tartani, de közben nem kevés kárt okozhat a kereszténységről belülről, igazul szóló írások hitelének.

Fennáll a dilettantizmus veszélye. A szakmai minőséget nem pótolhatja a jámborság, különösen akkor, ha nem igazán mélyről fakad. A vallást csupán szenzációként, kívülről, pragmatikusan és eszközként felhasználók mellett jelentkezik számos jóindulatú, buzgó keresztény, aki azonban a kellő hozzáértés hiánya miatt nem alkalmas (még) arra, hogy színvonalas katolikus újságot, rádió- vagy tévéműsört csináljon. A legfontosabb feladataink közé tartozik a keresztény szakemberek képzése mind a sajtó, mind a rádió és a televízió területén.

Fennáll végül a szétaprózódás veszélye is. Nyugat-Németországban minden egyházmegye saját lapot ad ki, s példányszámukat folyamatosan kénytelenek csökkenteni. Átgondolt, jól megtervezett, közös összefogásra épülő stratégiát kellene kidolgoznia magyar egyházunknak is a tömegkommunikáció területén: hogyan tudjuk a legjobban felhasználni részben az evangelizáció modern eszközeként, részben pedig annak az egyházon belüli nyilvánosságnak a megteremtésében, amelyet a zsinati és a szentszéki dokumentum annyira fontosnak tart.

A zsinat szorgalmazta, hogy minden egyházmegyében évente tartsák meg a tömegkommunikáció világnapját. Eljött az ideje annak, hogy mi, magyar katolikusok, egyházunk újraéledésében ne csupán egy napot szenteljünk a tömegkommunikációnak, hanem tegyük egyházunk életének mindennapos részévé.

Felhasznált irodalom: Főleg a *Stimmen der Zeit* cikkei, elsősorban *Wolfgang Seibel* írásai. Ezenkívül: *K. Eggel, H. Pissarek-Hudelist: Öffentlichkeit und Verkündigung*, Herder 1982; *A. Silbermann, A. Hanseroth: Medienkultur, Medienwirtschaft, Medienmanagement*, Lang 1989.

Schulmeister, Paul

ELALUSZNAK A TEMPLOMBAN... **(Tömegkommunikáció és a hit „marketing”-je)**

Az egyháziaknak, ahelyett, hogy folyton csak szidják a médiákat a nihilizmusba csúszó igénytelenségükért és destruktív kritizálásukért, inkább el kellene fogadniok azok kihívását, akik a médiákkal foglalkoznak, és szembe kellene nézniük a felvetett kérdésekkel. Ha őszinte feleletet ad az egyház, ha érthető nyelven szól Istenről és az egész hittartalomról, s ha a keresztények szolidárisak embertársaikkal, akkor a médiák is hozzá tudnak járulni ahhoz, hogy a vallás kifejtse a társadalom egész életére kiható jelentőségét. Ehhez azonban bátor kísérletezésre van szükség.

„Egy Eutychnus nevezetű fiatalember ott ült a nyitott ablaknál, s amikor Pál beszéde hosszabbra nyúlt, mély álomba merült. Leesett a harmadik emeletről, s amikor fölemelték, már halott volt.” (ApCsel 20,9)

Még a jó „hit-marketing” sem éri el mindig a címzettet. A népek apostolának, Pálnak a sikere világtörténelem lett, Utódainak azonban nemcsak a szekularizálódás korában kell megküzdeniök a nehézségekkel.

Az Apostolok Cselekedeteiből vett idézettel kezdi Jonathan Swift, a „Gulliver” szerzője, s egyben a dublini Szent Patrik dékánja a templomban való alvás ellen mondott korholó szavait. „Sok emberre nincs olyan kábító hatása az ópiumnak, mint a délutáni prédikációnak.” „Azonban,” – kérdezhetjük ma Swifttel – „milyen érvekkel hassunk az alvókra? Milyen eszközöket vessünk be, hogy nyitva tartsuk a szemüket?”

A pápa a tájékoztatási eszközökben „a szószék modern, hatékony formáját” látja. Valójában nem azok. Annyiban lehetnének, hogy a készítőik felelőségéhez tartozik, hogy a közvélemény alakítását elősegítsék a releváns erkölcsi és vallási kérdésekben is, ahelyett, hogy – mint általában – ezt a területet nagy ívben elkerüljék. A környezetvédelemről sok adás szól, az élet védelméről kevés. A békéről és a leszerelésről gyakran rendeznek vitát, a házasságról és a családról ritkán. S bizonyos témák (magzatelhajtás, káromkodás) vallási tartalmukat tekintve szinte tabuvá lettek. Azt, hogy a publicisztikának „az igazság és a szabadság szolgálatának” kellene lennie, nem ritkán elfojtják.

Bár áll az, amit a „Le Monde” jegyzett meg egyszer a mai diffúz vallásosság láttán: „A katolikusok nem is tudják, hogy milyen fantasztikus lapot tartanak a kezükben.” Mégsem látják meg ezt mindig még maguk a médiák készítői sem. Csak akkor lesz érdekes az egész, ha egy új investitúra-harc tör ki egy püspöki szék körül, vagy egy századnyi teológus – kihasználva a Róma-ellenes hátszelet – szólásra emelkedik. Szegénységi bizonyítvány azonban, ha a médiások hivatásos kíváncsisága nem elégséges ahhoz, hogy kevesebbet foglalkozzanak a korszellem tabuzónáival, mint a holnap még félig elrejtett szellemi irányzataival. A keresztények is szívesen csatlakoznak a médiák szidásához. Ki a hibás abban, ha a só ízét veszi? „A médiák, a nihilizmusba csúszó igénytelenségükkel.” Ki a hibás abban, hogy az egyház belső konfliktusainak olyan káros hatása van? „A médiák, a destruktív kritizálásukkal.” Már Kierkegaard nem a nappalról, hanem az éjszakáról akarta elnevezni a zsurnalisztákat „nüitisztáknak”: „A zsurnaliszták valójában 'éjszakás sofőrök', de nem viszik el a szemetet éjszaka, pedig ez nyilván tisztességes dolog és jócselekedet volna, hanem nappal hordják be a szemetet.” A médiaszidás egy extrém esete volt ez. De ma sem veszik észre a keresztény emberek a saját maguk megkönnyebbülését szolgáló szidalmak közepette azt a lehetőséget, amit a tömegtájékoztatás nyújt.

A deficit már az egyház bázisánál kezdődik: Prédikációk, amelyek talán eljutnak a dobhártáig, de a szívekig már nem. Egyházközségi lapok: bennfentesek írnak bennfenteseknek. Félelem a nyílt eszmecsereétől, hajlandóság a szép látszatra. S ahol már semmiképpen sem tagadhatók a konfliktusok, ott sokszor gyalázkodás és gyanúsítgatás a kétezer éves repertoárból. Túlzás? Egyáltalán nem. Van egy sajátosan egyházi félelem a nyilvános diskurzustól. Azonban mivel éppen a „szőr ellen való simogatás”, a szemtelen föllépés, a pökhendiség a médiák elixíre, az egyháznak sokszor nagyon nehéz dolga van. Gravitással „stílusról” és „méltóságról” beszélnek, hogy leplezzék az unalmat.

A médiáknak joguk van a „provokálásra” – de ez sok egyházi férfiúnak nem megy a fejébe. Sajnos, hiánycikk a humor, az önmagunkon való nevetés képessége. Elsősorban azoknál, akik abból a képből indulnak ki, hogy az egyház „ostrom alatt álló erő”, s akik mindenhol ellenséget szimatolnak. Ezek számára a vélemények sokfélesége nagyon könnyen válhat a vélemények mindent relativizáló kásájává.

Elengedhetetlen jelenlétünk a nyilvánosságban

Mivel a vallás éppen nem magánügy, hanem igenis nagy jelentősége van egy társadalom közéletére, az egyház nem elégedhet meg azzal, hogy elnéz a mai média-társadalom realitása fölött. Neki magának is „információ-politikát” kell űznie.

Elvben ezt már el is fogadták régen. A zsinat (az „Inter mirifica”-ban foglalkozott a „társadalmi kommunikációs eszközökkel”.) Van „tömegtájékoztatási vasárnap”, és 1971-ben a „Communio et progressio” kezdetű lelkipásztori instrukcióban kötelességévé tették az egyháznak, hogy a médiáknak „nyújtson teljes, igaz és pontos információt”. „Életszükséglet”, hogy az egyházon belül is kialakítsunk egy közvéleményt – olvashatjuk ott. Azonban meg nem értésből vagy pedig a „hívek megzavarásától” való félelemből sokszor lemondanak a nyílt és önkritikus intormációs politikáról.

Ha ma végiggondoljuk a hit átadásának megdőböntő krízisét, s ha felismerjük, hogy emögött sokszor a hit gyöngesége bújik meg, akkor egyúttal azt sem szabad elfelednünk, hogy a hit továbbadásához elengedhetetlennek tűnik a keresztény hitnek a nyilvánosságban való jelenléte. Az egyik probléma az, hogy az egyház megjelenési formái érthetlenné váltak, a másik pedig a hit megvallásától való félelem. Azonban éppen, mert az ifjúságban növekszik az érdeklődés a gnózis és az okkultizmus iránt, fontos az, hogy ebben a metafizikai vákuumban tudatosan beszéljünk újra Istenről: elsősorban őszintén és abban a tudatban, hogy Istenről szóló minden szavunk a szenvedő embertársunkért végzett keresztény szolgálatban méretik le.

Mivel a XX. század az ember katasztrofális árulásával meghozta az önmagát megtervező ember végét, és csüörtököt mondtak az önhordozó etikai elvek, az egyháznak egy nem várt „kapuzárasi lehetőség” hullt az ölébe. Mennyire helytelen volna tehát, ha csak mint veszély ellen küzdenénk a szekularizáció ellen anélkül, hogy a vallásosság kibontakoztatásának a lehetőségét is látnánk benne. Ha a „hit marketing”-jéről van szó, azt éppúgy végig kell gondolni, mint azt az előrejelzést, amely szerint a keresztények részaránya a nyugati világban az 1970-es 57 százalékról az ezredfordulóig körülbelül 39 százalékra csökken.

Az egyház által megfogalmazott hit tulajdonképpeni krízise még előttünk van. „Ki az az odaszögezett ember ott a kereszten?” – hallhatjuk már ma is egy-egy idegenvezetéskor a templomban az iskolás gyerekektől. Ebben a helyzetben a keresztények eleve veszített pozícióban vannak, ha mentalitásuk defenzív, erődvédő.

Sokkal nagyobb szükség van a „Gaudium et spes” zsinati konstitúciót követve az emberekkel való alapvető szolidaritásra, arra a készségre, hogy megosszuk velük életkereteiket, megismerkedjünk mindazzal, ami számukra fontos, olyan szolidaritásra, amely konkrétan képes megtapasztalni, hogy megváltásra szorulnak, s megkeresni azt a jót, amire építeni tudnak. Szent Pál is ilyen nyomokat keresett, s e közben a keresés közben akadt rá arra az oltárra az Areopágon, amely az „ismeretlen istennek” volt szentelve. Ő éppen erre hivatkozott és azt mondta: „Akit tiszteltek, anélkül, hogy ismernétek, azt hirdetem nektek.” Hol vannak ma az „ismeretlen isten” oltárai? Mire tudunk építeni mi a magunk korában?

Az egyházi tömegtájékoztatási munka nyilván nem pótolja a személyes lelkigondozást. Célja az, hogy az egyház és a hit autentikus hangját hallassuk a zsbivásár zajában. Ezekben a zsbivásárokon döntenek az emberek a vélemények közéleti értékrendjéről. A „nyilvánosságnak” ez a hatalma és osztályozó jellege újkori jelenség, s az audiovizuális korban igen nagy jelentősége van. Az semmit sem segít, ha emiatt elsírjuk kultúrkritikai panaszunkat.

A televízió valóban sok ember számára afféle pótvallás vonásait viseli. Értelmező, irányít mutató intézménynek tartják, s úgy gyülekeznek össze esténként a vevőkészülékek elé, mint valami házioltár köré. Az evangélikális csoportosulások – amerikai minta szerint – ki is használják a maguk javára ezt az érzelmi diszpozíciót. Az egyes magán-állomásoknál helyezik el a maguk vallásos üzeneteit, sokszor úgy, mintha hirdetések lennének. Senki nem kívánhatja, hogy Európában is elterpeszkedjenek a „tele-evangélisták”, mint az USA-ban, vagyis a médiák olyan sztárjai, akiknek nagy a politikai befolyása, a vallási mondanivalójuk mindig az üzletet tartja szem előtt. Ez piac milliárd dolláros forgalommal, de semmi köze sincs az evangelizációhoz, még kevésbé a „metanoia”-hoz, a megtéréshez.

Másrészt viszont az egyháznak készen kell lennie arra is, hogy tanuljon a gazdasági élet reklámművészetétől. A fiatalok stílusát és magatartását meghatározó videoklipek és hirdetési kampányok valóban nem adhatnának okot az elgondolkodásra? De erre igen sok egyházi személy csak fitymálva elhúzza a száját, a „titkos csábítóról” morog valamit és hangsúlyozza, hogy az apostolkodást nem szabad összetéveszteni a propagandával és a reklámakciókkal, s hogy az egyház nem reklámügynökség. Persze, hogy nem az. Bár maga ez a vélelem igen elavultnak látszik. Miért ne lenne elég „finom dolog”, ha az egyházi nyilatkozatok közlésére újsághirdetést használnánk föl? A lelki tartalmú rádió-, és tévéhirdetések igazán konzum jellegűek? Hogyan reagál az egyház a videotékák sikerlavinájára? Hogyan a magánkézben lévő rádió- és televízió-állomások növekvő lehetőségeire?

Videoklip – miért ne?

Az egyház sok tisztségviselője még mindig nem képes ezt belátni, s nem olyan ügyes, hogy képes lenne mozogni a médiák világában. Az orvosok a várószobáikba képesújságokat raknak az asztalra, s van olyan eset is, hogy a kiadók ingyen bocsátják rendelkezésre az olvasnivalót, mert tudják: itt a lehetőség, hogy megfogják a közönséget. Nem kellene-e az egyháznak is megfontolnia, hogy hol várakoznak emberek, hol lehet őket megszólítani? Mi lenne, mondjuk, egy változatos videoprogrammal aluljárókban, metróállomásokon és egyéb közlekedési csomópontokon? Nem lenne szükség céltudatos kapcsolatfelvétellel olyanokkal, akik alakítják a közvéleményt, teszem azt, sportolókkel, énekesekkel vagy újságírókkal? Miért nem tűz ki az egyház labdarúgó díjat, miért nem rendez énekversenyt? Mi történne, ha sokkal intenzívebb (de komolyabb és nem instrumentalizált) volna a dialógus a művészekkel, akikre az egyházban feladatokat bízának, s ezekhez szabad kezet adnának nekik? Persze, hogy nem kínálhatja az egyház a tanítását úgy, mint a friss zsemlet, amit azonnal el kell fogyasztani, mert különben másnap lesz, kemény és íztelen. Az árujelleg mindig idegen marad a hit lényegétől. Azonban más dolog ellene mondani a konzumizmusnak, és megint más több „aggiornamentóra” törekedni a médiák területén.

Hogy kihasználjuk azokat a sajátos lehetőségeket, amiket a médiák nyújtanak, hosszú távú koncepcióra van szükség, s arra, hogy az egyház sokkal többet ruházzon be ezen a területen, mint eddig. Így például a jelen pillanatig nincs az egyházi tévéműködés európai távlatú elképzelése. Ugyanakkor viszont a nemzetközi média-konsernek alakulása egyre félelmetesebb lesz, mert mind nagyobb hatalommal rendelkező és nehezebben ellenőrizhető formákat ölt. Egyházi oldalról viszonylag későn kezdtek el foglalkozni az elektronikus médiákban jelentkező, értékrend nélküli szórakoztató tendenciákkal, s ezeknek a gyermekekre és a fiatalokra gyakorolt tartós hatásával; valamint az amerikanizálódásnak a kulturális identitásra irányuló következményeivel.

Ahelyett, hogy az egyház a lélektelen tévékonsumot vádolná, és lényegében csak az istentiszteletek közvetítésére vonatkozó kívánságra szorítkoznék, egyébként pedig kitarzana a szűzies önmegtartóztatásban, neki magának kell keresnie a kapcsolatot a médiákkal. Egy állófogadás, a sajtónak büfé – nem éppen a legeredetibb ötletek. Az újságok azok, aminek a nevük mondja őket, újdonságot keresnek. Nem szégyen, ha az egyház azokat az ügyeket, amiket el akar helyezni a médiákban, már a sajtónak küldött meghívón is „érdekesen szervírozza”. A tiszteletre méltó unalom nem erény, s az alig érthető egyházi nyelv még kevésbé.

Ahol nyelvi problémák merülhetnek föl (például vatikáni szövegek ismertetésénél), rögtön az elején gondolni kell arra, hogy egy kísérő „fordítással” áttegyük azt a mindennapi nyelvre. Persze az lenne a legjobb, hogy ha azoknál a szövegeknél, amelyek mindenkinek szólnak, Jézusnak a nyelvét vennék példának, amely annyira közel áll a nép nyelvéhez. A teológiai szóáradatot tartsák fenn a teológiai vitákra. Az egyházi nyelv különleges szóhasználata nem közvetíti a tanítást, hanem annak inkább a magasztos, a szakrális, tehát a köznapokra nem érvényes jellegét adja, sokszor egyszerűen az érthetlenség auráját kölcsönzi neki. A nyelvre erőszakolt nyakkendő

egyrészt nem biblikus, másrészt meggondolatlanság. Az egyháznak sokkal jobban el kell sajátítania a jövő világos, előre be nem skatulyázott nyelvét. Nem az a helyes, ha egy múló, a pillanatnyi korszellem banalitásaiba megyünk bele, az sem, ha elkenjük az ősi példabeszédeket és képeket, hanem, ha levetjük azt az olyan szavakból varrt ruhát, amelyekről a hallgató csak azt érzi, hogy a beszélő hitének kifáradását vannak hivatva leplezni. Az evangéliumnak villámlania kell a nyelvben is, akár igényes, akár egyszerű az a nyelv.

Mindebben nem a médiákban való jelenlét a legfontosabb. Meg kell teremteni a „hit előszobáit” ahhoz, hogy egyáltalán képesek legyünk ébren tartani a lét értelmének és a transzcendenciának a tudatát. Ennek azonban az is a feladata, hogy lehetővé tegye a felnőttek hitének az iskolázását is. Mert a hitbeli ismeretekben akkora manapság a veszteség, hogy szinte már annyit sem lehet elvárni, hogy a szülők a gyermekeiknek megtanítsák a hit ábécéjét. Viszont éppen a család pótolhatatlan a vallási szocializációban; amit a szülők elmulasztanak, azt az iskola már nem képes behozni. A médiák területére áttéve, ez kettőt jelent: Először is egyre fontosabb lesz a televízióban a családi és szórakoztató műsorok példanyújtó és meghatározó szerepe, s éppen ezért ezen a területen különösen is kell figyelni a vallás jelenlétére, s követelni ott, ahol ez (esetleg nagyon is tudatosan) nincsen meg. Miért ne fordulhatnának elő a tévésorozatokban vallásos jelenetek? – Másodsor: nagyobb jelentőséget kell adnunk mind a valóságos életben, mind a médiákban történő vallásos oktatásban az „Oral history”-nek, vagyis, hogy a saját hitünk történetét meséljük el a fiataloknak.

Deficit az érzelmek területén

„Vigasztalni, éppen ezt nem tudtok!” – mondta egyszer Jürgen Habermas, az egyházhoz intézve szavait. S ez így van. Kevés az igazságról prédikálni, az is számít, hogy ki prédikál. Kortársaink ma elsősorban a remény szavahihető tanúit keresik: „Nézzétek, mennyire szeretik egymást!” és „Mindenüket megosztották egymással” – ma erre figyelnek különösen. „Hitet teszek a környezetvédelem elsőbbsége mellett”, mondja XY politikus. Azt viszont csak ritkán tapasztaljuk prominens keresztényeknél, hogy megvallanak a nyilvánosság előtt a hitüket. Sokszor talán nem is a kurázi hiányzik hozzá, hanem egyszerűen nem tudják megfogalmazni: attól félnek, hogy papírízű vagy erőltetett lesz. A vallás ma elsődlegesen nem a tan kérdése, hanem annak a megélése, ami az ember számára igaznak, életére nézve fontosnak tűnik. Valamikor az egyház pontosan ismerte a képek és szimbólumok hatását. Mára az érzelmek területén elszegényedés következett be. A kívülről szemlélő szemében a mai egyház sokszor elutasítóan hűvös és józan. Ha a mai tömegkommunikációs világban az egyház azokat a pontokat keresi, amelyekre építeni tud, föl kell mérnie ezt a mérleghiányt az ember érzelmeinek és élményeinek a gazdálkodásában. „Az információk elektronikus terjedése okozta uniformizáltság az emberi társadalom története folyamán ma hoz létre először érzelmi harmóniával rendelkező nagy kollektívákat.” (Hoimar von Ditfurth) Az egyháznak ezért meg kell fontolnia, hogy a külső formák az audiovizuális korban egyáltalán nem mellékesek. Miközben az egyház esetleg túlságosan gyorsan búcsúzott el a harangszótól meg a reverendától, a körmenettől meg a nagymisétől, s miközben azon fáradozott, hogy aggiornamentót teremtsen és nagyobb bensőséget, megfelekedezett talán a „külsőségek” szemiotikai jelentőségéről? Nem járult-e egy kicsivel ez is hozzá ahhoz, hogy Isten „láthatatlanná” lett a nyilvánosságban, ahogy azt egy „Allensbacher Studie” kimutatja?

Külső kommunikáció – a bensőtől függetlenül?

Végül, hadd emlékeztessenek arra a tapasztalatra, hogy a sikeres külső kommunikáció a belső kommunikáció milyenségétől függ. Az egyház abban a mértékben képes továbbadni kifelé a hitet, amilyen mértékben megfelel ennek a hitnek az egyház benső

élete. Ha a keresztények korunkban nem volnának alkalmasak a nyilvános vitákra, akkor nem tudnának megfelelni az „Ecclesia semper reformanda” parancsának sem. A kapcsolatteremtés képessége jó értelemben vett kritériuma annak, hogy lesz-e az egyháznak jövője. Azonban éppen az egyházban mind „communióban” nem megy úgy sokszor a kommunikáció, ahogy kellene. „A kis gettók megnőnek, mert mind kevesebbet beszélünk egymással.” (Michael Albus) Ha az egyház fölül akar kerekedni nem csekély tehetetlenségén a nyilatkozatok és egyáltalán a nyelv területén, akkor először is a szemét kell élesítenie a belső „apokalipszis” iránt (Nikolaj Berdjajev), a hitetlenségnek Krisztus nevében való elfogadása iránt, továbbá meg kell gondolnia, amit egyszer König bíboros így fejezett ki: A többiek nyelvén beszélni – ez a pünkösöd üzenete.

Dr. iur. Paul Schulmeister, az Osztrák Televízió külpolitikai szerkesztőségének a vezetője.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

Lőcsei Gabriella

MILYEN LEGYEN A KATOLIKUS TÖMEGTÁJÉKOZTATÁS?

Forrásban, átalakulásban van a magyar társadalom, forrásban, átalakulásban él vele együtt a magyar újságírás is. Lapok, rádió- és tévéprogramok születnek egyre-másra, s a régi tájékoztató fórumok is igyekeznek átigazítani megszokott formájukat, tartalmukat. Olykor egész profiljukat is. A gomba módra szaporodó, új periodikus kiadványokból – nem nehéz megjósolni – legfeljebb egy-kettő lesz hosszú életű. Többségüket elnyeli majd a túlzásaitól és múltbeli örökségeitől megtisztuló idő.

A keresztény ember nem tehet mást, reménykedik környező világának megtisztulásában és megnyugvásában, a túlzások és a harcok elcsitulásában, a keresztény Európához igazodó és illő magyar államforma és létforma kialakulásában. Am addig a reménykedés mellett egyéb tennivalója is van a hívő embernek, kiváltképpen, ha megadatott neki a lehetőség: nagyobb közösségekhez, országnyi közönséghez szólni a kommunikációs eszközök segítségével. Prédikálnia kell, akár a papnak a szószékről, lapjának hasábjairól, a képernyőről, a rádió mikrofonja mellől a keresztény alapelvek elfogadását és követését, a keresztény életszemléletet a világ minden dolgának megítélésében. Prédikálni azonban irgalmatlanul nehéz feladat egy olyan közegben, ahol évtizedek keserves tapasztalatai során hitelét veszítette a szó, a beszéd, a tanítás, a szentbeszéd. Hívók előtt és hitetlenek előtt egyaránt: És: prédikálni irgalmatlanul nehéz feladat olyanoknak, akiket nem e mesterség – hivatás? – tudnivalóira képeztek itt ki, hanem arra, milyen hivatalos „elvárásokat” kell szem előtt tartani ahhoz, hogy az írásból – vagy a hangszalagon, képmagnón rögzített munkából – ne legyen „baj”; azaz a pártállamon belüli, pillanatnyi széljárásnak megfeleljenek még a kötőszavak is. Megítélésem szerint nem kisebb feladat vár a sürgető közeljövőben a magyar tömegtájékoztatásra, mint visszaszerezni az emberek bizalmát a leírt, a kimondott szó iránt, és visszaszerezni a szellemi prostitúcióba kényszerített vagy annak a látszatában tartott tájékoztatói szakmai méltóságát.

A mindennapok azonban – sajnos – nem ebbe az irányba haladnak. A központi állami irányítástól megszabadult tömegkommunikáció a hirtelenjében reászakadt lehetőségektől szinte megittasulva tombol, igen gyakran összetévesztve a fontosat és a lényegtelent, az igazat, a féligazat és a hamisat, a bátorságot és a gorombaságot, a jótékonyt, a szociális tisztességet és a szenzációhajhászást. Úgy tetszik, a szabadsághoz is föl kell nőni, erkölcsi és szakmai értelemben egyaránt. És a mai

tömegtájékoztatás tevékeny munkatársait kevés kivétellel nemigen segítette senki és semmi e fölnevelődésben. Miközben pedig a tömegkommunikáció különböző színterein a nagyközönség számára szinte már követhetetlen csaták, kampányok, „lobbik” zajlanak, egyre idegenebbül és bizalmatlanabban tekintenek az emberek a nyomtatásban megjelenő szóra. Egyre gyanakvóbban hallgatják a rádiót, egyre több kéttelvel figyelik a televíziót. Ki riadtan, ki kiábrándultan fordul el a valóság „hírnökeiről”, a minap még országosan föllángolt közéletiség, közös nemzeti felelősségtudat és felebaráti, jobbító szándék – ha nem vigyázunk – a hatvanas évekből már ismerős, általános apátiába fordul.

A magyar sajtó pillanatnyi esendőségétől nem mentes a keresztény tömegtájékoztatás sem. Hogyan is lehetne az? Az állami sajtónál, tömegkommunikációnál is szigorúbb ellenőrzések és követelmények között kellett munkálkodnia negyven éven át; saját értékrendje szerinti „káderpolitikát” nem folytathatott. Csak a lelkiekben nagyon erős és a lelkiekben nagyon gyöngye emberek vállalták itt hosszú éveken át a katolikus újságíró szerepét a világiak közül. De az egyházhoz tartozóknak, papoknak, szerzeteseknek, szerzetesnőknek sem bizonyult minden kockázattól mentes feladatnak rendszeresen publikálni a hit dolgairól akár az egyházi kiadványok, akár az állami lapok hasábjain. Kiváltképpen nagy volt a kockázat, ha hatásosak voltak a publikációk. Az állami lapoknál pedig az „egyházügyi felelős” rendszerint a megboldogult Állami Egyházügyi Hivatal rokonszenvét és pártfogó felügyeletét élvezte, s a harcos ateizmus vagy az emelt fővel vállalt teológiai, egyháztörténeti, vallástörténeti tudatlanság fundamentumáról elrugaszkozva munkálkodott. Keresztény tömegtájékoztatás? Csakis az égi áldásnak köszönhető, hogy mégis napvilágra került belőle valamennyi, hogy mégis hatott belőle valamennyi az elmúlt időkben.

Ebből a mustármagnyi „valamennyiből” kellene most kicsíráztatni és fölnevelni az erős és korszerű katolikus tömegkommunikációt. Azt a keresztény erkölcsi megalapozottságú hírközlést, tudósítást, kommentálást, szórakoztatást, amely vonzási körében tudja tartani a hívőt és a hitelent, a keresztényt és nem keresztényt egyaránt, amely a nemzet erkölcsi fölemelését segítené. Ehhez, a legfeljebb első királyunknak, Szent Istvánnak az uralkodói „programjához” mérhető feladathoz a meglévőkhöz kívülről új tömegkommunikációs eszközök, új stílus és nagy csapat kellenék.

Eszközök. A katolikus sajtónak vannak folyóiratai, hetilapjai, remélhetőleg lesz az állami adókon belül rendszeres rádióprogramja és tévéprogramja is. Mindezek együttesen sem helyettesíthetik azonban a katolikus napilapot. Azt a kiadványt, amely frissen, gyorsan reagál a világ, az ország napi eseményeire, amely segít szelektálni, keresztény elvek szerint válogatni abból az irdatlan hírzönből, amely a modern embert elárasztja. Amely fogódzót ad a világpolitika, a sport, a művészet, a gazdaság történései közötti biztonságos tájékozódáshoz. Keresztény fogódzót. Talán ellentmondásnak tűnik, hogy egyazon írásban fanyalog a szerző a gomba módra szaporodó újságok fölött, és szeretne ugyanakkor életre hívni egy újabb napilapot. Az ellentmondás azonban – ismervén a frissiben kibocsátott és valószínűleg kérészeletű bulvárlapokat – látszólagos. Egy katolikus napilapnak ugyanis azokat a tennivalókat kellene végbevennie, amelyeket a többnyire pártérdekek, csoportérdekek, gazdasági meghatározók szerint működő új (és régebbi) sajtókiadványok nem végeznek el: a kereszténység erkölcsi alapállásából megmutatni és formálni a valóságot. A napi hírek szintjén foglalkozni ebből az alapállásból a kül- és belpolitika eseményeivel, a tudományok újdonságaival, az életmódkérdésekkel, pedagógiával, iskolaüggyel, mindennel, ami mindennapjainkat betölti. Hasonló szerepet kellene betöltenie ennek az újságnak, mint amelyet a kereszténységre éppen csak rátalált őseink között az idegenből jött szerzetesek töltöttek be. Írni, olvasni, gazdálkodni tanították Szent István népét. Meg örülni és ünnepelni, miközben ősi dalaikat, szokásaikat is följegyezték és megjegyezték, saját ismereteikkel elegyítették.

Új stílus. Minden kornak megvolt a maga prédikatori, hitvezetői stílusa, nyelvezete és hasonlattára, irodalmi példagyűjteménye. Temesvári Pelbárt prédikációs könyvéhez vagy Pázmány Péter írásban megőrzött szónoklatainak gyűjteményéhez még ma is haszonnal fordulhat a nagyközönséghez szóló ember. Haszonnal fordulhat, de teljes egészében nem követheti sem a több száz éves stílusokat, sem a több évtizedes hitszónoki stílusokat, érvelő módszereket. Az elmúlt évtizedekben pedig nemigen volt más lehetőség és más késztetés: régi és kevésbé régi hagyományok közül csipegetni föl azokat a formákat és formulákat, amelyek a hitről, egyházzal, keresztény erkölcsről fogalmazó embert segíthetik mondandója kifejtésekor. Ezért azután kialakult és gyökeret vert egy olyan *régiesen kegyes* stílus, amelyet a mai ember már nemigen ért vagy, amely nem tudja megragadni a hallgatóság értelmét, lelkét. Együgyűnek vagy életidegennek ható példázatokkal nehéz megközelíteni az élet törvényeiről sok mindent tudó, de sok minden ellen berzenkedő mai okosságot. De alkalmatlan a modern ember megközelítésére a másik „divatos” hitszónoki módszer is, a *teologizáló elvontság*, fennköltesség. Bármily jártas is sok ember manapság a tudományokban, filozófiailag és teológiailag iskolázott viszonylag kevés van közöttük. (Az elmék effajta pallérozásával még ma, a „nyíltság évében” sem foglalkozik a felsőoktatás.) De idegenkedést kelt az az úgynevezett modernség is, amely a katolikus kiadványok közé „csempészi” azt a zaklatottságot, ellentmondásosságot, töredezettséget, amely köznapjainkat – legkivált az ifjúság világát – jellemzi. Sürgető feladat tehát a katolikus tömegkommunikáció stílusát is kialakítani. Azt a korszerűséget, higgadt modernséget, színvonalas közérthetőséget kéne megtalálni és uralkodóvá tenni mindenfajta publikációban, amely iskolai végzettségtől, kortól és hitbeli mélységektől függetlenül utat talál mindenkinek. Csak látszólag nehéz ez a feladat. Hiszen járt a Földön VALAKI, és megmutatta, miként kell mindenki értelméhez és szívéhez eljutó racionalizmussal és költőiséggel szólni. Nem voltak szavai kegyeskedők, és nem voltak bonyolultak sem. Nem beszélt „pozitív ütközésről” és transzcendentális lényegről”, mégis sokan megtalálták és megtalálják az igazságot a szavaiban. A katolikus tömegtájékoztató munkásainak talán ő hozzá kellene igazodni. Jézus Krisztusnak hívják.

Nagy csapat. A katolikus tömegkommunikáció megnövekedett feladatait csak fölkészült, tetterre kész, szorgalmas emberekkel lehet teljesíteni. Újságírók, szerkesztők, riporterek, filmesek, rádiósok hadával. Ezt a hadat azonban csak eztán lehet fölnevelni, kiképezni. Akik most dolgoznak a katolikus tömegtájékoztatóban, jobbára más, ugyancsak fontos feladataikat hagyták el az újságírás, szerkesztés kedvéért. Például a tanári, a szerzetesi hivatást, noha köztudott, ezeken az „elhagyott” területeken is milyen bénító a hiányos, tevékeny, használható emberekben. A „munkaerő-átcsoportosítás” tehát e téren nem megoldás. Azokra az önként jelentkezőkre sem lehet mindig számítani, akik tíz-húsz-harminc esztendő közötti, tömegkommunikációs kudarcaikat szeretnék helyrehozni hirtelen a keresztény tömegtájékoztatóban. Nemesebb és felelősségteljesebb feladat vár a katolikus tömegtájékoztatóra annál – a nemzet erkölcsi fölemelése –, semhogy pszichoterápiai kezelése terepévé váljon. A tömegkommunikációs csapat képzését az egyháznak magának kell vállalnia, méghozzá felsőoktatási szinten. Hittudományi Akadémiáján önálló fakultást is nyithatna a tömegtájékoztatók képzése érdekében. Külföldi minták jó szolgálatot tehetnének ennek az egyetemi tagozatnak a megszervezésében. De arról sem szabadna megfeledkezni, hogy Magyarországon, az ország hagyományainak, történelmének, kultúrájának megfelelően, csak magyar szellemben folytatható a katolikus tömegtájékoztató is.

VALLÁS A TÖMEGTÁJÉKOZTATÁSI ESZKÖZÖKBEN? – IGEN, TESSÉK!

„Vallás a médiákban? Az Isten szerelmére, csak óvatosan! Több benne a rossz mint a jó!” Így reagál – esetleg kicsit finomabban fogalmazva – a legtöbb teológus. S nem az okozza nekik a legnagyobb gondot, hogy helytelenül fogalmazzák meg a médiákban a keresztény örömhírt. Inkább a kommersz, az önreklámozás kontextusa teszi előttük gyanússá a médiák keresztény tartalmú részeit vagy műsorait – kivéve persze a régi, jó médiumot, a könyvet.

„Vallás és médiák” – normális körülmények között a teológusok főntartásai határozzák meg ezt a témát. Most járjunk végig egy másik utat abból a kérdésből kiindulva, hogy milyen elvárásokkal vásárol valaki, aki nem szakember, teológiai könyvet, keres vallásos rádió- vagy tévéprogramot, vagy miért nem kapcsolja ki a készülékét, ha véletlenül ilyen műsorra akad. Milyen *szükségletek* motiválják a vallásos témák iránt érdeklődő olvasókat, hallgatókat vagy nézőket? A fogyasztók elsődleges érdekének azt az alapvető elvárást vehetjük, amellyel általában szembenézünk a vallással: a vallás mutassa meg életünk értelmét a transzcendencia vonatkozásában, horgonyozza azt le egy átfogó értelmi horizontba. A második motívum az elsőnek egy intellektuális variánsa vagy kiegészítése, ti. a hit *ismeretének* igénye: Istenről, a lelkünkről, a halál utáni életéről való elképzeléseinknek – amelyek alapjait a hitoktató rakta le – a kiegészítése vagy elmélyítése. Ezután következik az igény három információra, ezek az egyházra mint a hit legfontosabb társadalmi formájára vonatkoznak; olyan információk, amelyek a társadalomban a helyére teszik a keresztény álláspontot, a lelképásztori rendezvényekre vonatkozó információk, valamint az egyház szociális szolgáltatásairól szóló tájékoztatás. Végül itt van az inkább „affektív”, személyesebb igény a vallásos élményre és a keresztény értékrenddel való azonosulásra.

Szeretnének ösztönzést kapni a hitre. A tudással foglalkozó szociológia elismeri a vallásos világértelmezésnek azt a funkcióját, hogy életünket egy átfogó értelmi horizontba horgonyozza le. A mindennapos-járulékos és az explicit-egyházi kifejezésformáiban végső fogódzót és lényeges biztonságot képes adni a vallás. Persze olyan korban élünk, amelyben a vallás mind kevésbé lesz releváns a közéletben, de továbbra is fontos szerepe van a személyes identitás kialakításában és az értékek szerint irányult élet alapmotívuma. Éppen mert a „vallás” – vagyis annak a tisztelete, ami fölött nem mi rendelkezünk az emberben, s azé a fundamentumé, amely hordozza – magánügy lett, szeretnék, ha megerősítést nyerne bennük megfelelő felidézés és közlés révén.

Az embereknek igénye, hogy mindig készen találva kapják: hol van a helyük ezen átfogó értelmi háttér előtt, hogy milyen perspektívákat nyer az életük és társadalmi elkötelezettségük előtt. Reggel egy mondat, amely elindítja a napot, este a magunkba nézés percei – vagy akárhogyan nevezzük is ezeket az evangélizációs adásokat a rádióban – mind ezt igyekeznek megtenni. Az egyházi ünnepekhez a naptárakban található utalások vagy magyarázatok, vagy pl. a német televízióban a „Wort am Sonntag” (Vasárnapi Szó), mind idetartozik. Ezek az adások joggal törekcsenek arra, hogy nyelvcsztük ne legyen túlságosan elűtő, megpróbálják megmutatni a hit relevanciáját a személyes tapasztalatokhoz fűződő kapcsolaton keresztül. Mégis kifejezetten vallási fogantatásúak, mert részben az egyház szervezi, részben (pl. az új privát adók számára) egyházi szerkesztőségekben fogalmazzák őket, esetleg az egyház is hozzájárul a költségekhez.

Azonban mindig számolnunk kell azzal, hogy a programban vannak egészen más, „normális” adások is, amelyek bizonyos olvasókat, hallgatókat és nézőket egzisztenci-

ájukat érintően szólítanak meg és olyan részvételre indítanak, amit már vallásosnak nevezhetünk. Ez lehet egy jó játékfilm, de egy hatásos dokumentáció is. Sok tanácsadó rovatnak, nem egy slágerszövegnek vagy filmcselekménynek van kvázi-vallásos jellege. Mégis fontos az is, hogy legyenek kifejezetten vallásos adások, amelyekért az egyház vállalja a felelősséget; mert ha a vallást nem nyújtjuk a nyilvánosságnak ezeken a fórumokon külön témaként, még többet veszít társadalmi jelentőségéből.

A teológusokban és az egyházi tisztségviselőkben sokszor az a félelem alakul ki, mintha valamilyen média-pótegyházat keresnénk csekély közösségi kapcsolattal és elkötelezettséggel. Ezen aggodalom mögött az a meglátás áll, hogy a megélt hit hosszabb időn keresztül nem lehet meg társadalmi támasz nélkül, a hitet érintő személyes beszélgetések nélkül. Azonban egy rádiós meditáció egyirányú indításának is megvan a maga jelentősége a reggeli fölkelés, vagy az autóvezetés elszigetelt szituációjában is: a meglévő egyházi kontaktus kiegészítése, vagy a még megmaradó drót a vallásos gondolat és nyelv világához.

Szeretnék tisztázni a hittel kapcsolatos képzeleteiket. Ez az alapvető vallásos érdeklődés csak abban a kívánságban fogalmazódhat meg, hogy az emberek szeretnék magukat újra kiismerni a hit világában. Az élet legkülönbözőbb körülményei ösztönözhetik az embert arra, hogy elmélyítse, fölfrissítse vagy felülvizsgálja képzeit Istenről, az emberi lélekről, a halál utáni életről. Sokkal több embernek van (különösen az élete derekán) mélyreható vallási élménye, mintsem azt az egyházak munkatársai gondolnák, s ebben az élményben nem kételkedhetnek. De szeretnék intellektuálisan földolgozni, beépíteni eddigi vallási ismereteikbe. Most jelentkeznek első ízben valódi hitbeli kételyek, s tudni akarják, hogy mások ilyenkor mibe kapaszkodnak, s ez elég-e ahhoz, hogy kereszténynek tekintsek magukat. Az is ösztönzés lehet arra, hogy megismerjék a saját hitük tradíciót, ha találkoznak a keleti meditációs módszerekkel, s lenyűgözi őket azoknak kevésbé perszonalisztikus istenképe.

A leginkább keresett információs médium minden bizonnyal a teológiai könyv, vagy pedig a katolikus információs központnak a tanítást ismertető *levelei* (Lehrbriefe). Alkalmanként vannak olyan rádió- vagy tévésorozatok is, amelyek vallási ismereteket nyújtanak. Ez a mindennapi helyzetre való több-kevesebb vonatkozással történik („miért hisznek a keresztények?”, „Credo”), a médium sajátos eszközeinek jól vagy kevésbé jól sikerült felhasználásával. Sokszor az adással párhuzamosan fölkinálják a közösségben való megbeszélés lehetőségét a plébániákon, népfőiskolákon. Ebben a „szociális fázisban” lehet felelni kérdésekre, lehet tisztázni képzeteket. Nem egy beszélgető közösség, amely egy ilyen sorozat kapcsán jött létre, továbbra is együtt maradt.

A kazettára vett adások – megfelelő rövidítéssel és didaktikusan alkalmazva – értékes, ösztönző médium a plébániai katekézis vallásos megbeszélésein.

Meg akarják ismerni a keresztény álláspontot. Teológiai információk folytán a hit megélhető olyan gondolati építményként, amely nem mond ellen az észnek, és önmagában harmonikus. Azonban fontos az is, hogy a hit lényeges pozícióit az egyház a nyilvánosság előtt is képviselje. A vallásos érdeklődésű médiafogyasztó szeretne ezekről az állásfoglalásokról, sajtókonferenciákról, egyházi nyilatkozatokról tudomást szerezni.

A médiák teljes mértékben kielégítik ezt az igényt megfelelő sajtótudósításokkal, rádiós és televíziós magazinműsorokkal. Ennek feltétele természetesen, hogy a keresztény emberek a közvetítésekre vonatkozó igényeiket a nyilvánosság előtt is megfogalmazzák, például azzal, hogy tiltakoznak, ha valamiről nem, vagy helytelenül tudósítanak. A médiák sokszor akaratlanul is torzítanak: azon hajlamuknak megfelelően, hogy mindig a legmagasabb rangú reprezentánsra figyelnek, hozzájárulhatnak például az egyházi tanítóhivatal olyan mértékű felértékeléséhez, amilyen még soha sem volt –, a nem annyira szervezett teológusok vagy a normális hívők kárára. A teológiai álláspontok és a politikai opciók pluralitása is megrövidül, pedig létezik,

mégpedig teológiailag teljes joggal. De persze, ha a médiák szagot fognak valami konfliktusról, az elnyomás vagy megfélemlítés valamely formájáról, akkor ez megint fölébreszti a „természetes érdeklődésüket” –, nagyobb mértékben, mint ahogy ez sokaknak tetszene, mert a konfliktusnak éppen olyan „hírértéke” van, mint az előkelőségeknek.

Mivel az egyházak úgyszólván nehezen tudják földolgozni önmagukban a pluralitást és a konfliktusokat, ezek a momentumok kifelé is kevésbé meggyőzőnek mutatják őket. Gyakran mondják, hogy egy társadalmi csoport csak akkor várhat elismerést és meghallgatást, ha kifelé egységesen lép föl. Ez érvényes lehet a pártokra, de azokra is csak a választási csatározásokban, hiszen a párt tulajdonképpen munkaidejében mind a hívei, mind az ellenfelei meg akarják ismerni a vitatott pontokat is, meg a konszenzus érdekében tett lépéseket is. Az egyház persze legfeljebb a nyilvánosság előtti image-ével hasonlítható össze egy párttal. A hit személyes elfogadása az intim (pl. családi) közösségekben növekszik, valamint az egyes emberek egzisztenciális tapasztalataiban. Mégis nagy jelentőségű mind a hit ismerete, mind pedig a hittel való azonosulás szempontjából, hogy megismerjék a keresztényeknek bizonyos kérdésekben elfoglalt álláspontját, hogy azt tisztázva és az általános vélemény- és értékspektrumba beillesztve kapják meg.

Hogy ez eléggé differenciáltan és objektíve helyesen történjék, ez az *egyházi nyilvánossági munka* fő gondja. Azonban sokszor kifelejtik belőle a „kedvcsináló dolgokat”, például a személyessé tevő és dramatizáló elemeket; álláspontjukat az egyházon belüli véleménykülönbség és az elhallgatott konfliktusok miatt absztraktabban fogalmazzák meg – s ebből következően unalmasan is. Ennek a hibás „feldolgozásnak” mélyebb oka részben abban a túlzott félelemben van, amellyel az egyház azokhoz a témákhoz közelít, amelyek még éppen megengedettek, s ezeknél is annyira csak magát nézi, hogy egyáltalán észre sem veszi a mai ember sok gondját és baját.

Tudni akarnak az egyházi eseményekről. A további érdeklődés először a helyi, nemzeti és nemzetközi egyház fontos eseményeire és kezdeményezéseire irányul, *istentiszteletekre* és más *lelkipásztori eseményre* a közelebbi és távolabbi környéken. Az ilyen információk részben megkönnyítik a későbbi személyes részvételt: a plébániai újság informál az istentiszteletek időpontjáról és az egyházközség működéséről; egy olyan plakát, mint az „Egyház az üdülőhelyen”, vagy „Egyház a kórházban” lehetővé teszi a részvételt egy ilyen rendkívüli szituációban; az *előzetes tudósítás* a rádióban vagy a televízióban felhívhatja a figyelmet egy zárandoklatra vagy egy búcsúra. De távolabbi események is közel hozhatók az emberekhez a médiák tudósításain keresztül – éppen olyankor, amikor nincs lehetőségük arra, hogy közel legyenek az ott egybegyűlt közösséghez.

Meg akarják ismerni az egyház szociális szolgálatát. Az utolsó, nem érzelmi jellegű információigény arra a széles területet átfogó *szociális szolgálatra* irányul, amit az egyház keresztényeknek és nem keresztényeknek nyújt: ami például naponta történik a „Caritas” vagy a „Diakonia” címszó alatt, kezdve a házassági tanácsadáson és az ifjúságnak adott támogatáson egészen a fogyatékos, öreg vagy beteg emberek gondozásáig. Az NSZK-ban a katolikus Caritas a maga 240 000 alkalmazottjával egyike a legnagyobb munkaadóknak. Ennek megfelelően sokrétű a kínálata is. Néha egy-egy helyen vagy vidéken csak az egyház nyújtja azt, a legtöbbször azonban más közhasznú intézményekkel van egy szinten. A tanácsadó információ igényében az a különleges, hogy valamilyen konkrét hiány áll fenn akár a saját helyzetünkben, akár egy hozzánk közelálló emberében. Ennek megfelelően az igénybe vevő számára hasznosnak kell lennie és a konkrét kérdésekre kell vonatkoznia annak az információ-nak, amit az egyház közvetlenül vagy a médiákon keresztül ad. Kiindulópontjuk mindig a konkrét élethelyzet legyen a „mit tegyünk akkor, ha...” mottónak megfelelően, ne pedig az intézmény szervezeti leírása, a szándéknyilatkozat vagy érthetetlen magyarázat vagy az illetékességi körök meghúzósa – mert ezek a laikusok számára érthetetlenek, az érintettek számára irrelevánsok. Aki bajban van, az azt szeretné

tudni, hogy ki, hol, hogyan, milyen feltételekkel vagy mennyi pénzzel segít, és semmi mást. Bár magától értetődik, mégis meg kell említenünk, hogy az egyház szociális kínálata mindenki számára nyitva áll.

A konkrét nehézségekből indulnak ki például az ún. „kapcsolat”-adások. Ezek végén a nézőket, a telefonálókat és a levélírókat elirányítják a megfelelő tanácsadó szolgálathoz. Ilyen irányító funkciója, azaz szociális-karitatív és lelkipásztori tanácsadókhöz vivő szerepe van a katolikus egyház új közújságprogramjának például az NSZK-ban, mégpedig egy-egy vidék konkrét kínálataira vonatkozóan.

Hogy a lehető legtöbb embert vihessünk el az egyház szociális szolgálatához, ahhoz a megfelelő információknak konkrétoknak, megbízhatóknak és a felhasználók számára kedvezőnek kell lenniök. Különösen is a fiatalabb generáció, s az olyanok, akik munkahelyükön megszokták, hogy az információkat billentyűzet és képernyő segítségével szerzik meg, saját céljaikra is magától értetődően fogják igénybe venni ezt az utat.

Jelen akarnak lenni, élményt szeretnének. A vallásos könyvek és folyóiratok olvasói, a vallásos programok nézői és hallgatói azonban nemcsak konkrét bajokra keresnek választ, nemcsak vallásos eseményekről szóló tudósításokat várnak vagy azt, hogy egyházi állásfoglalásokat ismertessenek. Emellett az inkább racionálisnak tűnő információigény mellett megvan az az igény is, hogy *érezelmileg éljék meg* a vallásukat.

A rádióban vagy a televízióban történő istentisztelet-közvetítések mellett megkönynyítik ezt az élményt a *hiteles keresztényekről* szóló életképek és tudósítások, bibliai eseményekről, szentekről szóló játékfilmek. Ezekkel az emberekkel nyilván nem találkozunk reálisan, hanem csak belsőleg. A találkozásnak ez a formája is – a magunk összeszedettsége és Isten segítsége miatt – rendelkezhet erősítő, irányt mutató, sőt az életünket megváltoztató hatással is. Loyolai Szent Ignác a szentek legendáinak (a lovagregényekkel felváltva történő) olvasása közben szerezte első fontos vallásos élményeit. És ha az istentisztelet-közvetítésnél csak az olvasók, nézők vagy hallgatók közösségéhez tartozunk is, ezt az attól a templomi vagy szabadtéri közösségtől elválasztó térbeli távolságot legyőzi a belső magatartásunk.

A teológusoknak persze itt is megvannak a félelmeik, itt is óvatosságra intenek. Viszont vannak olyan empirikus vizsgálatok is, amelyek nagy részben le tudják gyöngíteni ezeket a fenntartásokat. Az *istentisztelet-közvetítéseknél* a nézőközönséget a nagyfokú egyházi azonosulás és a rendszeres templombajárás jellemzi (50%), mindenestire a magas kor (85% van 50 év felett) és az ezzel kapcsolatos nehézségek is. Joggal tételezhetjük fel tehát, hogy az istentisztelet-közvetítések törzsközönségét elsősorban a betegek és a testi fogyatékosok teszik ki, akik imakönyvvel a kezükben együtt imádkoznak és ünnepelnek, az istentisztelet végeztével betelefonálnak vagy elküldetik maguknak a prédikációt. Tévétételezés alkalmával egyébként a betegeket és a járni nem tudó öregeket fölkeresik a világi áldoztatók, és nem csupán azokban az egyházközösségekben, ahol éppen a tévéfelvétel történik, hanem más plébániákon is. Ez az ötlet, amelyet a katolikus tévéműködés fejlesztett ki, elsősorban azért képes a betegek és öregek meglévő lelkigondozását gazdagítani, mert céltudatosan veszi tekintetbe azoknak az életkörülményeit, akik kényszerből maradnak otthon, de szeretnének a többiekkel együtt ünnepelni.

Az az aggodalom, hogy hamarosan nálunk is megjelenik az „elektronikus egyház” az érzelmeire és az adakozókészségre való erős és számító apellálással, nyilván nem cáfolható meg egyszerűen. Azonban az észak-amerikai teleevangelizmusnak megvan a maga történelmi gyökere és elfogadási potenciálja az „ébredő” és a „sátor”-egyház hagyományában. Hogy vajon az olyan fiatalok, akik elidegenedtek a hagyományos egyháziasságtól, hozzáférhetők-e a karizmatikus istentiszteleteknek ezzel a téves formájával, ez még bizonyításra vár. Ami viszont egészen biztosan megvan, az az igény, hogy konkrét emberek szeretnék látni, hogy a hit hogyan képes megváltoztatni az életüket s, hogy hogyan állíthatja a hit az embert egy értelmes perspektívába, hogyan erősödünk meg általa a jóban, s leszünk képesek elviselni a nehézségeket. Azok a tanúságtételek és életképek, amiket a médiák közvetítenek, ki tudják elégíteni ezt az

élményre irányuló vágyat, s ugyanakkor – nem úgy, mint az intellektuális teológiai megokolás – a hitet valamilyen létező és értelmes, betöltő és felszabadító dolognak mutatják be.

Azonosulni akarnak a keresztény értékek melletti döntéssel. Kezdve azokkal a missziós történetekkel, amiket Christoph von Schmid írt a múlt században, egészen addig a filmig, amit napjainkban forgattak a vértanú püspökről, Romeróról, ezek a példás keresztényekről készült életképek képesek elindítani egy olyan mély folyamatot, amit csak habozva merek „igénynek” nevezni: a keresztény értékek rendjével való azonosulást, a jézusi életvitelnek, a Jézusban való hitnek határozott elfogadását. A legtöbb ember mindenesetre az értékközvetítésnek ezt a narratív formáját előnyben részesíti a tudományos kifejtéssel szemben. Persze egy játék-, vagy dokumentumfilm elkészítése összehasonlíthatatlanul többbe is kerül. De a néző szemében nem annyira a szórakoztató jelleg áll a középpontban, mint inkább a hiteles személyiség faszcinációja s annak megérezése, hogy Isten vezette. Az ilyen médiatermékeknek, ha idészámítjuk a szentek életrajzait is, évszázados hagyományuk van. Helyes beállítottsággal olvasva, hallgatva vagy nézve minden időkből képesek voltak megerősíteni és elmélyíteni döntéseinket a hit területén.

Minden aggály ellenére: keresik a vallást a médiákban. Amint sokfélék a fogyasztók, ugyanúgy sokfélék a médiák által közlendők is. Nem fanatikus médiamissionáriusok, hanem egészen normális szerzők, szerkesztők, újságírók, referensek, kommentátorok, kameramanok, vágók stb. készítik azokat mindennapos aprómunkával. Ami (remélhetőleg) mégis kiemeli őket a többi közül, az a mesterségbeli tudásuk mellett a különleges anyaguk iránti lelkesedésük, egy olyan lelkesedés, amit szeretnének megosztani termékeik fogyasztóival. A médiákkal kapcsolatban kritikus álláspontot elfoglaló teológusokkal szemben ott állnak ők: a vallásos publikációk és programok producerei és fogyasztói, s közösen felelik a kérdésre: Vallás a médiákban? – Igen, tessék!

Rüdiger Funiok S. I. a felnőttoktatás és a kommunikációtudomány docense a jezsuiták müncheni filozófiai főiskoláján. A kommunikációkutatás és a médiamunka intézetének vezetője.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

A TEOLÓGIA 1990. évi témái: (kéziratok beküldési határideje)

3. sz.: ELSORVAD-E A MAGYAR LELKIPÁSZTORKODÁS? (1990. május 1-ig)
4. sz.: VAN-E AZ ÉLETNEK ÉRTELME? (1990. július 1-ig)

* * *

1991. ÉV TÉMÁI (és a kéziratok beküldési határideje)

1. szám: DEMOKRATIZMUS AZ EGYHÁZBAN? (1990. november 1-ig)
2. szám: BŰNBÁNAT SZENTSÉGE ÉS A GYÓNÁS (február 1-ig)
3. szám: AZ EGYHÁZ ÉS A TÁVOLÁLLÓK (május 1-ig)
4. szám: AZ ENGEDELMES JÉZUS (július 1-ig)

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

NEMESKÜRTY ISTVÁNNAL

NEM SZABAD FÉLNI...

Szállaegyenes a termete is, a jelleme is. Miként a szálfával is megesik, tépik a viharok. Mostanában: szorgalmasan. Hol ismeretterjesztő munkái miatt, irodalomtörténeti tanulmányaiért, hol vezetői megbízásai végett. Legutóbb tévéelnöki kinevezése s első, kénytelen intézkedései kavartak körülötte-fölötte hatalmas és méltatlan viharokat. Ezeket is kiállta, akár a többit, rendíthetetlenül, rendületlenül. Aki nem tudja róla, az is rájöhet, hite tartja meg messzire tekintő szálfamagasságában, bármilyen láрма dühöng is mellette. A télvégi napsütésben, amikor mindenki más köznapit teendőiről, politikáról faggatná, arról kérdezem, honnan származik az az erős hite, amely büszkén és emelkedetten segítette, segíti átvészelni a társadalmi forgószelleket?

– Így nevelkedtem. Édesanyám és az egész családom természetszerűleg volt vallásos. Nem bigott módon, így felszűrődve nem volt miből kiábrándulnom. Tízéves koromban pedig, éppen – mert katonai iskolába kerültem – a cafrangok nélküli vallásosságra tanítottak. Noha az én gyermekkoromban még nemigen beszéltek ökumenéről, éppen ellenkezőleg, éles ellentétek voltak a protestánsok és a katolikusok között, tábori lelkészünk, „összebeszélve” a reformátusok tábori lelkészével, lehetővé tette, hogy egymás hittanórájára járhassunk. Lelkigyakorlatra mindig az iskolánk mögötti, Pius nevű jezsuita gimnáziumból kaptunk lelkigyakorlat-vezetőket. Amikor először ült be hozzánk egy jezsuita páter, sose fogom elfelejteni, így kezdte mondandóját: Fiúk, ha valaki közületek bebizonyítja, hogy nincs Isten, abban a pillanatban, itt előttetek levetem a reverendát.

Kétségtelenül nagy szerencse, ha valaki olyan családba születik bele, ahol a vallásosság kinek-kinek természetes élménye. Az is ajándék, ha jó tanárokat, lelkivezetőket kap gyermekeibeiben, ifjúkorában az ember. A rendíthetetlen hithez azonban, úgy hiszem, még ez is édeskevés.

– Nem vitás, lelki készség is kell hozzá. De nagyon sokat segítettek engem az olvasmányaim is. Talán különös, de először Gárdonyi Géza adta meg azt az élményt, hogy a hit és a művészetek összekapcsolhatók. De később is mindig kiderült, hogy azok az írók, akiket nagyon nagyra gondoltam, mind hívők. Nagyon szerettem a német katolikus írókat, Franz Werfelt például, vagy a francia Bernanost, az angol Evelyn Arthur Waugh-t. A harmincas évek felszínes katolikus íróit viszont nem vettem komolyan. Tóth Tihaméron például csak kacagtam. És ez volt a szerencsém, nem volt miből, nem volt kiből kiábrándulnom. Vagy, hogy messzebbre menjek az időben, nagy kedvencem volt, mind a mai napig az Avilai Szent Teréz, akinek – mellesleg szólván – nagy tisztelője volt Zrínyi Miklós. Iránta való tiszteletből kereszteltette Teréz névre a leányát és adta karmelita apácának.

Soha nem támadtak kételyei?

– Hitbéli kérdésekben sohasem. Kamaszkoromban Horváth Sándor domonkosrendi teológus keze alá vezérelt a sors; rajta kívül még valami segített abban, hogy a hit kérdései soha se jelentsenek problémát a számomra. Tizenkét éves koromtól kezdve a mai napig mindennap elolvasok egy részt az Evangéliumból, abból a latin nyelvű misszáléból, amit a bérálásomra kaptam. Olykor az az érzésem, jobban ismerem az Újszövetséget, mint egyik-másik pap.

Melyik részénél nyitja ki leggyakrabban a könyvét?

– Több kedvenc szövegrészem van, mostanában például azt a részt szoktam gyakran olvasni, ahol Jézus, a szeretet és a megbocsátás hirdetője és megvalósítója ezeket a kemény szavakat mondja: Aki a gyermekeket megbotráncoztatja, jobb, ha malomkövet köt a nyakába, és elpusztítja önmagát.

A modern ember, ha hívő is, szívesen „szálazza szét” az újszövetségi tanításokat, és a keresztény vallás alaptételeinek egyikét kötelezőnek érzi a maga számára, másikat nem.

– Ha arra gondol, hogy a gondolkodó elme rendszerint a maga választotta, saját útján jut el a vallás lényeges kérdéseire, elmondhatom, hogy nekem is megvan a magam okfejtése: Isten létét az is bizonyítja, hogy a világ végtelen. A világ végtelensége jelzi ugyanis számunkra, hogy van egy olyan lény, akít ésszel föl sem tudunk fogni. Ha nem ésszel, akkor mivel közelíthetjük meg? Hitel és szeretettel. Pál apostol mondja, a törvény tökéletessége a szeretet. Isten a szeretet. Szerintem a hit egyik alapkérdése a szeretet. A másik az örök életben való hit. Ha csak ebben az életben hiszünk, akkor a hitünk semmit sem ér, mert rosszabbak vagyunk, mint a pogányok. Az örök élet azonban tapasztalati úton bizonyíthatatlan. A világ végtelen, mi pedig be vagyunk zárva véges testi rendszerünkbe, főleges gondolkodunk azon, mi az örök élet. Viszont a hitből fakadó szeretet olyan felhajtóerőt adott az emberiségnek, amin lehet is, kell is gondolkodnunk.

Főleg mostanában, amikor úgy tűnik, híján van mifelénk az emberiség ennek a „fölhajtóerőnek”.

– Az emberiség általában, a magyar nemzet pedig különösen akkor került erkölcsi, gazdasági csődbe, ha elveszítette a hitét. Ha nem tud válaszolni arra a kérdésre: mi végre vagyunk a világon? Vagy: ha meg sem fogalmazza ezt a kérdést önmagának. 1948 után a magyarországi kommunisták pártja azt a választ adta erre a kérdésre, hogy míg a keresztény vallás, de a zsidó vallás is a földi életet csupán zárandokútnak tekinti, addig a kommunizmus a paradicsomi állapotokat hozza el a Földre. Ezt a nagy tömegek elhitték, sőt hajlandók voltak áldozatokat is hozni a kommunista paradicsom eljövetele érdekében. Harminc év után kezdtek rájönni, hogy ez a tan téves. A mostani, teljes összeomlásnak az a magyarázata, hogy a magyar ember semmiféle választ nem kap arra, mi végre van a világon? Nem kapja meg a keresztény választ se, a marxistát se.

Hogy a marxista választ nem kapja meg, azt értem; de miért ne kaphatná meg a keresztény választ?

– Ahhoz, hogy a keresztény válasz megszülethessen, rendszeres hitélet kell. Az állam azonban túl sokáig akadályozta mindenféle felekezet hitéletét ahhoz, hogy most hirtelenjében rendszerességről és közösségi hiteléről lehessen beszélni. Függetlenül a vallástól, egy értelmes államnak gondoskodni kellett volna kötelező erkölcsi oktatásról. Ma csak a büntető törvénykönyvből tudja meg a polgár, mi a helyes, mi a helytelen. Ezért azután nem lehet csodálni, hogy rosszabb helyzetben van az ország, mint amilyet a gazdasági bajok produkáltak. Az erkölcs tekintetében van rosszabb helyzetben.

A templomokban egyre nagyobb sokadalom látható, fiatalok, középkorúak is keresik a „választ”, keresik Istent, nemcsak az öregek.

– De nem kovácsolódnak közösséggé. Nincs közös éneklés, ehelyett – a katolikus templomokról beszélek elsősorban – csak a magyar miseszöveg mormolása hallat-

szik, ami így, elmormolva, varázsigévé változik. A közös éneklést azért hiányolom, mert az mindig közösséget kovácsol az egybegyűltekből. A protestánsoknál kevésbé szűnt meg a közösségi élet, mint a katolikusoknál. Talán éppen a közös éneklés változatlansága miatt. De minden vasárnap eltűnök azokon, hogyan lehet az, hogy miközben a templomok tele vannak, a hívők többsége – a katolikusoknál – áldozik is, hogyan lehet, hogy e sokadalomnak a hitereje mégsem sugárzik szét a társadalomban? Valószínűleg az a baj, hogy a szeretet, a kereszténység alapszabályait nem gyakorolja a templomból kijőve ez a sokaság. Amíg azonban ez nem történik meg, országunk helyzete változatlan marad.

Milyen gyakorlásra gondol?

– Nem külsőségekre természetesen. A római korban nem arról ismerték meg a keresztényeket, hogy azok feltűnően gyakorolták a vallásukat, hanem arról, hogy a keresztények mindig jókedvűek voltak, derűsek, segítőkészek. Nem félték. Az, aki valóban keresztény, nem félhet. Nem szabad félni. Azért válhatott államvallássá a pogány Rómában röpké háromszáz év alatt a kereszténység, mert az őskeresztények az első vallásos iratok „parancsait” – örvendjete, legyetek derűsek – természetes módon valósították meg a mindennapi gyakorlatukban.

A legnehezebben megvalósítható életprogram ez ma, úgy hiszem. Nem félni, derűsnek lenni... Milyen segítséget várhatott ebben hívő és nem hívő a Magyar Televíziótól Nemeskürty István elnöksége alatt?

– Jogos a kérdés. Egyelőre azonban, miközben én a művészi szépségben való hitet szeretném újra elfogadtatni a nézőkkel, a természetes életörömet szeretném sugározni, kénytelen vagyok elfogadni a pártok – érthetetlen – ragaszkodását a képernyőhöz. Szeretném azután a magyar nyelv védelmét is a Magyar Televízió feladatának tekinteni. A reformkorban a magyar nagyvárosok lakossága németül beszélt, az értelmiség latinul. Hogy a magyar nyelv ennek ellenére megmaradt és elterjedt, az nagyrészt a színészeknek köszönhető. A színész elsőrendű feladata volt a magyar nyelv terjesztése. Ezzel szemben ma a magyar nyelv védelme nem feladata a színésznek, a színháznak, pillanatnyilag a tévének sem. Fontoskodás ez? Nem hiszem. Hiszen a nemzet ettől, a magyar nyelvtől összetartozó egész, magyar. Szeretném számúzni a képernyőről a pánikkeltés különböző módozatait. Helyette inkább a nemzeti irodalommal kéne foglalkoznunk. Tavasztól rendszeresen megjelennek a heti műsorban a különböző felekezetek vallásos félórái. Azt szeretném, ha mindig más falusi templomból közvetítenék a szertartásokat. Ezzel talán azt is elérhetnénk, hogy megismerje az ország lakossága a fővároson kívüli magyar településeket is. Ennek érdekében egyébként külön műsorfajta is útra bocsátunk, egyelőre a címe van meg: Magyar táj, magyar ecsettel. Készülünk Mátyás királynak és a magyar reneszánsznak a méltó megismertetésére. Új művelődési magazin indult, a vasárnap reggelente jelentkező Napraforgó. Ezek a törekvések a maguk módján mind a derűsebb köznapokat szolgálják, és talán segítenek eloszlatni az emberek mindennapi félelmeit is.

A beszélgetést feljegyezte: Lócsei Gabriella

EGYHÁZI NYILATKOZATOK A TÁJÉKOZTATÁSI ESZKÖZÖKRŐL PÁPAI ÜZENETEK A TÖMEGKÖMUNIKÁCIÓS ESZKÖZÖK VILÁGNAPJÁRA

A tájékoztatási eszközök Janus-arca

Mikor a II. Vatikáni zsinat 1963-ban határozatot hozott a tájékoztatási eszközökről, a tárgyalások során elhangzott, hogy naponta 8000 napilap jelenik meg 300 milliós példányszámban, 22 000 féle folyóirat 200 milliós példányszámban, 600 rádióadó és több mint 1000 televízióállomás adásait figyelik az emberek százmilliói. Abban az évben 2500 új filmet gyártottak, melyeket kb. 17 milliárd ember nézett meg.¹ Az „*Inter mirifica*” határozat óta pedig ezek a számok csak növekedtek a komputer- és videotechnika következtében.

A zsinat megállapítása ezért napjainkban is időszerű: „Az anyaszentegyház jól tudja, hogy ezek az eszközök helyesen alkalmazva hasznos segítői az emberiségnek... tudja azonban azt is, hogy az emberek a teremtő Isten szándéka ellen a saját romlásukra is használhatják őket.”² A határozat azt is megállapítja, hogy szolgálhatják Isten országának terjesztését és megszilárdítását, de erkölcsi kárt és botrányt is okozhatnak az emberek lelkében. – A tömegkommunikációs eszközök kétarcúságának nap mint nap tanúi lehetünk mi is, hiszen például 1989 Karácsonyán a televízió szinte részese lett a romániai megújulásnak, szervezője az eseményeknek, elindítója a gyors segélyeknek. Azok a tévériporterek, akik sokszor életüket is kockáztatva országok segítségét, és összefogását szervezték a helyszíneken, szép példáját adták annak, hogy mire képesek a tájékoztatási eszközök jó cél érdekében. Segítségükkel szinte órák alatt megindulhatott a Vöröskereszt, Máltai Szeretetszolgálat, állami és egyházi segítségnyújtó szervezetek segítő akciója, ami ezek segítségével nélkül alig lett volna lehetséges. A tévé, rádió és sajtó itt összetartó, embertsegítő, humánus arcát mutatta meg ország-világnak. A tények pedig igazolták, hogy soha nem látott nézettségre, hatásra tettek szert, mert jó ügyet, gyorsan és objektíven szolgáltak. Az ismert nagy sikerű film címét idézve elmondhattuk róluk: „*Ha a világon mindenki ilyen volna!*” – De sajnos azt is látjuk, hogy az emberek és a tájékoztatási eszközök nem mindig ilyenek. Hiszen gyakran terjesztik, propagálják az erőszakot, pornográfiát, erkölcsi, vallási közönyt. Sokszor szítják a sivár „konzumizmust”, profitéhséget, irigységet, a „minden eladó” szemléletet. Ilyenkor a tömegkommunikációs eszközök embertelen, sőt emberellenes, sátáni vonásokat viselhetnek, kit Krisztus „kezdettől fogva gyilkosnak és hazugnak” (Jn 8,44) nevezett.

Ezen eszközök szerkesztőinek is el kellene gondolkodni azon, hogy melyik oldalon állnak: humánus vagy emberellenes célokat szolgálnak-e tevékenységükkel. Hiszen rájuk is vonatkoznak Krisztus szavai: „Aki megbotránkoztat csak egyet is a kicsinyek közül, akik hisznek bennem, jobban járna, ha malomkővet kötnének a nyakába és a tenger fenekére vetnék” (Mt 18,6).

A tájékoztatási eszközök elterjedése, de kétarcúsága arra készítette az egyházat, hogy 1967 óta minden esztendőben, Húsvét VI. vasárnapján megemlékezék a Tömegtájékoztatási eszközök szerepéről és erkölcsi feladatáról. Ezen a napon a pápák üzenettel fordulnak az egyház híveihez és minden jóakarató emberhez, melyben a tájékoztatási eszközök pozitív erkölcsi feladataira vagy káros következményeire figyelmeztetnek. Kötelességüket teljesítik, hiszen az emberiség életét befolyásoló eszközök erkölcsi oldaláról szólnak, ami már nem csupán szakmai kommunikációs kérdés. Erre is vonatkozik tehát Krisztus parancsa: „Menjetek és tegyétek

tanítványommal mind a népeket... és tanítsátok meg őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek” (Mt 28,19).

Természetesen már a II. Vatikáni zsinat előtt is szóltak a pápák koruk tájékoztatási eszközeiről. Így 1936-ban XI. Pius pápa *Vigilanti cura* körlevelében a film erkölcsi megítéléséről, XII. Pius 1954-ben pedig Apostoli levélben a televízió morális értékeléséről,³ továbbá 1957-ben *Miranda prorsus* Enciklikájában a tájékoztatási eszközökről.⁴ Ezenkívül természetesen a pápák a XX. században számtalanszor nyilatkoztak a sajtó, könyvkiadás, színjátszás erkölcsi szerepéről.

A zsinati határozat és végrehajtása (Communio et Progressio 1971).

Az 1963-ban kiadott *Inter mirifica* (IM) zsinati határozat csupán tömegkommunikációs eszközökkel kapcsolatos legfontosabb egyházi alapelveket rögzíti: *Élső részében szól a tájékoztatási eszközök helyes használatáról. Itt rögzíti, hogy az egyháznak joga van ezeket az eszközöket felhasználni az evangélium terjesztésére, hiszen így cselekedtek az apostolok is, amikor a krisztusi üzenetet nemcsak szóban, de írásban is terjesztették. A tömegkommunikációs eszközök használatánál tiszteletben kell tartani az erkölcsi rend törvényeit* (IM 4). Az embernek joga van az igazság megismeréséhez, melyből következik, hogy a társadalomnak is joga van a szükséges információkhoz, melyek nélkül felelős demokratikus döntés nem hozható. Ez az információ legyen igaz és teljes, de úgy, hogy más jogait ezzel ne sértse.

A művészi szabadság és erkölcs viszonyában megállapítja, hogy mint minden emberi cselekvés, ez sem vonható ki az erkölcsi felelősség alól. Ebből következik, hogy az erkölcsi rossz bemutatása is alkalmazkodjék az erkölcsi törvényekhez (IM 6–7).

A határozat figyelmezteti a kommunikációs eszközök befogadóit felelősségükre. Ne pártolják az erkölcsileg rossz műveket. *Mértéktartás és fegyelem* szükséges a tájékoztatási eszközök használatánál, hiszen nem minden tudás használ, „a szeretet viszont épít” (IKor 8,1).

Természetesen az alkotók és terjesztők felelősek elsősorban műveikért: „Információs és ösztönző munkájukkal egyaránt vezethetik az emberiséget jó és rossz irányba” (IM 11). Nem vezetheti őket egyedül a haszon növelésének szempontja, hanem munkájuk közben is tartsák tiszteletben az erkölcsi törvényeket. A zsinat világosan látja, hogy a kommunikációs eszközök világában a magányosan küzdő, erkölcsileg elkötelezett ember vagy vállalkozás, könnyen tönkremehet, ezért azt ajánlja, hogy tömörüljenek szakmai szervezetbe, hogy így egységes fellépéssel rábírájék tagjaikat, hogy munkájukban tartsák tiszteletben az erkölcsi elveket (IM 11).

A szélsőséges liberalizmussal szemben azt is vallja, hogy a közhatalomnak jogai és kötelességei vannak a tájékoztatási eszközök világában: „A közhatalomra tartozik, hogy megvédje és biztosítsa az információ valódi és jogos szabadságát... külön is kiemelve a sajtószabadságot. Feladata továbbá a vallás, a kultúra és az igazi művészet pártolása... köteles a jogrend megtartásával éberben biztosítani, hogy ezekkel az eszközökkel vissza ne éljenek és súlyos kár ne érje a közerkölcsöt és a társadalom haladását” (IM 12).

Az „*Inter mirifica*” második részében a tájékoztatási eszközök használatáról szól az apostoli munkában. A világi hívek feladatait hangsúlyozza a határozat: „A világi hívők, akik hivatásszerűen foglalkoznak ezekkel az eszközökkel, törekedjenek tanúságot tenni Krisztus mellett, főleg úgy, hogy ki-ki szakmailag felkészülten és apostoli lelküllettel áll helyt a maga munkaterületén. Ezenfelül mindegyikük közvetlenül is nyújtson segítséget az egyház apostoli tevékenységéhez műszaki, gazdasági, kulturális vagy művészi vonalon” (IM 13).

Támogatni kell a katolikus sajtót és könyvkiadást: „Szellemük egyértelműen olyan legyen, hogy az egyes kérdésekre nézve a természetjoggal, a katolikus tanítással és erkölccsel megegyező felfogást tudjanak kialakítani, táplálni és terjeszteni. Az egyház életével kapcsolatos eseményeket pedig közöljék és értelmezzék helyesen” (IM 14). –

„Szorgalmazni kell a tisztességes szellemi felüdülést nyújtó, igazi kultúrát és tudást terjesztő filmek gyártását... Célszerű tehát a lelkiismeretes filmgyártókat és forgalmazókat pénzügyeikben és vállalkozói munkájukban segíteni és őket szervezetbe tömöríteni, a jó filmeket elismerő kritikával és díjazással ajánlani, a katolikus jellegű, vagy más tisztességes filmszínházakat pártolni és szervezetbe foglalni” (IM 14).

„Ugyancsak hathatós támogatásban részesüljenek a jó szellemű rádiós és televíziós adások, különösen azok, melyek a családok szempontjából értékesek. Sürgessék: legyenek katolikus adások, hogy ezek bekapcsolják a hallgatókat és nézőket az egyház életébe és lelküket vallásos eszmékkel itassák át” (IM 14). – „A zsinat emlékezteti a híveket, hogy kötelességük fenntartani és támogatni a katolikus újságokat, folyóiratokat, filmvállalkozásokat, rádió- és televízióállomásokat és közvetítéseket, hiszen ezeknek az a célja, hogy terjesszék és megvédjék az igazságot és a társadalom keresztény szellemű neveléséhez hozzájáruljanak” (IM 17).

Végül a zsinat a kérdés állandó időszerűsége miatt, elrendeli a „Tömegtájékoztatói eszközök napját”, mikor a világegyházban a híveket arra kéri, hogy imádságukkal és adományaikkal támogassák a helyi egyházak katolikus tájékoztatói intézményeit. Meg kell szervezni a Tájékoztatói Eszközök Pápai Bizottságát, nemzetközi és országos szervezeteit.

A zsinat rendelkezését végrehajtva 1965-ben megkezdte működését a Tájékoztatói Eszközök Pápai Bizottsága, mely később Pápai Tanácsa bővült. – 1967-től a pápák a Tömegtájékoztatói Eszközök Világnapján külön üzenetben fordulnak az egyház tagjaihoz és egy jelmondat köré csoportosítják aktuális mondanivalójukat. – 1971-ben pedig VI. Pál megbízása alapján a Pápai Tanács „*Communio et Progressio*” (CP) címen pasztorális instrukciót adott ki a zsinati elvek végrehajtásáról. – Az utasítás címe is sokatmondó: „Közösség és Fejlődés” címét viseli.⁵ – A bevezetés gondolata alapján a tájékoztatói eszközök, ha helyesen használjuk ezeket, megvalósíthatják az emberiség közösségét és fejlődését. Az egyház ezekben Isten adományait látja, melyek az Istentől kapott emberi értelem gyümölcsei, tehát a jóra irányulnak. Az Isten és ember közösségét és párbeszédét az első bűn megzavarta, és így az emberi alkotások már ellentéteket és pusztulást is okozhatnak. Isten azonban irgalmasságában nem szakította meg a kommunikációt az emberekkel, sőt továbbra is az emberiség közösségét akarja. Ezt fejezi ki, hogy a kinyilatkoztatásban párbeszédet kezdett az emberrel, sőt szövetséget is kötött velük. Ez a párbeszéd az Őszövetségben a próféták és szent írók által folytatódott, „a végső korszakban Fia által szölt hozzánk, akit a mindenség örökösévé tett” (Zsid 1,2). Krisztus megtestesülésével (Jn 1,14) egészen sajátos közösségre is lépett az emberiséggel. Ezzel egyúttal helyreállította a közösséget az Atya és az emberek között.

Krisztus tanításában a legtökéletesebb kommunikátor (közlő) lett, hiszen alkalmazkodott népe gondolkodásához és beszédmódjához. Példabeszédekben és jelképer-tékű tetteiben a mennyei Atya életét és tanítását tárta fel hallgatói előtt érthető formában. Sőt az Eucharishtiában személyes közösségre is lépett övével. Elküldte továbbá a Szentlelket egyháza számára: az egység és az igazság Lelkét. Így Krisztus személyében teológiai valóságában szemlélhetjük a legtökéletesebb kommunikátor alakját (CP 1–5).

– 1. A tájékoztatói eszközök legyenek valóban a közösség és fejlődés eszközei a népek között. Ezek az eszközök, ha jól használjuk őket, megteremthetik a népek közötti békés kapcsolatokat, sőt a szeretet közösségét is. Az eszközök szolgálják továbbá a fejlődést is. Hiszen felszámolják az írástudatlanságot és terjesztik a műveltséget, sőt megteremthetik a párbeszédet a nemzetek között.

– 2. A helyes közvélemény kialakítása fontos feladata a tájékoztatói eszközöknek. Ehhez viszont szükséges feltétel a véleménynyilvánítás szabadsága. Ugyanis csak így ismerhető meg és alakítható a helyes közvélemény. Erre az alakításra azért van szükség: mivel a közvélemény gyakran téved, és így józan alakításra szorul. Ez

viszont az *információval és párbeszéddel történhet*. A kellő információhoz való jog megilleti a társadalmat, természetesen az egyház tagjait is. Hiszen csak *így alakítható ki a helyes hitismeret és magatartás* (CP 24–47).

– 3. A reklám kérdésével is foglalkozik: *Úgy véli, hogy erre szükség van a kereskedelemben, de a túlzásba vitt reklám már hamis tudatot formál.* (CP 59–62).

– 4. *Dialógus és nyilvánosság az egyházon belül: Az egyházon belüli párbeszéd a helyes egyházi közvélemény kialakításának eszköze. Az egyházban is érvényesüljön a szólásszabadság a hit és szeretet korlátai között.* Hiszen így ismerhetjük meg a problémákat, melyeken segíteni kell. A *teológiai kutatás szabadsága* is így biztosítható. Egyébként ezen elvek szerint fogalmazta meg az egyház, új *Törvénykönyvét*: Az egyház tagjainak joguk van arra, hogy véleményüket és gondolataikat feltárhassák (212. Kánon 3. §). – A teológusoknak joguk van a kutatás szabadságára és véleményük publikálására, tiszteletben tartva az egyház tanítását (218. Kánon). Az *egyházon belüli nyilvánosságot* is sürgeti az Instrukció. A *tájékoztatás legyen „a lehető legteljesebb, feltétlenül igaz, és teljesen nyílt”* (CP 121). Az egyháznak, mivel Krisztust hirdeti, nincs mit rejtetnie, ezért *Krisztus példájára legyen igazságszerető és nyílt*. A felesleges titkolódzás gyanút ébreszt és bizalmatlanságot szül. (CP 114–121).

– 5. A tömegkommunikációs eszközöket *fel kell használni az evangélium terjesztésére* (CP 126–134).

– 6. *Felállítandó szervezetek*: Az egyes országok Püspöki Karán belül meg kell szervezni a *Kommunikációs Eszközök Irodáját*, melynek legyen *szóvivője*, aki hitelesen tájékoztatja a sajtót és riportereket a közvéleményt érintő kérdésekről. Kívánatos, hogy fontos kérdésekben a riporterek hivatalos írott nyilatkozatot kapjanak. Így jobban biztosítható a pontos tájékoztatás. Lehetőleg legyen a helyi egyháznak *„Hivatalos Értesítője”* is, mely az egyházi hírekről ad állandó tájékoztatást („Magyar Kurír”). – Vegyék fel a helyi egyházak szervezetei a hivatalos kapcsolatot a *Tájékoztatási Eszközök Pápai Tanácsával*, továbbá a katolikus újságírók nemzetközi szervezetével (UCIP), a rádiós és tévé katolikus szervezettel (UNDA), illetve a katolikus filmek szervezetével, az OCIC-al. (CP 181–186).

Pápai üzenetek jelmondatai a Tájékoztatási Eszközök Világnapján

A legfontosabbak a következők:

*VI. Pál megnyilatkozásai közül:*⁶

1974-ben: „Az evangélium hirdetése a mai világban és a TE-ök.”

1975: „A TE-ök a kiengesztelődés szolgálatában” (a Szentévre utal a jelmondat: Istennel és embertársainkkal való kiengesztelődésre.

1976: „A TE-ök és az alapvető emberi jogok és kötelességek.”

1977: „A reklám szerepe a tájékoztatási eszközökben. Veszélyek és felelősség.”

1978: „A TE-ök befogadónak jogai és kötelességei.”

II. János Pál megnyilatkozásai:

1979: „A TE-ök szolgálják a gyermekek védelmét és kibontakozását a családban és a társadalomban.” (Az ENSZ ezt az évet a „Gyermekek évének” nyilvánította.)

1980: „A család és a TE-ök” (Előkészület az 1981-es Püspöki Szinódusra)

1981: „A TE-ök a felelősségteljes szabadság szolgálatában.”

1982: „A TE-ök és az idős emberek” (ENSZ: „Az idős emberek éve”)

1983: „A TE-ök a békét szolgálják!”

1984: „A TE-ök mint a hit és kultúra találkozási lehetőségei”

1985: „A TE-ök az ifjúság nevelését szolgálják” (ENSZ: „Ifjúság éve”)

1986: „A TE-ök szerepe a közvélemény keresztény szellemű alakításában”

1987: „A TE-ök az igazságosság és béke szolgálatában”

1988: „A TE-ök és a testvériség és szolidaritás”

1989: „A vallás és a TE-ök”

A pápai üzenetek közül különösen érdekes VI. Pál 1978. évi megnyilatkozása, mivel ezzel egy időben a *Tájékoztatói Eszközök Pápai Bizottsága terjedelmes Útmutatást is kiadott* a Tömegkommunikációs Eszközök Világnapjának gyakorlati megrendezéséhez.⁷

A pápai üzenet mottója: „A TE-ök befogadónak jogai és kötelességei”: A TE-ök „befogadói”: az olvasók, hallgatók és nézők, akiket a pápa gondolata szerint nem szabad arctalan tömegnek tekinteni, hanem „a keresztény perszonalizmus szellemében minden ember Isten élő képmása (Ter 1,26)”.⁸ Ezért joga van:

– 1. A TE-ökkel párbeszédet folytatni, vitába szállni. A közlők tehát biztosítsák ezt a párbeszédet hallgatóiknak, nézőiknek és olvasóiknak. E párbeszéd valós és ne manipulált legyen.

– 2. A befogadónak joguk van a gyors és megbízható hírközlésre, mely legyen tárgyilagos és vegye figyelembe a hírek fontossági sorrendjét. (Ismeretes, hogy a hírek tendenciózus válogatásával is félrevezethető a közvélemény. A bulvársajtó sokszor botrányok közlésével tereli el a figyelmet az igazi problémákról.)

– 3. A befogadónak joguk van a tisztességes pihenésre és szórakozásra. Ennek biztosítására „aktív szerepet kell a befogadónak vállalni a program összeállításában. Nem arról van szó, hogy társadalmi nyomást gyakorló csoportot alkossanak, hanem arról, hogy igazi párbeszédet folytassanak „társadalmi kerekasztal” formában a közlők és befogadók”.

– 4. A befogadók igyekezzenek a TE-ök sajátos kifejezésmódját „nyelvét” megérteni, hiszen csak így tudnak igazán a programok összeállításában részt venni.

– 5. A jó programok bátorítása, támogatása szinte „szavazócédula” a jó ügy mellett. Viszont fejezzék ki bírálatukat a nem megfelelő közlések miatt, mivel ez is erkölcsi kötelességük.

– 6. A befogadók alakítsák ki kritikai képességüket, mellyel a rendkívül nagy televíziós választékban meg tudják különböztetni az erkölcsileg jót a rossztól. Ez sokszor nem könnyű feladat, hiszen a TE gyakran manipulálják közléseiket, a jót a rosszal, az igazságot a hazugsággal vegyítik.

– 7. Ezért a befogadók törekedjenek nagyobb érettségre, felelősségtudatra, jobb megértésre a TE-öknek, biztosabb ítélőkészségre és jobb választási készségre.

A pápa szerint szükséges a TE-ök használatára is nevelni a gyermekeket és fiatalokat, sőt a felnőtteket is. A gyermekek nevelése már a családban kezdődik meg, hogy kialakuljon választási készségük ezen a területen. Bizonyos értelemben már a gyermekek is kezdjenek párbeszédet a TE-ökkel. – Az iskolában folytatódják a TE-ök helyes használatára való nevelés. Itt mind az elméleti, mind pedig a gyakorlati kérdésekről tárgyaljanak főleg a hitoktatás keretében (IM 16). – A felnőttképzés területén pedig a helyi egyházközösségek, továbbképző, lelkigyakorlatos központok végezhetnek igen jó munkát a TE-ök megértése és megítélése területén. Kívánatos, hogy a katolikus sajtótájékoztatót és kritikát is közzöljön a TE működéséről.

A Tájékoztatói Eszközök Pápai Bizottságának Útmutatása kapcsolódik az 1978. évi pápai üzenethez.⁹ „A televízió jogaival és kötelességeivel” foglalkozik részletesebben. Elemzi az egyes korosztályok pszichológiai adottságát és igényeit a tévé nézésével kapcsolatban. Ezután pedagógiai tanácsokat ad a szülőknek és nevelőknek. – A felnőtt esetében szükséges a kellő kritikai érzék kialakítása, hogy a TE-ök közléseit ne tekintsük mindig a valóság hű tükrének. Meg kell tudnunk különböztetni a közölt hírt, a hozzáfűzött kommentártól, mely gyakran a közlő előítéletéről árulkodik. A tévé képi beállításával is gyakran képes manipulálni nézőit, tehát itt is szükséges a kritikus szem. Neveljük önmagunkat az események keresztény szellemű (tehát a hit fényében történő) megítélésére.

Feladatunk, hogy a Tájékoztatói Eszközök Világnapját jobban megismertessük, hogy a keresztények ezen a területen is hitük szilárd alapján álljanak a Szentírás szavai szerint: „Magukra öltve az igazság páncélját, hogy a gonosz cselvetéseinek ellenállhassanak” (EF 6,11–14 és „tanúságot tegyenek Krisztusról hirdelve az Úr igéjét” (ApCsel 8,25).

Jegyzetek: 1. A II. Vatikáni zsinat tanítása. Bp. 1975. SZIT. 336–337. – 2. Inter mirifica (IM) 3. In: A II. Vatikáni zsinat tanítása. 341–347. – 3. *Utz-Groner*: Aufbau und Entfaltung des gesellschaftlichen Lebens, Soziale Summe Pius XII. 3. köt. Fribourg, 1954–61 Paulus. – 4. *Utz-Groner*: i. m. – 5. *Communio et Progressio*. In: AAS 1971, 593–673. (1971. júl. 15.) – 6. A pápai üzenetek szövegei: *L'Osservatore Romano*. Wochenausgabe in deutscher Sprache. Roma: 1974. Mai 11; 1975. Mai 2; 1976. Mai 21; 1977. Mai 20; 1978. April 28; 1979. Juni 1; 1980. Mai 16; 1981. Mai 29; 1982. Mai 28; 1983. April 22; 1984. Juni 1; 1985. Mai 3; 1986. febr. 14; 1987. Febr. 20; 1988. März 11; 1989. Febr. 3. – 7. *L'Osservatore Romano* Wochenausgabe. 1978. April 28. 5–8. – 8. *L'Osservatore Romano*: I. m. 1–4. – 9. *L'Osservatore Romano*: I. M. 5–8.

Lenhardt Vilmos

HATÉKONY JELENLÉT

Meditáció főként a tömegkommunikációról

(1) A „kommunikáció” nemzetközi vándorszó, amelynek latin forrásvidékén találjuk a „communico” igét, közössi tesz, megad, részesít, illetőleg ,megoszt’ jelentéssel; a „communitas” főnevet ,közösség, közérzület’ jelentéssel; a „communio” főnevet ,közösség’, illetőleg ,közös vacsora, áldozás’ jelentéssel; a „communis” melléknévet ,közös, általános’, ,barátságos, jóindulatú’, ,közönséges’, illetőleg ,tisztátalan’ jelentéssel. A sor még folytatható, de nyilván ennyi is érzékelteti mindazokat a regisztereket, amelyet a jelentésmező érint.

Ugyanezt persze elmondhatjuk egészen más módon is: a kommunikáció nem egyszerűen valaminek (valamilyen tartalomnak) valakitől (valahonnan) valaki(k)hez (valahova) való eljuttatását jelenti; mert a kommunikáció éppenhogy elérhetővé tételt jelent: valamilyen tartalomnak vagy éppen információnak, viselkedésnek, illetőleg szemléletmódnak (attitűdnek) a kommunikációban részt vevők részére való hozzáférhetővé tételét jelenti; sőt azt az állapotot, amelyben bizonyos tartalmak (információk, attitűdök) a közösségben jelen vannak, amely állapotot, természetesen, elő kell idézni és fenn kell tartani. Ebben a felfogásban a kommunikációs tartalmak egy vagy két irányba való áramlása – egyáltalán áramlása – kevésbé tűnik fontosnak ahhoz a tényhez képest, hogy e tartalmak (el)terjednek (a kommunikációban részt vevők között). Ugyanígy kevésbé tűnik fontosnak a kommunikációban részt vevők időleges és alkalmról alkalmra változó szerepeinek merev szétválasztása; hiszen a kommunikáció résztvevője egyszer kezdeményező (adó, címző), másszor közvetítő, megint másszor a terjedő kommunikációs tartalom (valamilyen szempont szerinti) átalakítója vagy éppen fogadója (vevője, címzettje). Ebben a felfogásban a kommunikációnak nem megkülönböztető jegye a tartalommal kapcsolatos aktus szándékossága sem, hiszen valaki „némán” is jelen lehet egy adott helyzetben úgy, hogy minden rezdülésével képvisel valamit, egy viselkedésmódot, bár szemernyi közvetlen szándék sincs benne ennek kinyilvánítására. A kommunikációs szándék jelenlétének és a kommunikációnak a megkülönböztetése még akkor is igen fontos, ha gyakran a szándék a valóban meghatározó karaktere egy-egy kommunikatív eseménynek. Végül talán azt is érdemes megemlíteni, hogy ebben a felfogásban a kommunikáció nem mutatkozik egyetlen, individuális aktusnak, nem is egyedi aktusok tömegének, hanem szakadatlan folyamatnak.

Maguk a tartalmak lehetnek olyanok, amelyek az (anyagi) világgal vannak kapcsolatban, arra vonatkoznak; de lehetnek olyanok is, amelyek nem ilyenek, így például az értékek. Az értékek (hogy mi az igaz, mi a jó, mi a szép) nem az anyagi világból valók, hanem az ember által megalkotott világ – de nevezzük, ahogy szokás – a szimbolikus világ részei, amely voltaképpen magában a kommunikációban bontakozik ki. A szimbolikus világ persze nemcsak értékeket tartalmaz, hanem viselkedési szabályokat és szokásokat, társadalmi előírásokat és jogszabályokat, művészetet és szórakoztatóipart egyaránt. Aligha lehetne kimerítően felsorolni, mi minden tartozik a szimbolikus

világba, amelynek tárgya a kommunikáció és amelynek – ismétlem – eredendő forrása is a kommunikáció.

A kommunikáció, jól tudjuk, szükségszerűen magába foglalja az eredményességet. Nem beszélünk kommunikációról, ha a közlendő tartalom nem vált elérhetővé a közösség számára. Ilyenkor legfeljebb kommunikációs kísérletről, próbálkozásról lehet beszélni.

(2) Úgy látszik továbbá, hogy a kommunikáció és a közösség kölcsönösen feltételezik egymást: a közösség kommunikációban teremtődik és kommunikáció által tartja fenn önmagát. Ez a megállapítás így az előzőekhez képest egy további kritériumot von maga után: a kommunikációban részt vevők azáltal válnak közösséggé, hogy a kommunikációban elérhetővé vált tartalmakat elfogadják, magukévá teszik, azonosulnak velük (ez az, amit identifikációnak neveznek a viselkedéstudományok).

Az elfogadásnak természetesen vannak feltételei. Így például az elfogadás általánosan feltételezi a megértést (aminek aztán további feltételei határozhatók meg, így a „közös” nyelv). Az elfogadás nagyon gyakran kapcsolatban áll az igazsággal. Azt fogadjuk el, amit igaznak tartunk, vagy nincs okunk hamisságának feltételezésére, amely megint csak számtalan feltétel együttes teljesülésének következménye. Maguk a feltételek pedig csak részben (esetleg igen kis részben) függenek össze azzal, hogy mi is van valójában a világban, s igen gyakran az igaznak tartás (vagy nem hamisnak tartás) csupán valamilyen más kommunikációs tartalmakkal való egybecsengés függvénye (ilyen esetben szokás a kommunikációs tartalmakat koherensnek (összefüggőnek), kongruensnek (megegyezőnek) vagy konzisztensnek (állandónak) tekinteni).

Az azonosítás azonban sohasem teljes, hanem mindig részleges. A hozzáférhetővé tett tartalmaknak a kommunikációban részt vevő által való elfogadása (vagy ahogy a szociológusok mondják: a szocializáció) mindig együtt jár azzal, hogy a kommunikáció résztvevői meghatározzák, kialakítják a hozzáférhetővé lett tartalmakhoz való individuális viszonyukat (ami adott esetben az elutasítást is jelentheti). Ez az individuális viszonymeghatározás az, amit individualizációnak neveznek. A személyiség ebben a megközelítésben a szocializáltság, illetőleg az individualizáltság eredőjeként jelenik meg.

Amikor kommunikációról van szó, hacsak külön nem említjük, mindig emberi résztvevők kommunikációjára gondolunk. Ezért a kommunikáció emberi közösség(ek)ben (esetleg formálisan is megszervezett közösségekben, nevezzük ezt ahogy szokás, intézménynek tehát: intézmény(ek)ben) folyó kommunikációt jelent vagy, ahogy még szokásosan mondják: társadalmi kommunikációt. A kommunikáció időnként társadalmak között valósul meg. Ezt gyakran kultúrák közötti kommunikációnak nevezik. Sőt, egy társadalmon belül is lehetnek olyan csoportok, amelyek annyira elkülönülnek a társadalom egészétől, hogy szinte idegenek benne, ilyenkor szokás szubkultúrákról beszélni és szubkultúrák közti kommunikációról, kommunikációs kísérletekről). Efféle szubkultúrák közti kommunikációk nehézségeit igen könnyű érzékelni, ha például szélsőséges életkori csoportokra gondolunk (a punkokra, a rockerekre) vagy szélsőséges vallási csoportokra vagy éppen erősen differenciálódott tudományos közösségekre.

Ha viszont elfogadjuk azt, hogy a valóság nem merül ki a bennünket körülvevő anyagi, illetőleg a kommunikáció folyamatában fölépülő szimbolikus világban – és ezt nehéz volna keresztényként nem elfogadni –, akkor a bekapcsolandó dimenzió nyilvánvalóan transzcendens az emberi közösséghez képest, s a tény maga új kiindulópontot kínál a kommunikációról és a kommunikációban létrejövő közösségről való gondolkodásunkban. A Biblia módján szólva: ahol ketten vagy hárman összegyűlnek Krisztus nevében, ott van közöttük. Vagy szociológiai kifejezésekkel ugyanerről: az egyház, mint intézmény sajátos értékeket hordoz (az igaz, a jó és a szép mellett arra a kérdésre is képes választ adni, hogy mi a szent). Akár így, akár úgy fogalmazzunk, a kérdés nem megkerülhető: mit is jelent a transzcendens dimenzió jelenléte? Hogyan

van jelen? Hogyan hat? Hogyan eredményes ez? – Az egyik esetben a „köztük van/vagyok” a kulcsszó, a másik esetben meg a „hordoz”. Mindkettő az állapotra utal, és egyik sem a módra, arra, ahogyan van, ahogyan létrejön, ahogyan működik. De talán nem járunk messze az igazságtól, s mindenképpen hívek vagyunk az előzőekben – bár csak elnagyoltan – vázolt kommunikációs szemlélethez, ha azt mondjuk, hogy a *transzcendens dimenzió számára a kommunikáció minden résztvevője közvetítő, médium valamennyi más résztvevő számára*. A résztvevő itt egyaránt lehet egyetlen személy, de lehet egy csoport is, sőt egy egész társadalom (végső soron egy kultúra) is. Talán Pál apostol athéni szavaiban rejlenek azon hagyománynak gyökerei, amely szerint a kereszténység akár tőle idegen kultúrán keresztül is képes megmutatnia magát (ezért nem is kell ellenségként fellépnie). Nyilvánvaló, hogy más ez a közösség, mint az, amely híján van a transzcendens dimenzióknak. Nemcsak működésében, de résztvevőiben is más: ez Vele, amaz Nélküle van.

(3) A kommunikáció tipikusan sokarcú jelenség. Közhelynek számít a megállapítás, hogy nem lehet nem kommunikálni. *Minden megnyilvánulásunk és minden megnyilvánulástól való tartózkodásunk kommunikációnak számít a közösségben*. Így semmi meglepő sincs abban, hogy az érintés éppúgy kommunikatív, mint a gyónás; az iskolai óra éppúgy, mint a prédikáció; a tévén közvetített sajtótájékoztató éppúgy, mint a rádión közvetített istentisztelet; bármelyikünk lakásának berendezett tere éppúgy, mint a liturgikus tér.

Ha a közösség szempontjából vizsgáljuk e sokarcú jelenséget, két főbb dimenzió alapján tájékozódhatunk benne: a kommunikációban részt vevő közösség sajátosságai (így többek közt méretei) szerint és aszerint, hogy a kommunikáció az időben milyen közösséget hoz létre. Egészen másfélét a könyv (mondjuk egy Tolsztoj-regény), mint a tévé; másfélét a keresztség, mint a gyónás. *A keresztség sajátos kommunikatív karaktere* különösen nyilvánvaló, ha a felnőttek keresztségére gondolunk, ahol a szentségi formával közvetített tartalom, a kegyelem egyrészt a liturgia által válik elérhetővé, másrészt pedig a közösség, az egyház tagjává válásnak az elfogadás a szükséges feltétele.

Ami a közösség természetét illeti, kétségkívül legszembetűnőbb sajátosságainak egyike a *benne részt vevő tagok száma*: a dialógushelyzettől a kiscsoporton át a tömegméretekig terjed ez a dimenzió. Kevésbé megfogható, de legalább ennyire fontos az a dimenzió, amit nevezünk itt egyszerűen a *szorosságnak*. Mennyire összeforrott közösségről van szó, talán mondhatnánk úgy is: mennyire valódi közösség. Ha a működését akarnánk megragadni, alighanem a szocializáltság és az individualizáltság mentén kellene megtennünk ezt.

(4) *A tömegkommunikáció* a kommunikációs jelenség jellegzetes típusa. Általában a nyomtatott sajtót, a rádiót és a televíziót szokás ide sorolni. Kérdés, hogy e formákon kívül nem kell-e ugyanide sorolni például a kereskedelmi kommunikációból jól ismert üzleti leveleket, amelyeket egy-egy akció kapcsán tömegesen küldenek a potenciális vásárlóknak; vagy a számítógépes hálózatokkal megvalósuló sajátos információfeldolgozó rendszereket, amelyek ma már nemcsak a hivatali munkában használatosak, de igen sok jel mutat arra, hogy a nyilvános élet mellett a privát életet is rövid időn belül meghódítják.

A tömegkommunikációt azzal lehet talán jellemezni, hogy *résztvevőinek száma tömegméretű, az általa létrehozott közösség elsősorban egyidejű*, viszonylag kisszámú szempont (kommunikációs tartalom) szerint teremt közösséget, vagyis az általa *létrehozott közösség általában elég laza*, bár azon szempontokból, amelyekből a közösség létrejött, igen erősen tekinthető a résztvevők a szocializáltsága. (Vannak elméletek, amelyek azt tartják, hogy ez a szocializációs hatás oly erős, hogy a tömegkommunikációban huzamosan megjelenő tartalmak ellen lázadni sem lehet másként, mint az általa felkínált módon, vagyis az ellene lázadó sem tehet mást, minthogy elfogadja a tömegkommunikáció által felkínált alaphelyzetet.)

A közösségformálásban, a társadalomszervezésben (magát a társadalmat tagolt-nak tekintve) *vannak helyzetek, amikor a tömegkommunikáció minden más kommunikatív formánál sikeresebb* (a sikeresség itt a ráfordítás és az eredményesség viszonyában értelmezendő). Könnyű ezt belátni két szélsőséges példán: vannak/lehetnek olyan gyorsan változó, nagy dinamikájú események (társadalmi átalakulások), amelyekkel kapcsolatos szervező és szabályozó feladatok nem oldhatók meg másként eredményesen, mint például folyamatos rádió-, illetőleg tévéadással; ösztársadalmi méretű szocializációs lépéseknek, mint például a nemzeti identitás fenntartásának, szükség esetén módosításának is a tömegkommunikáció a legsikeresebb eszköze, mert a legkisebb ráfordítást igényli, minden más formával szemben.

Az előzőekben említett sajátosságokból következik, hogy a *tömegkommunikációban részt vevők sohasem egyénekként vannak megszólítva*, hanem csak a közösségképzésnek a tömegkommunikációban elérhető „szintjén”. Vannak elméletek, amelyek szerint ebből következik a tömegkommunikáció legfontosabbnak tekinthető stratégiája, a *kultiváció*. Úgy látszik, a tömegkommunikáció hatékonysága szempontjából egy kommunikációs tartalomnak nem a bevezetése a legfontosabb, hanem jelenlétének folyamatosága a tömegkommunikációban. Persze a *kultiváció* nem tévesztendő össze a sulykolással. A tömegkommunikáció nem elektronizált imamalom. A hozzáértők a tévésorozatokot említik olyan példaként, amelyen végiggondolható a hatásmechanizmus: a folytatások rendszeres időközönként jelentkeznek, minden epizód némiképp variálja az alaphelyzetet (szereplőkben és a történetben egyaránt), amely variáció lehetőséget ad az érdeklődés fenntartására – noha e sorozatok népszerűsége mégsem ebből származik, hanem abból a megnyugtató tudatból, abból a biztonságérzetből, hogy előre tudjuk: mi lesz az igaz, mi a jó és mi a szép a következő epizódban is. E meggyőződésünkben a soron lévő epizód aztán majd csak megerősít (vagy legfeljebb észrevétlenül változtat rajta valami keveset). E sorozatokkal között kommunikációs tartalom nem is a (többé-kevésbé fiktív) történetek, hanem azok az értékek, amelyeket ezek hordoznak. Ugyanígy vagyunk egyébként a vita-, a szolgáltató, illetőleg a magazinműsorokkal is. Ha van karakterük – s előre általában csak a címhez asszociált karaktert tudjuk e műsorokról –, akkor e karakterért szívesen megnézzük, meghallgatjuk őket. A karakterük pedig nem jelent mást, mint világos értékorientációt, amelyek a változó témákon, a változó szereplőkön keresztül adásról adásra megmutatkoznak. Magának a megmutatkozásnak sokféle formája lehet, a témák feldolgozási módjától a változó szereplők azonos vagy hasonló gesztusáig.

Úgy látom, hogy egy olyan kommunikatív tartalom hatékonyságát, ami jelen van a tömegkommunikációban leginkább más, ugyancsak jelenlévő, de tőle eltérő tartalmak tudják lerontani. Ez az oka annak, hogy a monolitikus társadalmak (és szervezetek) kizárólagosságra törekszenek (vagy éppen cenzort működtetnek). A pluralista társadalmak szervezetei, intézményei viszont ugyanilyen okból kénytelenek a műsoridő nagyságában (időtartamában), helyében (a teljes műsoridőn belül), illetőleg a számukra elérhető csatornák számában, általában a választékbővítésben gondolkodni, hogy annak az értékápolásnak a tömegkommunikációban való hatékony jelenlétéről gondoskodjanak, amellyel alapvetően azonosulnak.

(5) A művelődéstörténészek számtalan példát tudnak arra a helyzetre, amelyben a kulturálisan új valamilyen régi megoldást utánozva jelenik meg. Ma még eleven emlék az olyan műanyag edény, amely üvegből lévőnek igyekezett mutatni magát; a mozi megjelenésében régebben még sokkal inkább hasonlított a színházhoz, mint manapság. (Persze van olyan eset is, amikor ez tudatosan vállalt program, így például a neogót vagy neobarokk építészet, vagy általában a múlt századbéli képzőművészeti historizmus esetében.) Nehéz elhárítani a gondolatot, hogy a vasárnapi istentiszteletek vagy éppen mise közvetítése rádióban, televízióban is valami ilyesmi.

Akárcsak a sok helyen kedvelt tévéevangelizáció. Végső soron ez *valami olyan, mint egy prédikáció*, de annyi ember számára, mint amennyi semmi más hagyományosabb formában nem elérhető: *tulajdonképpen egy új lehetőség kihasználása egy régi forma hatékonyabbá tételére.*

Nem sokban különbözik ettől a rádióban közvetített mise esete sem, bár kérdés, érvényes-e a rádióban hallgatott mise; s ha nem, akkor miért: egyházfegyelmi okokból vagy dogmatikus megfontolásokból. Csakhogy, ha a rádióban vagy a tévében közvetített misén való „részvétel” nem számít érvényes részvételnek, akkor viszont mi a rádiós/tévés mise?

Nem tudom, elhangzott-e már ez ügyben a végső szó, de azt igen, hogy mindkét példaként említett esettípus világosan mutatja, hogy új kérdések jelentkeznek. Megválaszolandó kihívásokkal kell szembenézni a tömegkommunikáció perspektívájából (adekvát forma-e az említett közvetítés?) ugyanúgy, mint az egyház perspektívájából (például a mise, mint közösségi istentisztelet, miféle módon megteremtett közösséget jelent, vagy másképpen fogalmazva: miféle jelenlét igényel?).

Aligha kétséges, az adekvát megoldások csak az elérhetővé teendő tartalmak természetéből „vezethetők le”. Bizonyos vagyok abban is, hogy az elérhetővé teendő tartalmak legnagyobb részét olyan információkat, attitűdöket, illetőleg értékeket foglalnak magukban, amelyek legfeljebb módjukban különböznek a tömegkommunikációban jelenlévő egyéb tartalmaktól.

Látok viszont két olyan tényezőt – a megcélzott társadalmat és magát az egyházat –, amelyről a II. Vatikáni zsinat óta másként kellene gondolkodnunk, s így másként kellene megjelenüik a kommunikációs stratégiákban is, de ez egyelőre még világosra is csak részben valósult meg.

A kérdés tehát egyrészt az, hogy milyen a társadalom, milyen szerkezetű, hogyan tagolt a tömegkommunikáció által terjesztendő keresztény tartalmak szempontjából. Ettől elválaszthatatlan az a kérdés, hogy milyennek látja, kívánja láttatni az egyház a társadalmat. Az egyház egyébként akkor sem tud „eltekinteni” a társadalomképtől, ha máskülönbben nem kíván beleavatkozni a társadalom szervezésébe, illetőleg alakulásába; mert például, hogyan szólítja meg a társadalom tagjait, ha nincsenek érvényes feltételezései arról, hogy kik is a megszólítandók, „hol” található és így tovább. (Bár az is kétségtelen, hogy az egyházak, mint morális hatalomnak kötelessége, hogy bizonyos esetekben felemelje szavát, vagyis kötelessége bizonyosfajta társadalomkritika akkor is, ha tevékenyen nem kíván a társadalom alakításában közvetlenül részt venni. Ezt a társadalomkritikai tevékenységet sem tudja tehát megvalósítani érvényes társadalomkép nélkül.) Vagyis nemcsak azért lehet szükséges képet kialakítani a társadalomról, hogy annak mentén egy kereszténynek mondható társadalmat kívánjon létrehozni az egyház (vagy hozzá közel álló szervezetek, pártok) – végső soron miért is tenné, hisz’ jól tudjuk, Isten országa nem ebből a világból való, noha egyes elveinek megvalósítására éppenséggel lehet törekedni –, hanem a megszólíthatóságért van erre igazán szükség.

A társadalom tagoltságáról sok szó esik mind a szociológiában, mind a gyakorlati társadalomszervezésben, de viszonylag kevés arról, hogy a társadalom különböző szempontokból különböző tagoltságot mutat. *Hogyan kell a hatékony tömegkommunikáció szempontjából elérni (megszólítani) például a hívőket és hogyan a nem hívőket; hogyan a keresőket és hogyan a közömbösöket; hogyan a családban élőket és hogyan a kisközösségeket?* Vannak-e regionális különbségek s ha igen, azok egybeesnek-e a más szempontból kimutatható regionalitással? Mi a szerepe a megszólításban annak a ténynek, hogy a társadalom helyi társadalmakból szerveződik?

Azt hiszem, ennél semmivel sem kisebb probléma az a másik, hogy *milyen képet kínál (jon) az egyház önmagáról: hogyan jelenjen meg maga az egyház a tömegkommunikációban, mint kommunikációs tartalom.* Számítalan apró, de a kommunikáció (például egy követendő stratégia) szempontjából jelentős kérdés tehető fel. Csak egyet közülük: mit jelent (mit jelentsen) a (tömeg)kommunikáció szempontjából a deklarált és valamilyen formában meg is élt keresztény egység, az ökumené? Tényként tekintjük s lényegéhez tartozónak gondoljuk, hogy a kereszténység felekezetekben valósul meg, vagy (nem elvi, hanem a hasznossági-gyakorlati) tolerancia munkál a különböző

keresztény egyházakhoz való közeledésben, a velük való kapcsolatkeresésben. (Persze másként is feltehető ez a kérdés, semmivel sem kevésbé ártatlanul: vajon azonosítja-e magát az egyház az intézményesített, formalizált szervezettel vagy nem?) Egy tömegkommunikációs stratégiára beláthatatlanul számos következménye van annak, melyik nézet válik egyrészt hitelessé, másrészt pedig mindenki által elfogadottá: nem egyébről van szó, minthogy együtt vagy külön-külön, s ha együtt, hogyan, ha meg külön-külön, akkor azt hogyan.

Végül meggyőződésem, hogy van legalább egy olyan pont, amely gyökeresen különbözik bármilyen más társadalmi szervezet által kommunikálható tartalmaktól, s ez maga a *hit*. Azé a személyes, és napról napra megújítandó elkötelezettség, amely *nélkül nyilvánvalóan nincs kereszténység. Lehet-e és ha igen, hogyan lehet ez kommunikációs tartalom?* – A kommunikáció szempontjából a hit két sajátosságát látom fontosnak: egyrészt azt, hogy van alanya, másrészt pedig azt, hogy gesztus jellegű: a hit valakinek a gesztusa. Emiatt nem hiszek abban, hogy lehet más kommunikációs cél, mint a személynek segítése, hogy eljusson e gesztusig. És nem hiszem, hogy ehhez a tömegkommunikáció kínálja a legalkalmasabb kommunikációs formát. A döntő, és újra meg újra megteendő utolsó lépés előtti lépéseknek a megtételéhez talán hatékonyabban képesek hozzájárulni olyan kommunikációs formák, amelyek a személyességnek a tömegkommunikációban elérhető mértékénél többet tudnak kínálni.

Kérdés akkor, hogy *jelen kell-e lennie a kereszténységnek, illetőleg az egyháznak a tömegkommunikációban, ha a tömegkommunikáció az egyik legfontosabb szempontból nem látszik igazán megfelelő formának*. – Tény, hogy valamiként jelen van szerte a világon és Magyarországon is: más kiindulópont nem lehet. Ha viszont egyébként jelen van, akkor a nem hatékony jelenlét végül is azt jelenti a tömegkommunikáció „nyelvén”, hogy a kereszténység nincs jelen a világban, s így az egyház sem; hogy nem része a világnak. Ez pedig nyilvánvalóan nem lehet cél.

(6) Ha jól látom, az előző kérdések (és megszámlálhatatlan továbbiak, amelyek ugyancsak szóba kerülhettek volna) *Magyarországon még meg sem fogalmazódtak*. Miért is tették volna fel őket – így a gyakori nézet. Való igaz: gyakorlati, társadalomszervezési konzekvenciája csak kevés válasznak lehetett volna. Mindazonáltal egyáltalán nem biztos, hogy jól van így.

De az is biztos, hogy *kevés csak meditatálni*. A magyar tömegkommunikáció-kutatás eredményeinek sajátos szempontú másodelemzése, a nemzetközi tapasztalatok feldolgozása, a mai magyar társadalom folyamatos vizsgálata – mind-mind elvégzendő feladatok, ha a kereszténység hatékony jelenlétét kívánjuk a magyar társadalomban s úgy látjuk, hogy e jelenlétet a tömegkommunikáción keresztül is segíteni kell.

Horányi Özséb

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitím sokszínűség harmóniájában kerül az Olvasó elé.

HARMINC ÉV A MAGYAR RÁDIÓ SZOLGÁLATÁBAN

Riport DR. RAPCSÁNYI LÁSZLÓVAL

Harmincéves életpálya méltó alkalom arra, hogy az országos rádióhallgatóság egyik kedvelt szerkesztő-riporterét, dr. Rapcsányi Lászlót felkeressük és a vallási-kulturális műsorainak fejlődéséről, jövőjéről beszéljünk. Egyéniségét a rádióhullámok anynyira „átjárták”, hogy amikor önmagáról szól, az is hivatásának vallomása.

Verőfényes kis szobájában a régről jól ismert kedves készségével fogad. Szokása, hogy mindenkit „kényelembe helyezzen”, a futva jöttek megpihenjenek, mert csak így lehet őszintén szót váltani. Csak az íróasztalára ne tekintsek, mert akkor elfog a kétség, hogy ilyen halomnyi munka közben merjem-e idejét rabolni. Inkább azokat a ragyogó képeket, plakátokat figyelem, amelyek, mint mondta „az embert nemcsak formálják, de jellemzik is”. Szemből a római „Kupola” aranyló keresztjével, balra egy korabeli mester műve: Assisi Szent Ferenc Szent Klárával, háttérben a fátyolos toszkán táj. Majd Luther wartburgi szobája – és végül a színpompásan ragyogó Jeruzsálem távlati képe, a modern izraeli művészet egyik remeke köti le tekintetemet. Egyszóval ökumenikus atmoszféra vesz körül.

Amikor a találkozást megbeszéltem, azt mondta: „Én nem vagyok panaszkodó ember..., ilyesmit tőlem ne várjon”. – Érdekelt, mi a titka annak, hogy mindig megtalálja a helyes hangot, önmaga tudott maradni anélkül, hogy lemondott volna célkitűzéseiről. Kétségtelenül sajátos adottsága a mértéktartás, ugyanakkor tudja, hogy a „jó szó” mennyire hatékony. Hallgatói is leírták: „Mindig figyeltünk rá, mert tudtuk, hogy az igazat mondja”.

„Valóban nem vagyok panaszkodó típus. Ma, amikor a kollégák nyakra-főre siránkoznak, hogy mi mindenben mentek keresztül, nekem ilyenre nincs különösebb okom. Nem azért, mert minden fényesen ment, hanem azért, mert minden karcolásra, ami vele jár az étellel –, az ember oda sem figyel. Sokat segített nekem Paul Valéry egyik mondása: „Leonardo da Vinci olyan ember volt, hogy ha valahol szakadékot látott, ott is hidat teremtett!” – Arra a kérdésére, hogy részesültem-e elismerésben a „régis rendszer idején” –, hát tulajdonképpen megkaptam mindent, amit az ember ebben a szakmában megkaphat: SZOT-díjat, Rózsa Ferenc-díjat és még sok egyebet. És ez sokakban azt a benyomást, gyanút kelthette, hogy olyan ember, mint én – aki sohasem voltam párttag –, valami privát kompromisszumot kötött a rendszerrel.

– Nem! egyszerűen arról volt szó, hogy olyanfajta művelődéstörténetre és ismeretterjesztésre, amit én hoztam be, szükség volt. Hiszen a Rádió mindig a széles tömeghez szólt, ezért sokszínű műsorskálára volt szüksége. Mindenre volt lehetőség, de mint mondták: „csak az egyik ne menjen a másik rovására”. Egy megbecsült régi kollégám mondta egyszer: „jó vagy te, jó vagy a kirakatban is, de csak a sarokban...”

– Elégedettségének alapja én úgy látom az, hogy a rangosabb feladatot éppen olyan lelkesen csinálta, mint a legkisebbet, öröme telt benne és ezért lett sikeres. A neki szánt helyen megmaradt és jól sáfárkodott. Felismerte hivatását és felelősségét: a jó hír, az üzenet mindenkit elér a kistelepüléseken, a földeken, az éjszakai műszakokon, vagy éppen, ha a rohanó kocsikban hallgatják.

„Tudtam, nem én határozom meg, hogy a politikai élet ilyen vagy olyan legyen, ez egyébként sem az újság, a rádió vagy a tévé dolga, legfeljebb az, hogy így vagy úgy

kommentálja. Meg kell mondanom, hogy a Magyar Rádió, ahol most már harminc évet töltöttem el, mindig a józan hangot képviselte, és ezt kerestem én is.”

– Ezen belül – teszem hozzá – a hírközlésben megtalálja, hogy a legjobbat adja az embereknek. Ehhez járul vonzó orgánuma és az az udvarias készsége, hogy az olvasói leveleket nemcsak szívesen fogadja, de meg is köszöni. Ez hivatásbeli karizma!

„Hát adja Isten, hogy így legyen és ebben a munkában, nemes szóval mondva, valami karizmatikus vonást fedezzünk fel.

Amikor azt mondtam, hogy egyesek úgy vélték, ez is megkötötte a maga privát kompromisszumát –, ez egyszerűen külső és felületes megítélés volt némelyek részéről, akik azt vallották: nem lehetett állva maradni abban a világban másként. Bár sokszor valóban a bizonyos dolgokból való kimaradás, vagy hallgatás úgy tűnt, mint a hallgatás-beleegyezés. De ez – állítom –, nem feltétlenül van így!

Én szerencsés módon a hatvanas években kerültem a Rádióhoz, ahol akkor már nyitottabb volt a légkör és törekedtek arra is, hogy valami érzelmi kultúrát adjanak. Ilyenek voltak azok a sorozatok és művek, amikből később könyveim is születtek. A Bibliának a tárgyalhatósága – ami kezdettől szívügyem volt és marad – még, ha merőben kultúrtörténeti szinten is történt, de olyan munkatársak gárdájával, akik mind valamelyik egyházhoz tartoztak és a hittudománynak igazán nem az ateista vonalát képviselték. Azt gondolom, ahhoz, hogy valaki igazán megismerje a Szentírás anyagát, előbb a bibliikumot, annak tárgyi részleteit kell ismernie. A bibliikum olyan tananyag, és a Biblia olyan ihletettséggel mű, amelyhez, pontosan heterogén jellegénél fogva, nem lehet tanulás nélkül közeledni. És mivel már akkor is nemzedékek estek ki ebből a tanulásból, ezért munkám nyomán a Rádió felvállalta azt a feladatot –, ami akkor nem volt éppen egyértelmű dolog –, hogy elindít egy hosszú sorozatot. Abban az időben ezt éjszakai órákban adtuk le, amit el is nevezünk „intellektuális műsoridőnek”. Volt ebben egy kicsit olyan is, hogy lám, hallgassa az, akit érdekel. Az akkoriban összegyűlt, végtelen mennyiségű levélben minduntalan visszatérő megjegyzés volt: „... maga miatt kell éjszaka fennmaradnom.” – Tehát újdonság volt a Biblia és akkoriban már a közfelfogást legalábbis árnyaltabbá tette a vallási élettel kapcsolatban. Meggyőződésem, hogy az ateista felfogást más különböző dolgok is árnyalták. Így például azok, akik hazatértek a Szovjetunióból, sok mindent hoztak, Tolsztoj kis szamovárját és egyebeket, végül már ikonokat is, a szigorú tekintetű Pantokrátor képeit és panágiákat (zománcos kis Mária-képeket, amiket a keleti püspök mellkereszt helyett használ), mert szépek, színesek és az orosz kultúrának a termékei voltak. A párttagok közül is, nemcsak hazahozták, hanem föltették a lakásban a falra, ezzel is jelezve, hogy ők is ott jártak. Mindig is meggyőződésem volt, hogy a falon függő képek, környezetünkben lévő tárgyak visszahatnak ránk. Úgy, amint Anatole France rózsafa bútorai között élő szigorú tanár, végül is lágyabb, feminin vonásokat öltött. Bizarr módon, egy kicsit ezek az ikonok is így hatottak.

Elég az hozzá, hogy már lehetett vallási jellegű műsorokat készíteni, viszont ritka volt az olyan rádiós kolléga, akit ezek érdekeltek. Másrészt kevesen voltak már azok, akik a humanista iskolában nevelkedett nemzedékhez tartoztak, tehát értettek is volna ehhez a munkához...”

– Sokak véleménye szerint Rapcsányi László műsorai nemcsak a műveltségi hiányt pótolták, és ő nem is csupán kultúrtörténeti anyagnak tekintette a Bibliát, hanem már egy kis rést nyitott a „kinyilatkoztatás elfogadhatósága” felé is. A keresztények ezért fogadták szívesen műsorait, szemben a másféle Biblia-propagandával.

„Ennek a titka abban rejlik, hogy a Bibliának, egyáltalán a Biblia egészének az epizódjai, parabolái vagy történetei mind fölfelé mutatnak, egy olyasfajta világtrend felé – melyet nevezhetek az adott kor filozófiájának, életbölcességének vagy másfélének –, de mégis felcsillan mögötte valami, az a megnevezhetetlen Erő, amely ezt a bölcességet és az emberi élet sorsát irányítja. – Az Újszövetség Jézus alakjának varázslatos megragadásával nemcsak – mint mondták – a költészet felé vitte az embereket, hanem kellett, hogy lelkiileg is elgondolkozzanak azon: itt sokkal többről van szó, mint poézisről.

Genezáret tavának nemcsak festői kéksége van, hanem helyszíne lett Jézus életének, élete számos jelenetének. – Ez is újdonság volt az akkori hallgatóság számára. Akkoriban, bár még ment a sorozat a Rádióban, országszerte hívtak előadásokra iskolákba, főiskolákra. Utána kedélyesen elbeszélgettünk a tanári testületben, hogyan is lehetne a Biblia anyagát illusztrálni, valamiképpen „beszvasztani” a tantárgyak közé. Részemről az első kérdés mindig az volt: Ki az, aki ismeri a Bibliát, kinek van otthon Bibliája? Nagyon ritka eset volt, ha valaki feltette a kezét. Valahol egyszer sokáig beszélgettünk, majd szünet volt. Egyikük azt mondta, most majd tegyem fel újra a kérdést. És megdöbbentő volt, mindenki felemelte a kezét. Nevetve mondták – és ez ma már hihetetlennek hangzik –, hogy előbb két olyan kollégájuk volt jelen, akik előtt nem akartak szólni, mert ebből csak kellemetlenségük származik.”

– Ezekből a szavakból megértettem, hogy Rapcsányi László egyrészt hallatlan bizottsággal ment elibe a dolgoknak és felhasználta az ismeretszerzés minden lehetőségét. Mindehhez hozzájárult hangjának varázsa. A rádióbeszélgetések kissé didaktikus formában voltak szerkesztve, hogy a széles körű hallgatóság is jól megértse. Másrészt oldotta a félelmi görcsöket a hallgatókban, főleg a nevelőkben ezzel a következtetéssel: „Ha a Rádióban lehet..., mi is elmondhatjuk...”

„A sorozatokat meg kellett ismételni, pedig egy sorozat húsznál több előadásból állt. Majd könyvvé kellett formálnom, ebből lett a „Biblia világa”. Az biztos, hogy egyedül nehéz lett volna keresztül nyomni ezt a műsort. De a szerkesztőségemben egyre többen értették meg az ügy fontosságát. A kultúrára annyira fogékony *Márton Annának* a nevét külön is ki kell emelnem, aki a tudományos rovatnak volt a vezetője. Mindvégig azon volt, hogy ennek a műsornak mennie kell.

Alapvető kifogás az volt, miért kell papoknak és olyan egyháztudósoknak beszélniük erről, akiknek a szavaiból nem derül ki, hogy mindaz, ami a Bibliában van, az mese. Egy időben – még az előadások alatt – a nyomda is leállt, amikor nyomni kezdték a „Biblia világát” – azt mondván: nem tűnik ki a sorozatból, hogy nincs Isten. Ez az Állami Egyházügyi Hivatalban a könyvvel foglalkozó akkori referensnek volt a véleménye. – Meg kell mondanom, hogy végül is megjelenhetett a könyv első kiadása, majd utána három vagy négy kiadásban is – azt Aczél György segítette elő. Ő pontosan értette ennek a műnek művelődéstörténeti, eszmetörténeti jelentőségét, és így az ő hatására a korábbi ellenállás valóban megszűnt. Én ezért köszönettel tartozom neki.”

– Magam is tudom, hogy a közönség annyira „vallásos könyvnek” tartotta, hogy sokan hozzám fordultak – gondolván, hogy egyházi kiadás – így tudok még néhány példányt szerezni nekik.

Legyen ez dicséret a Magyar Rádió számára! – mondja Rapcsányi László és saját érdemeit meg sem említi. Amint a hazai rádió belső küzdelmeit hallgatom, akaratlanul is eszembe jutnak XI. Pius biztató szavai, amiket – ötven évvel ezelőtt – a Vatikáni Rádió felavatásánál mondott a hangos hírközlés eljövendő küldetésével kapcsolatban.

Rapcsányi László hírközlési hivatása kétségtelenül személyes adottságaiból, stílusbeli könnyedségéből fakad, de biztos vagyok abban is, hogy környezete, ifjúsága és neveltetése sokat adott hozzá. Egy sajátos korrajzzal felér, amit szülővárosáról, Bajáról és a ciszterci gimnáziumról mondott:

„Életemet valóban meghatározta az, hogy szerzetesi iskolába jártam, a ciszterci rend III. Béla Gimnáziumába, Baján. Meghatározó volt szülővárosomnak kisvárosi, patriarkális hangulata, nyitott atmoszférája és a Sugovicza-part festői tája. Ez a gimnázium valláskülönbőség nélkül felszívta a környék középiskolába vágyó vagy továbbtanulni szándékozó ifjait. Az iskola rangját mi sem mutatja jobban, mint hogy 1979-ben, a ciszterci gimnázium jubileuma alkalmával nagy ünnepséget rendeztünk. Az akkori megyei elnökkel, Gajdócsy Istvánnal, aki fölöttem járt, jóval előbb elintéztük, hogy visszakerült a MORS, a régi címer, amit „akkoriban” sem szedtek le, hanem óvatosan bevakoltak. (A török idő után újraterleptült ciszterci rend címere a négyágú kereszt volt, benne a mors – halál szóval.) Engem kértek fel az ünnepi köszöntő beszédre. Rengeteg jelentős személyiség is volt ott, többek között Péter János, a volt külügyminiszter, aki nagy megbecsüléssel beszélt arról, hogy ő is oda járhatott. Megpendítettem egy olyan gondolatot, hogy a ciszterciek gimnáziuma és annak jogutódja, a bajai gimnázium biztosan jól vizsgázott az élet kérdéseiből, ha az évfordulón ennyi jeles személyiség van itt együtt.

Én kezdetben görög–latin szakos tanár szerettem volna lenni, de ez teljes képtelenségnek tűnt a háború utáni időszakban. Budapestre jöttem, a Szent Imre Kollégiumban laktam és beiratkoztam a jogra, és a bölcsészkarra, magyar–francia szakra. A jogi karon doktoráltam, disszertációm jól mutatja, hogy kezdettől mi érdekelt igazán, és előre mutat a vatikáni kutatásaimra. Témám jogfilozófia volt, ilyen címmel: A Seholsincs ország államraionja avagy három utópia a kései középkorból. Tudniillik egy időben jelent meg Mórus Tamás Utópiája, Johann Valentin Andrének a Christianopolisa, és Campanellának a Napállama. – Utána ügyvédjelölt voltam, irtam verseket és slágerszövegeket is. Mindig könnyedén és szívesen beszéltem, mert szerettem emberek között lenni és közölni, átadni mindazt, amit tanultam, olvastam. A ciszterci tanárok nem tiltottak el semmit, sőt buzdítottak az olvasásra. Itt meg kell említenem egyik legkiválóbb és nagyon szeretett tanáromat, utolsó osztályfőnökömet, Sulyok Ignácot, aki magyar–franciát tanított és cserkészparancsnokom volt, így tehát egész egyéniségemet formálta. Egy szent ember! Karcsú, magas, igazán örök boldogságra született valaki. Még ma is élő példánk. Órajta keresztül köszöntöm a régieket, az elhunytakat.

Ilyen háttérrel léptem be harminc esztendővel ezelőtt a Magyar Rádióhoz. Mivel korábban már többször is szerepeltem – például 1947-ben az Ady-megemlékezésben felolvasó voltam –, ma a legrégibb rádiósok közé számítok. Hamarosan be is hívtak, hogy jelentkezzem felvételre. De szüleim ellenállásába ütközött: az egyetemista ne járjon rádióba, semmi olyan helyre, ahol színésznők közé keveredik. Kívánták, hogy előbb diplomázzak és doktoráljak. Megtettem. 1959-ben, 1960-ban már a rádiónál „külsőztem”, azaz néprajzi műsorokat készítettem, búcsújáró helyekről, csikászokról, pákászokról. Jól felhasználtam saját bácskai környezetemet, így beszéltem a közeli Vodica – Mária könnye néven ismert búcsújáráról. A hallgatókat és a rádiósokat érdekelték a bunyevác népszokások, a kevésbé ismert népi rítusok. Ilyen színes, érdekes témákkal indultam. Beszéltem múzeumokról, kulturális művekről, és mindvégig ebben a vonalban maradtam. Mivel nem félek az élő szerepléstől, sokszor vettem részt helyszíni közvetítésekben. Szinte leírtam a látottakat, örültem, hogy elengedhetem fantáziámat. – Nemsokára örök hűségét esküdtem a Magyar Rádióhoz. A Politikai Főszervezősége dolgozom mindmáig. Lehet, hogy a „Politika” cím egyeseket irritál, de ez volt a rádió gerince, az a nagy keret, ahol a színes, kulturális, néprajzi vagy hasonló tárgyú műsorok, így a Biblia világa is végigment.”

– Úgy látom, ez az a vonal, ami Önnel együtt, átvizsi a múltat a jelenből a jövőbe!

„Adja az ég, hogy így legyen! Tudnunk kell, hogy vallásos ismeretterjesztés másutt is jelen van a rádióban. Például az én havi félórás műsorom, a „Vallások világhíradója” is ilyen. A rádió régóta közvetíti az egyházi istentiszteleteket. A „rádiózás hoinapja” mégis feltétlenül egy olyan vallásos sáv kialakítása, ahol nemcsak a különféle vallások

kultúrtörténeti vonatkozásai és szertartásai jelentkeznek, hanem olyan is, ami talán a nap vagy a hét szentírási igéjét adja meg és magyarázza. Amint a hallgatók leveleiből tudom, mennyire tetszik nekik egy-egy vallási fogalom elemzése, így pl. egyes liturgikus részletek vagy az imádság kultúrájának alaposabb ismertetése. Legutóbb, amikor az Isten Lelkéről szóltam, hallatlan érdeklődést váltott ki.”

– Engem pedig az érdekel, hogy a régen jól megtanított vallási ismeretei alapján dolgozik-e, vagy szinten tartja magát újabb egyházi és teológiai kérdésekben, melyek összefüggenek a valláskultúrával.

„Igen, ezt megteszem, amint láthatja a polcon lévő könyvekből is. Azonban ezeket a sorozatokat különböző vallások és lapok képviselőivel csinálom, akik a katolikusoktól, a reformátusoktól, az evangélikusoktól, szabadegyházaktól, izraelitáktól jöttek. Ezért szokták mondani, hogy ez „ökumenikus szerkesztőség”. – A hallgató így érezheti – akármilyen kérdésről van szó, legyen az Mária személye, egy bibliai történet, vallási híranyag, egy templom története –, hogy a különböző felekezetek hogyan közelítik meg ugyanazt a témát.”

– Egyszóval a Magyar Rádió régen is, de ma is, lehetősége szerint folyamatosan missziós szolgálatot teljesít.

„A totális igényű ember a vallási területen is az. A zsinat szellemében tehát az egyház és a vallás teljes igazságait kellene bemutatni. Ugyanazt a dolgot, fogalmat fejlődésében, hagyományaiban, származásában, földrajzilag ismertetni vagy éppen azt megmutatni, hogy családi örökségképpen ki, hogyan közelíti meg azt. Végső soron, én úgy gondolom, nincs olyan meghatározható felségjele annak a repülőgépnak, ami az örök életre visz, hogy csak az egyikén, vagy csak a másikon lehetne oda eljutni...”

A legkomolyabb segítséget a hallgatóktól kapom. A hallgató érzékeny, rá mindig lehet számítani, és egy kissé grafomán is, tehát ír, bírál vagy elfogad, tippeket ad és végtelenül kíváncsi. Ez a kíváncsiság tartja életben a műsorokat. És mivel magam is kíváncsi ember vagyok, azért mindig olyat szeretek csinálni, ami nekem is új...”

– Azonnal meg is kérdeztem, hogy érdeklődési körében most mi van inkább előtérben, a Biblia vagy Róma.

„A Biblia-kutatás! A Bibliának a titka nálam mindent felülmúl. És szinte automatikusan sürgeti bennem a kíváncságot és vágyat, hogy amit tanultam, azt a helyszínen tüzetesebben is megvizsgáljam. De előbb egy erkölcsi feladatot kellett teljesítenem. Édesanyám mélyen katolikus volt, édesapám azonban keleti ortodox keresztény – és bár nálunk még ott volt fenn a sarokban a panágia, előtte gyertyával –, de közelebről semmit sem tudtam a keleti egyházakról, ezért indultam el Athosz hegyére. Jártam a kolostorokat, és 1979-ben megírtam *Athosz* című könyvemet. Ez volt az első magyar nyelvű munka az ortodoxia fellegváráról. Így a Biblia földjére csak 1980-ban jutottam el, ezután jelent meg *Jeruzsálem* című könyvem. De ezzel még koránt sincs vége nagy zárandoklásomnak...”

Közben teljesült régi nagy vágyam, Róma is. Előtanulmányaim és érdeklődéseim alapján sikerült a Vatikáni államnak struktúráját, intézményének kuriális történetét mélyebben megismernem. Főleg az 1870 előtti idők érdekelnek. Akik csak kívülről nézik és bírálják, nem is sejtik belső szerkezetének nagyszerűségét, tökéletességét. Véleményem szerint a tiszta keresztény tanítás aligha maradt volna meg az egyházi állam hierarchikus, és minden részletében összerendezett szerkezete nélkül. Hét hónapot töltöttem Rómában erős munkával. Reggel 9-től 2-ig a Vatikáni könyvtárban ültem, utána mentem föl a Német könyvtárba. Ezekben a vastag dobozokban munkám gyűjtései, a fénymásolatok tömege rejtőzik, melyekből még nagy műveket szeretnék csinálni. Most még féltékenyen őrzöm, csak epizódokat közlök belőle...”

– Ön már ma átéli a jövőt, hogyan látja ezt a Magyar Rádió szolgálatában? – vallatom tovább a szerkesztőt.

„Ma már minden politikai közlésben felbukkannak a vallásnak és az etikának a szavai. Növekszik a vallás iránti fogékonyság és normáit nemcsak hirdetik, de integrálják a törvényekbe, a pártokba és a mozgalmakba. – Ennek biztos meg is lesz a hatása. De még nem jöttek létre azok az egyházi iskolák, amelyek nem bigott vallásos embereket, hanem érett állampolgárokat nevelnek. Tudnunk kell, hogy Európa akkor is keresztény, ha ez nem látszik, és ezt tőlünk is elvárják... Ugyanakkor én magától értetődőnek tartom, hogy a vallás magánügy. De ez nagyon érdekes dolog. Magánügy például az is, hogy ki, mikor, hogyan étkezik. De egyszer csak éhes lesz, tehát valahonnan kívülről kell keresnie az ennivalót. A magánügynek tekintett vallás(os) egyre inkább keresni kezd. Keresi a tisztultabb eszméket, a bölcs tanítást, a lelki elmélyedést. Szeretne felnézni az égre, szeretne kikapcsolódni a hétköznapiakból. Nemcsak „narkotikum” a vallás a fájdalmas időkben, hanem évezredeknek olyan tanítási és tapasztalatrendszer, mely arra ösztökél, hogy az ember felismerje, van Valami, ami túlmutat mindennapi életünk feladatain.

Azt hiszem, a keresztény ember igazán másokért él. A keresztény hit egy életforma, magatartásforma a világban és a világgal szemben. Vidám, jókedvű, és tudomásul veszi, hogy sok olyan dolgot, amit régen tanult, új módon kell értékelnie. Számomra szédületesen modern egyéniség Sziénai Szent Katalin, aki nem vonul vissza szerzetesi magányába, hanem ír, utazik, tanácsot ad a pápának. Ő egy olyan közéleti nő, akit befedtek az évszázadok porai, és még a nevét is elfelejtették. Sok, hallatlanul modern alakja van az egyháznak; és a szerzetesi iskolák feladata lenne, hogy ezeket az egyéniségeket újra felélesszék. Ezek az iskolák ne csak erkölcsi alapot adjanak, hanem ismertessék meg a vallásos eredetű irodalmat, művészetet. Mert csak ezekből érezheti meg a fiatal – ezt a magam életéből tudom – vonzódását a Végtelen iránt.

Meggyőződésem, hogy a vallásnak és a hitnek az élete egy szakadatlan lelki forradalom, – szembenállás és szembesülés a világgal, hogy azt minél tökéletesebbé tegyük és a Teljesség felé vezessük.”

Készült 1990. február 20-án

A riportot készítette: Széll Margit

„Most elmegyek ahhoz, aki küldött engem... De jobb nektek, ha én elmegyek, mert, ha én nem megyek el, a VIGASZTALÓ nem jön el hozzátok...

Ő, az IGAZSÁG LELKE elvezet titeket a teljes igazságra...

Ő majd megdicsőít engem, mert az enyémből kapja, amit KIJELENT nektek.”

(Jn 16,5 kk)

A TÖMEGKOMMUNIKÁCIÓ LÍRÁJA

Sunt lacrimae rerum... És van lírája a rádióknak, televízióknak, ám nemcsak abban az értelemben, hogy roppant erejű-hatású technikai eszközökként időnként versek, drámák hordozói! Elvontabban, de minden rétegükben, heterogén formáikban is jelen van a lírai elem. Háttérként, hangulatként: képek és gondolatok lelki kicsengésében. Bemondók, színészek, kommentátorok, riporterek és vendégeik tekintetében, rejtett gesztusában, féken tartott szavaiban, a kimondatlanban, a kimondhatatlanban. Az élő adások tehetetlen őszinteségében, amikor idő és jelenlét szorításában nincs mód megfontolt mérlegelésre; szólunk, fogalmazunk, szavaink magukkal rántanak váratlanul megszülető gondolatokat, valamiféle lejtő irama szolgáltat ki véletleneknek. E kiszolgáltatott helyzet őszintének látszhat, kényszere lehet épp felszabadító, de hordozza-e mindig igazságunkat, valódi mondanivalónkat? Az élő adásban: az élet mindenkor szép kockázata van jelen.

Vissza az alapmotívumhoz! Tömegkommunikáció és líra: föltűnő ellentét feszül e fogalmak között. Széles, hatalmas, milliókat bűvölő képi és hangi ráhatás, bizonyos korokban és országokban nagyhatalmi értelemben, de a magántévék és rádiók sokszólamúságában is nagyhatalmú módon! Ugyanekkor e tömegeket szuggeráló erő a maga műfajában családiás és intim jellegű; furcsa ellentmondásként úgy működik, mint a zene ágazatai közt a kamarazene, (musique de la chambre) valóban szoba-zeneként, hiszen szűk, bensőségesen személyes a befogadás helyszíne, módja. Egy szoba, magányos sarok vagy a világtól rohantában is elkülönített terű gépkocsi zártsága jellemzi ezt a befogadást! Egy-két emberhez, egy-egy családhoz: kevesekhez szól a rádió és a tévé. Ez a személyesség azonban csak megnöveli hatását. S megnöveli a mikrofon, kamera előtt megszólaló személyiségek felelősségét.

Fontosnak tartom a riporteri tevékenységben is a mértéktartást. Hogy megőrizzük tartózkodásunkat a csábítónak tetsző kuriózumokkal, a szenzációkkal szemben. Közhelyként parabolája a trükkökkel operáló, mesterkelt szellemű tömegkommunikációs gyakorlatnak a következő anekdota. Egy amerikai édesanya utazik a vonaton gyönyörű, kétéves kislányával. Utitársai nem győzik dicsérni a gyermeket elragadtatásukban, hogy milyen szép! Mire az édesanya legyint. Á, ez semmi, látnák csak a fényképét! – Lám, a rádiók és tévék „showmanjei” sem a valóságot, az igazit mutatják föl, hanem a receptjük szerinti művit, az üzletiesen vonzó; a sláger-ízlés és a komfortos érzelmek reflexeire hagyatkozva.

Sorsom a rádióban és a televízióban 34 esztendeje immár: rendhagyó lehetősége a költői működésnek. Nem úgy, hogy verseim, írásaim sugárzását valósítottam volna meg (ez is előfordul időnként), hanem hogy működtető forrása riporteri tevékenységemnek a líra volt, mert engem itt is a költői kifejezés vágya, az író mindenkor kíváncsisága inspirált. Egy vak kislány, öreg paraszt, híres író, ünnepi hangverseny, az élet adta alaphelyzetek mind különös és egyszerű alkalmai a lét egy-egy veszendőbe indult pillanatának; s mégis a sugárzás, a megmutatás által valamiképp megőrizhetően, felmutathatóan! És ezáltal talán néha megindító módon...

Mindig is – alkati eleve elrendeléssel? – költő, író akartam lenni. 1946 őszén (túl tizenötödik életévemen) ez szinte sikerülni látszott... Részt vettem a Zászlónk novellapályázatán s az első díjat nyertem el, amelyet a Gellért-hegy déli lejtőjén, az ünnepi, szabadtéri szentmise után Mindszenty József hercegprímástól vehettem át.

De mire érettebb ifjúkorom írásaival elkészültem, besötétedett... Nem volt hol publikálni, de volt fordulat éve. Legközelebb a hatvanas években (már zongoraművészi tanulmányok után, a Rádióban lassan nevet szerző szerkesztőként) jelentethetem meg írásaimat a Jelenkorban Tüskés Tibor, a Kortársban Király István jóvoltából. Majd Rónay György közölte verseimet, novelláimat éveken át a Vigiliában, s Horváth Béla a Láthatárban. Később megjelentek a kötetek is.

Mégis, napi működésem területe a rádió és a tévé lehetett igazán. Az írói látásmód itt keresett utat magának az aktuális feladatok sodrában. Gyakran igen áttételesen, s néha közvetlenül is. A hatvanas években Mátyás-novellák részleteit csempésztük be a zenei műsorok témái közé, interjú és filmzene epizódokkal hitelesítve a szépirodalmat e más rendeltetésű műsorosztályon... Hiszen akkor az irodalmi szerkesztőségek még nem közöltek Mátyás-írást. Vagy Pilinszky-verset. Mi igen: a költő például elmagyarázta (némileg didaktikus álarcban) a maga Bach-zene élményeit, s közben megszólaltatott egy-egy (akkor még csak kevesek által ismert) Pilinszky-költeményt is.

Létrejöhetett néhány, még ma is élő műsorfajta: a Házimuzsika, mely a hangversenyterem a „fennen-elzárt” ünnepi mivoltát változtatta át családias otthonná, ahol a muzsikáló művészek szabadon beszélgetnek is: zenéről, időjárásról, bármiről, ahogy az élő adásnak a „természetes” provokáló hangulata hozza. Ezekben a kamarazenei adásokban mindig jelen volt a költő is verseivel. Weöres, Kormos, Jékely, Rónay, Pilinszky – megdöbbenő, hogy hangfelvételeik már egy szellemi kincstár, egy hangzó múzeum értékei! A szövegeknek szóló rétegű műsor helyszínei, mindig úgy képzeltek: „összenyitható” valamiféle közös ajtóval azzal a szobával, ahol hallgatnak minket. A stúdió ajtaja egy-egy család otthonába nyílik. Tanyán akár, lakótelepen, falusi házban. Íme, múlt századoknak nemes főúri mulatsága; a kastélyok zenéje bárkié lehet. Ez a tömegkommunikáció (az ártalmakat és veszélyeket hordozó média) nagy lehetősége. A benne jelenlévő minőség kísérlete, és szelíd, türelmes csatája, az ugyancsak benne rejlő nemtelen hatásokkal szemben.

S mindennek kevés köze lehet a didaktikához. A jó műsor nem tanítani akar, de fölfedezni és fölfedeztetni valami szépet, fontosat. Ottliktól s az általa idézett Kosztolányitól tudjuk jól: az igazi költő nem érti az életet, s azért ír, hogy az írással, mint tettel megértse. Tehát nem tanítómester a költő, s a jó rádió-, vagy tévéműsor készítője is feledje el a közművelői (hitoktatói) szándékot az élmény hevében, melybe a hallgatót, nézőt személyes, szenvedélyes örömeivel be akarja avatni. Hogy elmondja Jézus történetének létünk értelmét megvilágító epizódjait, vagy hogy elújságolja: van Mozart!

A riporter élménye: a beszélgetőtárs. Illyés, Borsos, Cs. Szabó: természetesen. De a játszótárs is az Astoria halljában, egy makacsul vidám komolyzenei vetélkedő tíz percében. Egy kisdíák? Egy munkásember? És Pilinszky. Tőle, együtt a hallgatókkal, milyen élményt nyertünk? Mit tapasztalhattunk meg? Nos, a tragikus alkatú költő szomorúságában az örömeire való képesség nagyságát.

Mit tehet egy vers? Megváltoztatja talán az életünket. De valószínűbb, hogy nem változtatja meg. Főleg nem mérhetően. Mit tehet egy rádió-, tévéműsor? Információkat ad? Adhat, az inflálódásig. De bármi minőség, a gépi eszközök milliósoros sokszorosításában is intim marad és egyedi, s mint maga a vers, mindig ad valami mást is. Például „soha nem ismert szépséget ad a boldogtalanság csúfságának.”

És serkenti a művekben való – szellemileg cselekvő – jelenlétet. Németh László jól tudta: a termelés gazdagsága furcsa ellentmondásban van az asszimiláció restségével... Pedig a művekkel együtt kell élnünk. Ne várjunk tőlük – morálisnak nevezhető erőfeszítés mellőzésével – valamiféle könnyű, lelki szórakoztatást. Létünk titkait sejtik: ebben részt venni szeretetünkkel: észrevétlen szerez mélységes örömeiket.

S mit adhat a játék? Ki nyer ma? – Szó, zene, kép; verseny és vetélkedő... Talán ismereteket adnak. Ami kíváncsivá tehet valakit: ki ez a Mozart? Miért szép Bartók? Mit akar a zene?

Miért fontos egy ilyen „közművelői” játék? Nem elsősorban pedagógiai mellékhatásai miatt, hanem mert a zenével, a játék élő dramaturgiájával beavatkozik a valóságba, az életet provokálja. Derűsen, humánusan. Nincs is más humánus tevékenység, mint a játék, ez az ember dolga, ez az élet méltósága – írta Ottlik Géza 39-ben, a Drugeth-legendában... Szigorával, szabályaival, sportszerűségével bizonyos erkölcsi kényességet teremt a játék (teszi hozzá Ottlik évtizedek múlva), értelem van benne, világosság, tiszták és igazságosak a szabályai s a kockázat arányban áll a várható nyereséggel. Ami az élet egyéb területein alig remélhető... A mi játékunk a remekművekhez vonzó hűség lehetőségeit keresi és igyekszik megajándékozni hallgatóit a kíváncsiságot és vágyat ébresztő dallamtöredékekkel. Nyíltsága révén pedig sorsokat világít meg egy-egy (gyakran feledhetetlen) pillanatban. Itt és így ismertem meg Weber bácsit, aki 92 esztendő korában is velünk volt még az Astoria halljában. Amint felismerte a megszólaló zenét, gyermeki, fékezhetetlen örömeiben szinte belekapaszkodva a mikrofon kábelébe húzta magához a kérdezőt... A húsz év körüli postakihordó fiatalembert is itt fedeztük fel, aki jó válaszaival talán még a táskájában rejlőknél is fontosabb üzeneteket közvetített évek során át. S hogy zenetanulás nélkül is együtt lehet élni a remekművekkel – erre is találtam példát. A Pécelen élő vasesztergályos, aki maga küzdött meg az örömszerző, s az emberi teljességhez nélkülözhetetlen nehéz zenével! Lemezgyűjteményében: Bartók és Stravinsky! Megdöbbenve tapasztaltam, hogy Bartók Hegedűversenyéről éppoly természetességgel, hozzáértéssel beszélt, mint – egyik hozzánk írt levelében – Yehudi Menuhin. A zenei készség fejlesztésének virtuóz módszereitől távol, kottaismeret hiányában csupán a figyelem és a zene szeretetének természetes, szinte morális ereje hozta létre ezt a tüneményes eredményt.

Azt hisszük, a játék nemcsak a zenét mutatja fel. A megszólalók félmondataiból bánatok, vágyak, kis örömök szólnak –, sorsok nyilatkoznak meg a maguk villanásnyi, szemérmes, merészen nyílt szerepében –, s persze, hogy bennünk Kosztolányi sorai gyakran felötlenek: „A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni, /Akarsz-e mindig, mindig játszani,/ Nagyon komolyan az asztalfőre ülni,/ Gyöngyöt dobálni, semminek örülni, /Akarsz-e játszani mindent, mi élet –”.

Ez mind a tömegkommunikáció lírai vetületei körébe tartozik.

Ilyés használni akart írásaival, ez a nemes elszántság teremtette meg nála a szépség (szemérmesen) tudomásul sem vett adományait. Weöres a falaknak írta verseit, ahogy jólesett s közben eszébe nem jutott, hogy a társadalomra, az emberekre tudatosan hasson velük. Tetszésre egyikük sem vágyott, heves együttérzésre, döbbent elutasításra azonban mind a ketten, s a maguk ellentétes esztétikai látásmódjával azonos módon hívták ki mások indulatait...

Mostanában vallásos műsorok is megjelennek a képernyőn. Benső meggyőződésből, élményből fakadó szavuk sokakat fog megérinteni, azt remélem. A megszólaló személyiség és hallgatója, nézője közé nem is kell a riporter. Hagyni kell a félig hangos, reális, másfelében pedig néma és gondolati dialógust magától létrejönni. – Ehhez, s minden egyébhez kameraként eszköz (a költő) a riporter. Ez utóbbi végül is mit csinál?

Néha – úgy látszhat – csak mikrofonállvány. Tartja a mikrofont, nem csinál semmit. Persze mégis: hallgat... és figyel. – Máskor katalizátor. Lélekbúvári módszerek vidám hadba állításával, kedvesen félresöpörve a közhelyeket, igaz kapcsolatot teremt a nyilatkozó és a közönség között.

És néha költőként sűrít: köznapi tények fölött megmutatja a képzelet valóságát, s légtört teremt egy-egy pillanat számára, amely már a másképp el nem mondható küszöbére visz.

Czigány György

A „CSODÁLATOS MÉDIÁK”

A „befogadók” szemszögéből

A zsinat „csodálatot keltőnek” nevezi a tömegtájékoztatás eszközeit (lásd: Inter Mirifica 1963), melyek az ember szellemi javát szolgálják, azonban az egyház „anyai aggodással” is figyel, mivel azokat az emberiség „saját romlására” is felhasználhatja. Az ENSZ-nek 1948-ban kiadott Emberjogokról szóló okmánya – mely minden jogállamnak a fundamentuma – kiemeli: „... az embernek... mint társadalmi lénynek joga van a helyes, igaz tájékozódásra és tájékoztatásra.” A tömegtájékoztatás *igaz, jó és gyönyörködtetően szép* hangjai és látnivalói részei az evangéliumi Örömhírnék, ezért keresztény feladat, hogy erősítsük és időszerűvé tegyük Krisztus üzenetét az egész világra.

Hogy jobban értsük és megértessük a tájékoztatásról szóló tanítást, az egész kérdést a BEFOGADÓ oldaláról vizsgáljuk.¹

Communicare annyi, mint közössé tenni, közzétenni valamit. A hírek szó útján terjednek; mint információt, üzenetet később a közvetítők (futár, postás) adták tovább. Ma a hírközlés technikai eszközeiről, elektronikus hírtovábbításról beszélünk. A műsorszórók az egész világra azonnal továbbítják, vagy tartósan rögzítve, bármikor előhívhatóvá teszik az információkat (magnó, video, mikrofilm, számítógépes adat-szolgáltató, képlemez). Mindezeket közös néven *médiáknak* nevezzük.

A tömegtájékoztatás célja: *tájékoztatni, nevelni, szórakoztatni*, hogy az állampolgárok – egyháztagok szellemi frissességét, alkotóerejét megújítsák, gondolkodásra és cselekvésre indítsanak és reményteljes jövőképet kínálnak. A mai bőséges médiák szervesen hozzájárulnak, hogy terjesszék az angyali küldött egyetemes üzenetét, amit Máriában adott hírül Isten a világnak: az Atya e világba lépő Fiában KÖZÖSSÉGRE akart lépni az emberekkel. Ámde az ember, bár tudatos és szabad, nemcsak a Jóhírt fogadja be, hanem félrevezethető, és elzárkózhat az igaz üzenettől. Amint Szent János evangéliumának prologusában olvassuk: „Kezdetben volt az Ige..., Isten volt az Ige, Benne élet volt... és ez az emberek világossága... tulajdonába jött, de az övéi nem FOGADTÁK be... Aki BEFOGADTA, Isten Fiává lett” (vö. Jn 1,4.11.12). – Itt találkoztunk először a „befogadó” szó evangéliumi jelentésével.

A híradás útja:

A közlő (kommunikátor) – a médiákon át – információt juttat a befogadóhoz (receptor).

Ez a kapcsolat kölcsönös, megfordítható és visszacsatolható. Amíg külföldön középfokú szinten is tanítják a közlésismeretet, hazánkban a kommunikáció jelen helyzetében éretlenek és felkészületlenek vagyunk a helyes befogadásra. Még nem tudunk élni a szabadsággal, választani és dönteni, hogy melyik médiát, hogyan használjuk.

A BEFOGADÁS JELLEMZŐ TÉNYEZŐI

Tudatunkra rendkívüli módon hatnak (főleg a mesterségesen felcsigázott) érzelmek, pillanatnyi hangulatok, melyek képesek előre meghatározott céljainkat megváltoztatni. Leggyorsabban hat a szó, a rövid közlés, a képi látvány, a zene. Az írott művek, művészi alkotások lassabban szívódnak belénk. – A mai médiák többnyire a széles

tömegekhez szólnak és az egyházat is ezért érintik a legjobban. Míg a korábbi dokumentumok és üzenetek a kommunikátorok felelősségét hangoztatták, de azok nagy száma miatt ma felelősük alig érhető el, ezért egyre inkább a befogadók elvárásait, jogait és kötelességeit hangsúlyozza az egyház.

Különböző módszereket dolgoztak ki arra, hogy hogyan kell megtanulni és megtanítani az üzenetek feldolgozását. A befogadók – 1. világnézetük szerint válogatnak a médiák közül és magukévá teszik azt, amit értékesnek találnak. Ámde a médiák visszahatnak a világnézetre vagy átalakítják a még nem kész szemléletű, esetleg alacsony intelligenciájú befogadókat. – 2. A befogadóra erősen hat szükséglete és pillanatnyi helyzete. Napjainkban például az átlagember a gazdasági, pénzügyi dolgokra figyel, visszaszorítva egyéb érdeklődését. – 3. Erősen hat az ösztönösség, az erős érzelmek, főként a fiatalok esetében. – 4. A médiák a befogadók mindennapi szokásait megváltoztatják, rögzítik, sőt eluralják. Szokássá vált, hogy a fürdőszobában rádióznak, a reggelinél újságot olvasnak, este sörözés, csemegézés mellett nézik a tévét. A médiák tehát ritualizálnak! Valláspótlékokot, otthontól idegen „szertartásokat” alakítanak ki. Ha valami akadályozza ezt a megszokást (a gyerek betegsége, váratlan látogató stb.), ingerültséget, indulatot kelt. Általában a kényelem és igénytelenség irányába tolódik el az élet. A távlati célok is gyakran elsikkadnak: színház- és múzeumlátogatások, családi séta stb.: tisztílvé válik az élet. Különös, hogy az otthon berendezéseit igényesen válogatjuk össze, de a látványokat, a betörő hangzavart aligha tudjuk kiküszöbölni. Meg kell tanulnunk tehát: a szabad lehetőségek közepette választani, válogatni, dönteni, másként a manipuláló tudatipar markába kerülünk.

VÁLASZTÁS ÉS DÖNTÉS A SZABADSÁG SZELLEMEBEN

A felelős emberi tett úgy jöhet létre, ha *minél érettebb valaki*, kevesebb a külső kényszere és több a lehetősége a szabad választásra. (Bár a sokféle szempont között nehezebb dönteni, mint annak, aki csak egy-két ajánlatot vagy korlátot ismer, mégis a széles látókör a szabadság egyik fontos feltétele.) A szabadság mintegy azonos az öntudattal – állapítja meg Gordon W. Allport pszichológus.² Rollo May szociológus ezt az (erkölcsi) öntudatot elemzi: „ha nem lennénk öntudatunknál, akkor ösztöneink azonnal eluralkodnának rajtunk vagy elsodornának minket a történelmi események. Ez az öntudat arra készítet, hogy kilépjünk az érzéki ingerek rabságából és az azokra adott automatikus válaszok sodrából. Megálljunk, mérlegeljünk és döntsünk.”³

Kérdés, mi készítet vagy gátol a döntésben? – Miért ez vagy az a tárgy vonz? A kettő közötti, az alany és a tárgy közötti megfelelés összefügg az „igaz” fogalmával: ami az értelem és a valóság megfelelése. – Egy kutatót egyre jobban lekötött a tévé nézés. Nem volt képes „nem akarni” bekapcsolni, ha eljött a műsoridő. Később már választani sem volt képes, mindent nézett. Eleinte szórakoztatta, hamarosan észrevette, hogy ízlése romlik és lelkiileg káros dolgokat is befogad. Munkájában leromlott. – Mindezt nyíltan mondta el egyházi közösségében. – Majd ismerte önmagát, józanul úgy döntött: azonnal eladta értékes külföldi készülékét, nehogy megmásítsa elhatározását. – Számára a radikális döntés volt a szabadság útja. – Van, akinek kisebb, célzott döntésekre is van ereje, le tudja mondani a színházat, elzárja a rádiót, ha valami jobbat vagy fontosabbat kell tennie. – Összefoglalva az – 1. *alanyi készletéseket az alapvető szükségletek* (pl. az időjárás ismerete), az *egyéni beállítottság* (van, akinek igénye a zene; van, aki egyedül fél, ezért szól a rádió, magnó stb.) határozza meg. – 2. A befogadó nem mentes a *tárgyi tartalomtól*, mert azt választja, ami ízlésének, ösztöneinek megfelelő; vagy olyan fáradt, hogy választani sem képes.

Az a döntő tehát, hogy a *kinált közlés mennyiben felel meg pillanatnyi élethelyzetének, világképének, életritmusának*. Végül is mindennek alapja az erkölcsi jó és rossz választása és ezzel az értékek kerülnek a középpontba. Az érték lehet valódi jó, de lehet csak az illetőnek tetsző, látszatjó. A tudatos és döntőképes ember az igazi, tartós értékeket tartja szem előtt (társadalmi, irodalmi, vallási értékeket); olyan értékeket, melyek mindent összevetve az élet végső céljára irányulnak.

Aki az igazi értékekhez rendszeresen ragaszkodik, abban kialakul egy összefüggő, pozitív életstílus, mely minden további választását megkönnyíti. A kibontakozott értéksemlelet magával hozza a helyes cselekvés normáját is. Az igazi emberi tettet ezért megelőzi az értelmi belátás, és a szabad és felelős döntés. Am a bőség kínálatában minden szabad választás manipulálható és könnyen szabadossággá fajulhat.

A TUDATIPAR MARKÁBAN?!

„Még sohasem részesült ennyi ember és ennyi helyen az üzenetek és képek olyan bőséges rendszeréből..., melyek az életről, a társadalomról és a világról szóló vélekedéseket sugározzák... A tudatipar egyenirányítja és üzeneteivel előállítja a tömegközönséget, olyan heterogén csoportokat..., melyek távolságuk miatt általában sohasem találkoznak egymással, de követik a kommunikátorok véleményét, pozitív vagy negatív példait.”⁴

A korábban említett ösztönös és érzelmi hatást módszeresen használja fel/ki a tudatipar, a piacgazdaság egyik legkifizetődőbb területe. Míg nyugaton már ismerik szabályait és kialakult ellene a megfelelő „védekező rendszer”, addig a hazai nyilvánosságra egyszerűen rázuhant az információk tömege.

Idáig a hatalom egyenirányította a tájékoztatást: a hírközlés, az irodalom és minden látványosság annak szolgálatában állt – most viszont oly sok csatornán át tört be a „szabadság”, hogy az már-már olyan szabadossággá fajul, mely nem ismer sem normát, sem gátat. A befogadók nem tudják kivonni magukat a gyors, szuggesztív hatások alól.

Nincs sem gyakorlati érzékünk, sem „műszerünk” az igaz, a hamis és a megtévesztő kínálat szétválogatására. Korábban mindenki tudta, melyik laptól mit várhat – és azután a saját felfogása szerinti művekben mélyedt el. Most bizonyos hasadás állt be, nem tudja, mit higgyen el és mit ne. A nyugatról szponzorált sajtók, könyvek, látnivalók a legkülönbözőbb véleményt árasztják szabadon, az emberek csak kapkodják a fejüket. A szexpornó megjelenítésével már nem is a normális nemiség, hanem a beteges perverzitás kerül kínálatra.

A tudatpiac alaptörvénye szerint a kínálat hat a keresletre! A vevő először talán ízlése alapján elutasítja a nem kívánt közlést, az ismételt bemutatás, reklámozás után már mintegy behatol, beleszövédik lelkébe az ajánlat, utánanyúl, és észre sem veszi, megváltozik a szemlélete. Különösen a gyermekeket, a fiatalokat és azokat kell óvni az ilyen hatásoktól, akik már korábban visszahúzódtak és nem edződtek meg eléggé a világ kísértéseivel szemben. Az ilyeneket, mint a kitörő járvány, ragadja magával az egyre gyarapodó „kultúrszemét”. A „közönségvadászó” piaci módszer mindazt nyújtja, ami jó üzletet jelent. Sajnos, lassan már nincs kivétel ebben a különféle egyházi kiadványok területén sem: a magasabb hitbéli értékeket háttérbe szorítja az ún. vallásos ponyva, amely magához csalja a „maximális vevőközönségét”.

Walter Lippmann szociológus és társai, még idejében (1967) kezdték nevelni az amerikai tévénézőket: „... a piaci csere minden területen elkerülhetetlen és kívánatos..., de ez nem hatalmazza fel a felkínálót arra, hogy kiárassza az emberi élet legértékesebb területeit: a jellemformálást, a vallást, a munkát, a tisztességes életet, barátságot, családot, szerelmet... Az életben vannak olyan dolgok, amikre nem lehet árcímkéket ragasztani. Minden látható, hallható szépet és jót – védett parkokat, múzeumokat, iskolákat – egyaránt el kell választani a piactól és haszonkereséstől, mert másként minden emberi értéket prostituálni fogunk.”⁵

TUDATOS, TEVÉKENY BEFOGADÁST!

A mai tájékoztatás annyira összetett, hogy olykor „akaratlanul” is keveredik benne az igazság a tévedéssel és megtévesztéssel. Ma már valójában nincs olyan igazság, szent dolog és erkölcsi alapelv, amit ki ne kezdenének – mondja VI. Pál, aki így kezdte 12. Tömegtájékoztatási üzenetét 1978.: „Lelkipásztori aggodalmunktól megrendülten választottuk témánknak a befogadók elvárását, jogait és kötelességeit.”

– 1. A befogadóknak joguk van, hogy gyorsan jussanak megbízható, igaz és valósághű hírekhez, mert az igazság befogadása szélesíti az ember látókörét és növeli felelősségérzetét.

– 2. Az emberek sokaságának joga van a *pihenéshez* és a *szórakozáshoz*, és megvan a joga és szabadsága, hogy a médiák művészi és erkölcsös formában kínálják neki a felüdülést, és magasabb értékekhez jussanak. Mindannyian kemény erőpróbáknak vagyunk kitéve, szellemileg és lelkileg fáradtak vagyunk. Joggal vágyakozunk a médiák területén is szellemi, lelki biztatásra, felüdülésre, reményt keltő, egészséges derűre. Nem engedhetjük, hogy emberi méltóságunkat olcsó dolgokkal járassák le. Különösen a keresztény szellemű médiák felelősek abban, hogy eszközeikkel kibontakoztassák az emberben Isten képmását.

– 3. Végül minden embernek az egyetemes erkölcs címén –, a keresztényeknek pedig sajátos küldetésük alapján szükséges gyakorolniuk a *közbeszólás jogát* a médiák területén. Ám, ehhez meg kell szerezniök a megfelelő készségeket:

– A) Legyenek felelős és érett állampolgárok (de az ilyeneket fel is kell nevelnünk!).

– B) Legyenek tudatában, hogy a médiák milyen hatással lehetnek az életre, és saját tapasztalatuk alapján segítsenek másokat.

– C) Legyenek bátrak, hogy a nyilvánosság előtt is őszinte, korrekt, elfogultságtól mentes párbeszédet kezdjenek a médiák közlőivel, irányítóival.

A „*kerekasztal*” típusú *párbeszéd* a legalkalmasabb. Ne támadjanak, és ne teremtsenek feszültséget a médiák világában, hanem nagykorúak módján próbáljanak szót érteni abban: mi a humánus követelménye, és az üzleti szempontok mellett, keressék meg az igaznak és a szépnek a lehetőségét. Emeljenek szót az *elkötelezett művészek*, mert a tehetséges előadók a nehezebb témákat is megneemesítik, érdekessé tudják tenni a befogadók számára.

A tudatos befogadók a családban nevelődnek! „Az otthon közösségébe (*societas domestica* – vö. *Rerum Novarum* 9) betódul a világ szépsége, de minden szemetje is, ha ki nem szűrjük onnan.” A szülőknek nemcsak joga és kötelessége, de öröme is, hogy megtanítsák gyermekeiket tájékozódni a világban, és ezzel egyéniségüket is formálják. Hazánkban még nincsenek kialakult módszerek, hogyan nézzen tévét, videót, hallgasson zenét a gyermek. Még csak próbálkozunk. A gyermek első nagy élménye a szó. Minden tárgyat, játékot beszéltet, majd lekötik a *látványok*. Nyolcéves korig csak „tisztá műsort” nézzen, és gyermekműsorokat. Sajnos, ezt a „tisztaságot” nem mondhatjuk el az amerikai állatfantomok rémfilmjeiről és erőszakosságairól. Jacques Lang, a francia kultuszminiszter a februári látogatása során arra figyelmeztetett: A magyaroknak a felszabadult médiák mellett sem szabad mindent beengedniök.

El kell utasítani az Atlanti-óceánon túlról beáramló sokféle „kultúrzsometet”. Ez a mondása elsősorban az ifjúsági anyagra utal. A szülő üljön le együtt a gyermekével a tévé elé, a moziba, és fokozatosan vezesse át növekvő gyermekét a jó felnőtt műsorok alapján a valóság világába, ahol a szép és a szomorú, sőt a rossz is megtalálható. A fogékony gyermek könnyen átveszi a felnőtt (főleg az apja) véleményét, és megtanulja a jót dicsérni, a rosszat bírálni.

Ha azonban egyedül ültetik a tévé elé, vagy nem kap választ kérdéseire, félni kezd, nyugtalanul alszik, könnyen neurotikussá válik. Nem régen egy tízéves kisleány a műsor alatt felsírt. „Minden család felbomlik? A miénk is? Mikor?” – Sajnos, az ötletes krimifilmek helyett is ma egyre inkább a véres tetemek mutogatása, a dühödt gyilkosság, bosszú és megtorlás jelenik meg. Máskor a nyugati jólét mutogatása hat károsan a nézőkre; utánozzák a drága ruhákat, a képernyőn látottakra cserélik ki bútoraikat stb. Akinek pedig erre nem telik, azt irigység, elégedetlenség tölti el. Fülelem hallatára mondta egy egyébként lemondó asszony a férjének: „Látod te csódtömeg, még egy ilyen kertés villát sem tudtál összehozni!”

A szexuális jeleneteket a lehető legkésőbbre halasszuk. Az ilyen hosszas türelemmel nevelt gyermek azután magától is kikapcsolja a műsort, és társaival is szembefordul igazáért: „Ez gusztustalan, ezt utálok.”

Sajnos, ma az *utca látványa* sem a régi. Bódékban kirakott szexlapok egyre több perverz borítóképpel vonzzák a kíváncsi fiatalokat. A dolgozó szülő nem mindig tudja, hogy hazatérő gyermeke kikhez tér be videózni. A felnőttek izléstelen műsoraik nézve heverésznek cigaretta és ital mellett..., a következményekről a szülők rendszerint későn értesülnek. Ezek a többnyire negatív megfigyelések *nem pesszimizmusra* akarnak hangolni, *hanem komoly éberségre* szólítanak.

Ám a *keresztény szülőnek tanulnia is kell! Az egyházköztségben* biztos támaszt kaphat lelkipásztorától, a családi közösségektől. Legyenek lélektani, művészeti, érdekes tudományos előadások, ahová a szülők nagyobb gyermekeiket is elvihetik. Egyre szélesebb körben sürgetik, hogy a szülők közössége alakítsa ki az *egyházközségek* ifjúsági klubját. Ne sajnálják a költségeket a felszerelésre, gyarapítsák jó könyvekkel, kazettákkal, videókkal, amelyek a művészt és a szentet tükrözik számukra. A nagyobb gyerek ügyeljen a kisebbre, mert az hamar átveszi az imponáló „felelősök” véleményét.

Bizony, ma a gyenge ítéletű felnőtteknek nagyobb a kísértése – a gyermekeknek, fiataloknak nehezebb felnőni a nagy „szabadság” világában. De minden kísértés ellenére oly sok jó és szép van a világon. A rossz ellenében ott van az erő, a kegyelem és a szentségi élet támasza. Meg kell fogadnunk Henri Lubac atya figyelmeztetését: „Isten nélkül, az Ő törvényei nélkül az ember csak a másik ember ellen tudja megszervezni a világot.”

II. János Pál május 27-én, a 24. Tömegtájékoztató Világnapon a legújabb elektronikus műsorszórók és információs médiák valláserkölcsei értékeire hívja fel a figyelmet. Ma a világ minden táján egy egyszerű készülékkel magunk elé hívhatjuk az egyház üzenetét, az evangélium szavait, Krisztus szent földjének és a Bibliának a képeit.

– Így ma már nemcsak a teremtés, hanem az emberi technika „csodálatos eszközei” is tükrözik az Atya örök Szavát és látható Képmását az egész világ számára.

Irodalom: 1. Kaarle Nordenstreng: Közlélmélet, Tömegkommunikációs Központ Bp., 1978. (ált. összefoglalás) – 2. Gordon W. Allport: Pattern and Growth in Personality, New York 1961. – 3. Rollo May: Man's Search for Himself, Souvenir Press, 1975. – 4. George Gerbner: Scientific American kommunikációs különszáma 1972. – 5. Walter Lippmann: Public Opinion, New York–London 1967. in: K. Nordenstreng 240. o.

Széll Margit

AZ EGYHÁZ ÉS A MÉDIÁK

(Negatív jelenségek és pozitív feladatok)

Világunkat elhalmozzák a tömegtájékoztató eszközök, a „médiák”. Információkkal „bombáznak” a hagyományos tájékoztató eszközök, mint pl. az újságok, folyóiratok, rádió és (lassan már ez is hagyományos) a televízió. Ezek mellé egyre több – hazánkban is gyorsan terjedő – eszköz sorakozik fel, pl. a kábel-, a SAT-tévé, a videókészülékek, képújság stb. Közismert, hogy számos családban a tévé a szabad idő felhasználásának, nemegyszer a munkaidőnek is meghatározó, az olvasástól, a tanulástól, közös családi programoktól elvonó, „zsarnoki hatalommal rendelkező” egyeduralkodó lett. Felnőttek és gyermekek munkáját, szórakozását, napirendjét egyre több családban a tévé határozza meg. Mindez tény, melyet észre kell vennünk. Tény, melynek – a korszerű médiák minden pozitív hatása mellett – egyre inkább komoly negatív vonzatai is észlelhetők. A sajtóban és a „házi mozin” közvetített információk, „üzenetek” mély nyomokat hagynak – különösen a fiatalok lelki-szellemi világában. S ezek a „nyomok” – ha a külső jelek talán nem láthatók még – egyre több fiatal lelkébe, szellemi világába az öregedés ráncait vésik, a koravenség tüneteit mutatják. A „házi bálvány” előtt ülők-nézők emberről, világról alkotott képe egykönnyen alakul, átalakul, érték- és ízlésítéleteik nemegyszer súlyos deformáció jeleit viselik magukon. A képernyőn látottak-hallottak a felnőttek és főleg fiatalok szellemi-lelki világában olykor előidézik, máskor megerősítik a téves, kiforratlan nézetek, elképzelések, bizonytalanságok zűrzavarát.

Az elektronikus médiák tartós hatásáról, befolyásoló erejéről még nem állnak rendelkezésünkre megbízható statisztikai adatok. E hiánynak azonban éppen fokoznia kell a társadalom, az egyház felelősen gondolkodó tagjainak, vezetőinek éberségét. Az elektromos és nyomtatott tájékoztató eszközök piacán a kínálat és kereslet ma egyaránt nagy. Sajnos, a kínálat nem kis mértékben befolyásolja, már-már irányítja az olvasók és nézők, főleg a fiatalabb korosztály keresletének irányát. Az intő, óvó, kritikus hang a társadalom és egyház felelős vezetőinek és tagjainak ajkán, tollán nem pesszimista sötétlátásból, hanem a reális helyzet alakulása, tapasztalatai nyomán lesz egyre gyakoribbá. Mert lehet-e szó nélkül, figyelmeztetés nélkül hagyni az erőszak-jelenetek elburjánzását a tévében, a pornó jelentkezését képekben és szövegekben, a rockzenének hallást és zenei ízlést egyaránt rongáló hatását? Aligha. E vonatkozásban is érvényes Babits figyelmeztetése: „Vétkesek közt cinkos, aki néma.”

Sovány, erőtlen érv, amikor egyesek az agresszióknak, a pornónak, a fül- és ízlésrontó zenének a médiákban jelen lévő ízlés- és erkölcsrontó hatását úgy igyekeznek igazolni, hogy hangoztatják: a fiatalok, sőt az idősebbek is ilyen jelenetek, szövegek, hangok hatásának segítségével vezethetik le agresszív indulataikat, túltengő szexualitásukat. Még ha olykor-olykor legitimálni is lehetne ezt a vélelményt, a médiákban elburjánzó ilyen törekvés kimondhatatlan károsodást okozhat a gyerekek, a gyengébb akaratúak, a könnyen befolyásolható szellemi-lelki világában, sőt fizikai életében is. Épp a médiák adnak róla naponta hírt, hogy hány fiatal, sőt idősebb is „ihletet” nyert egy-egy film, tévéjáték, újságközlemény nyomán ahhoz, hogy bűnözővé válják. Pszichiátriai vizsgálatok dokumentálják, hogy egyre több embernél, főleg fiataloknál az erőszak-filmek és a pornó a már meglévő gyengeségeikből, szunnyadó hajlamaikból valósággal „kicsiholja”, hogy utánozzák, sőt fokozott tökéletességre vigyék az olvasott-látott rossz példát.

Nem kétséges: a tömegtájékoztató eszközök fejlődésével és rohamos elterjedésével az emberiség oly dárdát tart a kezében, melyet könnyen maga ellen fordíthat.

Sajnos, a médiák nemcsak információk közlésére, értékközvetítésre, de lélekrombolásra is alkalmasak. Felnőttek és gyermekek, akik szinte minden, vagy legalábbis jelentős idejüket a „házi bálvány” előtt töltik, akik válogatás nélkül „mindent” elolvasnak – intenzív veszélyeztetettség állapotában élnek. Ahelyett, hogy igyekeznének a hétköznapi konfliktusait önmagukban és másokban feloldani, a képernyőhöz menekülnek, pornófilmeket néznek, írásokat olvasnak, zörejszerű zenét hallgatnak, hogy a valóságból a „festett egek” világába meneküljenek, hogy eltereljék, „fellazítsák” gondolataikat, fantáziájukat. Nem kétséges, a „lennyűgözően” érdekes vagy izgalmas írás, a tévében látott verekedések és gyilkosságok ideig-óráig elfeledtetik velünk az élet valóságát, felelős vállalását, elterelik figyelmüket az élet küzdelmeitől.

Félre ne értsük. Nincs abban semmi rossz, sőt olykor szükséges is lehet, hogy a fáradtság óráiban, az élet feszített helyzeteiben figyelmünket a bajoktól, problémáktól eltereljük. Ha azonban kétes értékű vagy egyenesen romboló az, amit erre a „figyelemelterelésre” választ valaki, ha ennél tartósan lehorgonyoz, ha a passzív fogyasztók kritikátlanágát és életstílusát teszi magáévá, ha csakis másod- vagy harmadkézből kíván, vagy már csak így tud tapasztalatokat, benyomásokat gyűjteni, akkor az ilyen számára a médiák, ezek között is legfőképp a tévé az értelmes, helyes életvezetés számára már súlyos akadályokat jelentenek. Pszichiáterek és pedagógusok sokat beszélhetnének arról, hogy számos gyerek már alig vagy egyáltalán nem képes a képernyőn látottak és a valóság között különbséget tenni, mi több, a valóság helyett irreális álomvilágban köt ki. Számos tanító, tanár nyilatkozata alapján állíthatjuk: az intenzív tévés hétvégek után tanítványaik nyugtalan, szinte sokkolt állapotban ülnek az iskolapadban, figyelőkészségük olykor a nullával egyenlő. A látott-hallott élmények egyeseket álmodozókká tesznek, másokban felébred a szunnyadó agresszivitás, mely verekedésekben, olykor súlyos testi sértésekben nyilvánkozik meg.

Sajnos, a tévébálványozóknak lassan családi élete, családi harmóniája is válsághelyzetbe kerül. A közös beszélgetések, játékok, kirándulások helyét egyre inkább elfoglalja a „láda” előtt ülők, az egymásról tudomást alig, vagy egyáltalán nem vevő családtagok passzív együttléte. Az emberi kapcsolatteremtés művészetét csakis élő kapcsolatokkal lehet megteremteni és magasabb szintre emelni. A képernyőn látható „kétdimenziós” emberek ezt a képességet nem fejleszthetik ki. Még a nívós adások sem képesek többre, mint hogy némileg „bemutassák” a jó kapcsolatokat. Kétségtelen, hogy ezekből a képsorokból lehet tanulni, mivel azonban nem „partner”-ként jelentkezik, az emberi kapcsolatok „begyakorlására” sem alkalmasak. A társadalom, a kialakuló, de a már meglévő demokrácia számára is az élő, valóságos kapcsolatok nélkülözhetetlenek. A közéleti, politikai tevékenységet nem lehet az elektronikus médiákkal sem begyakorolni, sem pótolni. Élő kapcsolatok, viták, ha kell, „szópárba-jok” a képernyőt nézővel, a rádiót hallgatóval nem alakulhatnak ki. Ezeknek a médiáknak képessége legfeljebb csak odáig terjed, hogy a néző-hallgató „drukkolni” tudjon a párbeszédben, szócsatákban részt vevő egyik vagy másik félnek.

A felsorolt negatívumok azonban nem feledtethetik a médiák, elsősorban a ma oly népszerű elektronikus médiák jelentős értékeit. Az élő emberi kapcsolatok, tárgyalások számára nélkülözhetetlenek a médiák által közvetített információk. Ezeket a szükséges pontossággal, magas szintű tájékoztató értékkel közvetítik. Ily módon az emberek közti kommunikációt elősegíthetik, intenzívebbé tehetik. A begyűjtött és felülvizsgált információk az emberi kapcsolatok kialakítása, elmélyítése a demokratikus fejlődés számára nélkülözhetetlenek.

Az eddigieket összefoglalva általában elmondhatjuk: bár a hagyományos és az új tömegkommunikációs eszközök számos „veszélyt” jelenthetnek az ember, a társadalom számára, mégsem szabad ezeket általánosítva „ördögi eszközöknek”, minden baj forrásának tekinteni. Nem, mert egyre újabb lehetőségeket kínálnak az emberi kapcsolatok kiépítésére, élénkítésére, az emberi tudás és erkölcs elmélyítésére. A médiáktól nem ültethetjük eleve a „vádoltak padjára”. Nem, mivel értékeket képesek

terjeszteni, az olvasók-nézők elé tární. Aki korunkban a technika fejlődését meg akarná állítani, aki a társadalom életéből az újszerű nyomtatott és elektronikus médiákat ki akarná rekeszteni, az szélmalomharcba kezdene. Ehelyett valami egészen mást kell tennünk. Nevezetesen: *meg kell tanulnunk a médiákkal helyesen bánni, azokat a legjobb célokra felhasználni.* A gyermekeket, fiatalokat rá kell nevelni, hogy a kép- és szóáradattal miképp teremtsenek hasznos kapcsolatot, hogyan gyarapítsák általuk szókincsüket, tudásukat, hogyan, milyen példákon, eseményeken okulva alakítsák társaikkal és a felnőttekkel kapcsolatukat. Az erkölcsi, művészi értékekre való rámutatás, nevelés teszi őket majd arra is képessé, hogy ízléstelelésegek, erkölcsstelelésegek olvasásakor, látásakor-hallásakor letegyék az újságot, kikapcsolják a rádiót, a tévét.

A médiák az *ember szolgálatában* állnak – és nem fordítva. Sem a tömegkommunikációs eszközök, sem az azokat magasabb, korszerűbb szintre emelő technika nem válhat az ember bálványává. Minél inkább fogja az ember a médiák segítségét a valódi erkölcsi, humán értékek szolgálatába állítani, hasznosságát felhasználni, minél inkább lesznek a médiák az egyes emberek, családok, csoportok és a társadalom értékelismerésének és kibontakoztatásának eszközei, annál nagyobb lesz megbecsültségük. Így már nem csupán fogyasztási, olykor kórt terjesztő eszközökként lehet rájuk tekinteni, nemcsak manipuláló egyének és csoportok érdekeit fogják szolgálni, hanem az egész társadalomnak a helyes, megbecsült értékek irányába való fejlődését segítik majd elő. Ezért is szükséges, hogy az egyén, a családok, a társadalom kritikus szemmel, erkölcsi értékítélettel figyelje a médiáknak – a technika által egyre tökéletesedő – fejlődését. Meg kell találnunk, ki kell fejlesztenünk az eszközöket arra is, hogy a médiák tartalmi mondanivalóját, programfejlesztését – a keresztény értékszemlélet alapján – hatékonyan befolyásoljuk.

Épp ez utóbbi vonatkozásában állnak *egyháznak előtt is fontos feladatok.* Az egyháznak hangját kell hallatnia azzal kapcsolatban, hogy mit és hogyan tárnak a médiák az olvasók, a nézők elé. Különös figyelmet kell szentelnie a tévé képernyőjének, mivel világunkban a tömegeknél az élő képeknek nagyobb a hatása és súlya, mint a kimondott vagy leírt szónak. Tudjuk, hogy a kereszténységet – különösen a könnyvnyomatás óta – sokan könnyv-vallásként tartják nyilván. „Ami írva vagyón” – az az igazi és szent. Pedig a kereszténység nem így indult útjára. Krisztus szavaival és tetteivel – olykor „élő képekkel” – adott hírt az Isten országáról. A Krisztus utáni néhány generáció előbb szólt a Megváltóról, hirdette Őt, majd lassan egyre többet írt róla. Napjainkban újra a látottak-hallottak felé (igaz, csak két dimenzióban) fordul a széles tömegek figyelme. A keresztény üzenetnek a hang, betű és kép sokszínű koncertjében egyik „hangszert” sem szabad figyelmen kívül hagynia. Ugyanakkor – a leírt és kimondott szavak devalválódásának korában – nemcsak a betű és szó rangemelésén kell fáradoznia, hanem tudomásul kell vennie azt is, hogy a kép hatása kortársaink számára igen jelentős. A „technizált szó” (rádió, magnó) és a kép-hang együttesének (televízió) befolyását, mi több, hatalmát felismerve az egyháznak a médiák színes programjában jelen kell lennie. Közvetlen adásokkal is, de közvetve is kritikájával, erkölcsi értékelésével.

A XVI. században a prédikáció megfelelő médium volt az igehirdetésre, a vallási információk közlésére. Ma az igehirdetőnek teljesen új és egészen más jellegű információs források konkurenciáját kell tudomásul vennie. Olyanokét, melyek hang- és képjellegükkel általában könnyebben lekötik, mi több, ingerlik a címzetteket. Hogyan tudja az igehirdető – esetleg megfelelő tartalommal, de monoton, talán zavaró hangszínével – a mai hang- és képáradattal a versenyt felvenni? Megoldást, választ aligha kereshetünk másutt, mint az „induláznál”. Igaz, Krisztus nem milliós tömegekhez beszélt, tetteit is csak néhány ezren láthatták, de hang és kép módján rögződött az

emberi elmékbe és szívekbe mindaz, amit „közzé akart tenni”. – Napjainkban más technikai felszereltséggel, más „hangszereléssel”, nagyobb tömegeket megszólítva, de úgy és ott kell folytatnunk, ahol Krisztus földön jártában abbahagyta, amikor szólt, amikor láttatott, azaz sajátos „képanyaggal” operált. Később, évszázadok múltán az egyház ugyancsak eleven képanyaggal hatott a „szegények Bibliájá”-val, majd hangosan (és megfelelő tartalommal) szólt az összegyűltekhöz az igehirdetésben. A ma nemzedékének is meg kell találnia az eszközt-utat-módot ahhoz, hogy az Üzenet eljusson az emberekhez.

Ha mi, hívő keresztények egyre világosabban fogjuk látni és értékelni, hogy a mai különféle tájékoztatási eszközöknek milyen nagy hatása van az emberek gondolkodására és magatartására, ha végre tudatosítjuk, hogy milyen előnyösen vagy károsan befolyásolhatják ezek a gyermekek és fiatalok élethalakulását, akkor arra is rá kell döbbernünk, hogy *felelőségünk a médiák hatásának formálásánál – közvetlenül és közvetetten is – óriási*. Nem elég a médiák negatívumait kritizálni, ellenük tiltakozni – a pozitív fejlődést is aktívan elő kell mozdítanunk. Társadalmunkban szóban, tettekben és írásos megnyilatkozásokban képviselnünk kell azt a tartalmi gazdagságot, melyet a fiatalok és felnőttek számára közvetíteni kívánunk. A norma- és értékkeresés feltárásánál és bemutatásánál a keresztényeknek igen nagy a társadalmi felelősége. E téren is – mint számos egyéb vonatkozásban – a szó szoros értelmében politikai, azaz a közösséget szolgáló feladat vár rájuk. Világi hívőkre, teológusokra, papokra, püspökökre egyaránt. Amikor és ahol a norma- és értékkeresés feltárásának, bemutatásának folyamatában vitákra kerül sor, a vitapartnerek közül nem hiányozhatnak a felkészült keresztények sem. Tudásukat és tapasztalataikat kell kamatoztatni a megbeszélések, nyílt fórumok alkalmával. Úgy kell érvelniük, hogy a közömbösök, sőt a nem hívők is – legalább – elgondolkozzanak, a nyitottak, a bizonytalanok pedig hitükben, erkölcsi állásfoglalásukban és magatartásukban megerősödjenek.

Pluralista társadalmunkban, az eszmék és tények zűrzavarában, ebben a sajátos kakofóniában a keresztényeknek a harmónia kialakításán kell fáradozniuk. Ha felelősen, felkészülten fognak e munkához, akkor társadalmunk zűrzavaros helyzetének kibontakoztatásánál felbecsülhetetlenül fontos munkát vállalnak és végeznek. E munka végzése során fel kell ismerniük a hagyományos és a legkorszerűbb elektronikus médiák jelentőségét és be kell állni a fejlődés mai fázisának munkásai közé.

Szennay András

**„Íme elküldöm előtted követemet,
Hogy előkészítse utadat.
A pusztában kiáltónak szava ez:
Készítsétek elő az Úr útját!
Egyengessétek az ösvényeket!”**

(Mk 1,3)

LLEKIPÁSZTORI TERVEZÉS – KOORDINÁLT LLEKIPÁSZTORKODÁS

Az Országos Lelkipásztori Intézet (OLI) egyik jelentős feladata a lelkipásztori munka koordinálásának megkezdése, illetve távlatban országos lelkipásztori program kidolgozása – ennek előterjesztése a Püspöki Kar számára. Ezen az úton az első lépést tette meg az OLI, amikor 1989. XI. 22-re mintegy 30 plébánost hívott meg egy találkozóra az ország különböző egyházmegyéiből, illetve különböző típusú plébániákról. – A találkozón mindenekelőtt erről volt szó, hogy a kevéssé összehangolt, közös munkához kevéssé szokott magyar lelkipásztorkodás koordinálásának első lépése lehet, ha a megjelentek elkezdik az összehangolt munkát akár csak egyetlen területen, mert így módon kikísérletezhetik a koordinált munka módját, és tanúságot tesznek annak lehetőségéről. (Hangsúlyozottan szó volt arról is, hogy a találkozóra való meghívás egy bizonyos számú lelkipásztort ért el, de a munkában való részvételre az OLI szeretettel vár mindenkit, aki annak feltételeit vállalja a magyar egyház javára!)

A találkozó bevezető szavai az összehangolt munka jelentőségét hangsúlyozták, majd meghívták a jelenlevőket, hogy vállalják a koordinált munka „kísérletét”, vállalják, hogy közösen kidolgozzák-kikísérletezik a zsinat utáni szellemben működő lelkipásztorkodás modelljét. – A következő előadó az összehangolt munka első területéről – többekkel való előzetes konzultáció után – a szentségi lelkipásztorkodást ajánlotta, hangsúlyozva, hogy az elválaszthatatlanul kapcsolódik a közösségi lelkipásztorkodáshoz.

A rövid témamegjelölő bevezető előadásokat, hosszú közös munka, tapasztalatcserre, csoportbeszélgetés követte. Alábbiakban közöljük a nap végkövetkeztetéseit, illetve jegyzőkönyvét, amely ilyen (bár a jegyzőkönyv törvényének megfelelően töredékes) formájában is remélhetőleg képet ad a történetről, az induló munkáról, illetve alkalmas lehet arra, hogy az érdeklődőket meghívja a munkában való részvételre.

I. A kísérleti vagy modell plébániák jelentősége

A magyar egyháznak pótolhatatlan szüksége van lelkipásztori tervezésre, programra. Ennek hatékony eszköze lehet, ha a találkozóra meghívott lelkipásztorok vállalják, hogy a jövőben, időről időre közösen megbeszélte terv szerint dolgoznak (ill. sajátos módon összehangolják munkájukat egy-egy megbeszélte területen). E közös munka önmagában és eredményeiben egyaránt *meghívás és útmutatás* lehet a magyar papság számára az összehangolt munkára, ill. a kikísérletezett, bevált lelkipásztori utak követésére. (Természetesen célunk, hogy minél több lelkipásztor társunkat kapcsoljunk be ebbe a közös cselekvésbe.)

II. A szentségi lelkipásztorkodás és a közösség (Első témánk és munkaprogramunk)

A) A közösség jelentősége

Tézisünk: a szentségi lelkipásztorkodás akkor lesz hatékony, ha létezik ifjúsági,

családos, felnőtt- stb. közösség a plébánián, amelyek befogadják a szentséget kérőket, azt felvevőket (s a gyermekek szentségei esetében a szülőket).

– A zsinat óta az egyház a közösséget minden lelkipásztori munka alapjának és előfeltételének tartja. „A lelkipásztori szolgálat nem szorítkozhat csak arra, hogy a hívekkel egyenként törődjék, hanem ki kell terjednie arra is, hogy kialakítsa a valódi keresztény közösséget” – írja a papi szolgálatról és életről szóló zsinati dokumentum (6. pont, vö. Ordo Initiationis Christianae Adulorum, Ált. Katek. Direktorium 35,93; Ev.Nuntiandi 21,41,76 stb.)

Ha tehát egy plébánián nincsenek élő közösségek, ha nem élő a plébániái eucharisztikus közösség, úgy ott *első feladat* a helyzet megváltoztatása. Mert közösségek híján levegőben lóg, „hiábavalóvá válik” a hitoktatás is (vö. Cat.Trad. 43,56–57; Dir.Cat.Gen. 35, 129. stb.) és a szentségi katekézis is. (A szentségek lényegi célja, bekapcsolni vagy mélyebben bekapcsolni a szentséget felvevőt az egyházi közösségbe!)

– A közösség kialakításával kapcsolatban nyilvánvalóvá vált, hogy ez összetett folyamat, a kérdéssel többnapos találkozáson kellene foglalkoznunk. Eszközei közt mindenképp első helyen van a pap személye: testvéri, munkatársi – nem paternalista – magatartása. (A pap közösségi magatartásának jelei például a közösségi légkörű liturgia, a pap kapcsolata a lelkipásztori munkatársakkal, illetve egyáltalán a lelkipásztori feladatok megosztása.)

– A közösség nevelésével megfogalmazódott a követelmény, hogy neveljük tagjait küldetésüdtudatra; hogy ennek következtében ne záruljanak be, s legyenek képesek új tagokat befogadni maguk közé.

B) Keresztügyi, bérmálási, házassági lelkipásztorkodás

(A résztvevők három munkacsoportban három szentséggel foglalkoztak.)

Kiinduló megállapítások: 1) A lelkipásztorok egyénisége, adottságai és körülményei különbözőek, tehát nem tudja mindenki ugyanazt csinálni. De mindannyiunknak *haladnunk kell előre* abban a vonatkozásban, hogy a szentségek valóban Krisztussal és egyházával való egyesülés szentségei legyenek: megfelelően a krisztusi elveknek és korunk egyházi útmutatásainak-előírásainak.

2. Nem szeretnénk a szentségkiszolgáltatás feltételeinek végeláthatatlan vitájába keveredni, hanem *misztagonikus távlatba* akarjuk állítani a szentségi pasztorációt. Azaz a szentségi felkészítés sem célozhat alacsonyabbra, mint hogy *Krisztussal és egyházával való mélyebb kapcsolatra* próbálja elvezetni a szentséget kérőt; a szentség vétele utáni lelkipásztori gondozásnak ugyancsak ezen az úton kell tovább vezetnie.

a) A kereszttség – 1. A gyermek-kereszttség

Keresztügyi lelkipásztorkodásunknak is feltétele a keresztény közösség kialakítása-elmélyítése, illetve a keresztelendő gyermek szüleinek kapcsolatba hozása az egyházi közösséggel.

A keresztügyi felkészítés a jó jegyesoktatással kezdődik, illetve eszköze a szülőkkel való kapcsolat a házasságkötés után.

- A keresztügyi felkészítés maga is adjon közösségi élményt;
- a felkészítés is történjék közösségben;
- vegyenek részt rajta érett keresztény szülők, s tegyenek tanúságot a keresztény életről;
- hívjuk meg a keresztelendő szüleit a keresztény közösségbe (eucharisztikus közösségbe stb.).
- A keresztülségre való jelentkezéskor meleg hangon, de világosan tisztázzuk, hogy a gyermek-, illetve csecsemőkeresztelés feltétele:
- a gyermek vallásos nevelésének vállalása,
- a gyermeknek a keresztény közösségbe való bekapcsolása.

(Természetesen ez csak akkor feltételelezhető valósan, ha legalább az egyik szülő élő kapcsolatban áll a keresztény közösséggel.)

– Hívjuk meg a szülőket, keresztszülőket a közösség miséjére, gyónásra, áldozásra.
– Kedves emlék, ha a keresztelési ingecskét a szülők hozzák, hímezik (például ilyen szöveggel: Az Egyház tagja lettem).

– Ha a szülők házassága nem rendezett, próbáljuk rendezni. De ne mechanikusan, hanem úgy, hogy a szentség is közelebb vigye őket Krisztushoz és az egyházhoz.

– Ha a szülők hite elhomályosult, illetve a beavató szentségekhez is el kell vezetni őket, ez nem történhet meg néhány előadás által (hasonlóan jegyesek esetében sem), hanem – ahogyan ezt részletesen szabályozza a római rendelkezés (Ordo Initiationis Christianae Adulorum) – csak a *katekumenátus* módjára. Ennek a hit megismerésére, annak megélésére és a kereszteni közösséggel való élő kapcsolatra kell elvezetnie.

– Bár a keresztség kiszolgáltatásának feltétele a kereszteni hit és nevelés vállalása, nem kívánhatunk egyszerre mindent a jelentkezőktől, de annyit igen, hogy *legalább egy lépést* tegyenek előre Isten, Jézus, az egyház irányába. (Ez a lépés a szülők vallási-emberi szintjétől függően más és más.) (Önmagunk számára pedig tudatosítanunk kell, hogy sok emberben él valamiféle „vallásos igény”, amelyet a szentségek vételével vél kielégíthetni; de a szentségek vételének feltétele több: hogy a felvevő az egyház élő tagja akarjon lenni!)

– Volt, aki ajánlotta: a keresztségben teljesen járattlan szülőkkel meleg hangon értessük meg, hogy jobb volna a keresztséget elhalasztani, amíg ők közelebből megismerik a keresztienséget, s kapcsolatba kerülnek az egyházzal. Annak érdekében, hogy a keresztelést kérők ezt ne elutasításnak fogják fel, fokozottan törődniük kell a szülőkkel (őket hitbe bevezető kurzusra, felnőtt hittanra, szentmisére... stb. hívjuk meg). – (A gyermek adatait pedig írjuk fel a katekumenek anyakönyvébe: hogy ezzel is jelezzük hozzánk tartozását.)

– A kereszteni közösséget is neveljük a megkereszteltek iránti felelősségre:

– bízzuk egy-egy megbízható családra az újonnan megkeresztelteket és a keresztségre jelentkezőket:

– egyházközségi mise keretében kereszteljünk (legalább azokat, akiknek a családja az egyház élő tagjai).

– A liturgiában jelezhetjük a közösség szerepét oly módon is, hogy a keresztelés alatt az egész közösség a gyermek fölé tartja kezét;

– többfelé sikeres az ún. „koma-tál” gyakorlat: a szülés után hazakerülő mamának, illetőleg családjának kereszteni családok felváltva visznek ebédet: kb. két héten át.

– *A keresztség után is* törődünk a szülőkkel

– például Fehérvásárnapra összehívhatjuk az előző évben keresztelteket közös hálaadásra;

– a keresztségi évfordulón személyesen (pl. az egyházközség egy tagja által) vagy levélben felkereshetjük a családot, s emlékeztethetjük a kapott kegyelemre, a vállalt kötelességükre.

2. A *felnőttek keresztsége* (illetőleg értelmük használatára eljutott személyek beavató szentségei: keresztség, bérmálás, elsőáldozás!). Ezekre vonatkozóan ad útmutatást az Ordo Initiationis Christianae Adulorum!

A felkészítés útja minden esetben a *katekumenátus*. Összetevői: a hit megismerése, a hit élése (imaélet, felebaráti szeretet, apostoli elkötelezettség stb.) és a kereszteni közösséggel való élő kapcsolat. (Az OICA sürgeti, hogy legyenek külön kurzusok a megtérők, ill. a hitet megismerni akarók számára.)

b) *A bérmálás*. A bérmálás megtért emberek mélyebb bekapcsolása a közösségbe a Szentlélek által. – Feltétele tehát a „megtérés”, az Istennek adott élet az egyházban. A bérmálási felkészítés tehát nem lehet csupán oktatás, hanem életre nevelésnek kell lennie. Ennek eszközei: a lelkivezetés, a közösség megteremtése, a kapcsolatba hozás az egész kereszteni közösséggel; a karitatív és apostoli munkában való részvétel stb.

Csak mindennek tudatában van értelme beszélni az életkor kérdéséről. Mindenképpen szerencsés, ha érettebb korban levő fiatalokat viszünk bérmálásához, Lehetőleg legalább 12–14–16 év felettiek... (NB. az életkor vonatkozásában különböző

gyakorlatokról és lehetőségekről számoltak be.) – Mindenképpen előre kell lépünk azon a téren, hogy a bérmandók valóban megtért, apostoli lelkületű felelős fiatalok vagy felnőttek legyenek.

c) *Jegyesoktatás – házasság.* Ami a *tudást-tanítást* illeti:

– szerencsés forma (az egyéni beszélgetések mellett) a folyamatosan tartott jegyesiskola (kurzus), amelyre minden nagykorú keresztényt meghívhatunk már párválasztás előtt.

Nagy különbségek vannak az oktatás időtartamát illetően:

– hitüket gyakorló jegyesek esetében általában elég 1–3 előadás, megbeszélés a házassággal, ill. a szentséggel kapcsolatos tudnivalókról.

– Ha egyik vagy mindkét fél nem rendelkezik kellő hitismeretekkel, vagy a beavató szentségeket sem vették még fel, a beavató szentségeket ez esetben is csak hosszabb – katekumenátusszerű – felkészítés által szolgáltatathatjuk ki. (A katekumenátus időtartama előre pontosan nem meghatározható – az OICA szerint – az egyén lelki érlelődésétől, az egyház életébe való bekapcsolódásától függ.)

– Ilyen esetben az egyházi házasságot vagy elhalasztjuk, vagy asszisztálhatunk annál, de a többi szentségek kiszolgáltatása nélkül. Ha egyik fél nincs meg sem keresztelve, akkor „valláskülönbség akadályá” alól felmentést kell kérni.

– Gyakorlati javaslatok: ki kellene dolgozni az eljegyzés liturgiáját. Az oktatás és kapcsolatteremtés fontos eszközei lehetnek különböző szórólapok – például családtervezésről, keresztény nevelésről. – Az új házásokat ne hagyjuk magukra: látogassuk őket és segítsük bekapcsolódni az egyházi közösségbe.

Ami a *döntést-cselekvést* illeti: A jegyesoktatás ne csak ismeretközlés legyen! Hívjon meg a keresztény életre, és segítse a jegyeseket az első konkrét lépések (ima, felebaráti szeretet, szentmise stb.) megtételében. – Mindennek fontos eszköze a keresztény családokkal való kapcsolatba hozás, illetőleg az ő tanúságtételük.

A fenti jegyzőkönyv szövegét a találkozó résztvevői megkapták. A munkában részt vevők vállalják, hogy a megbeszélte három szentség közül legalább egyet különösen figyelemmel kísérnek plébániáikon. Azaz egyrészt próbálják a közösen megbeszélte (imént vázolt) elveket a gyakorlatba átültetni, illetve továbbfejleszteni azokat, másrészt vállalják a munka alapszintű dokumentálását, kartotékozását (az eljárás módoknak és azok egyes esetekben való eredményességének vagy netán eredménytelenségének feljegyzését), hogy így megfoghatóvá, értékelhetővé tegyék az ilyen szellemű lelkipásztorkodást, ennek járhatóságát, eredményességét.

Blanckenstein Miklós–Brückner Ákos Előd–Tomka Ferenc

CSALÁDI BESZÉLGETÉSEK (NEM CSAK) A TÖMEGMÉDIÁKRÓL

A tömegkommunikációs eszközökkel összefüggő aggodalmak egyik jelentős csoportját ezeknek az eszközöknek a gyermekekre, ifjúságra gyakorolt hatásai alkotják. Ezért talán nem érdektelen azoknak a tapasztalatoknak a közreadása, amelyeket saját négy gyermekünkkel szereztünk. Hasznosíthatók lehetnek a több alkalommal, alkalmasszerűen és egyszer szűkebb, máskor tágabb körben folyt – olykor csak pár mondatos – beszélgetéseknek azok a megállapításai, amelyekre nézve közmegegyezés alakult ki családjunkban. Nagyon terjedelmes lenne ez az írás, ha a beszélgetések – olykor

nagyon szétágazó és konkrét körülményekre vonatkozó – fonalát és korántsem „szakszerű” terminológiáját követné. Ezért csupán a beszélgetések eredményeit foglalom össze, ügyelve azonban a logikai sorrendre, amely önmagában is segít az eligazodásban. Fontosnak tartom, hogy legalább utalásszerűen megemlítssem a beszélgetéseknek témánkhoz csak lazán kapcsolódó hozadékait. Ezek azok a váratlan ajándékok, amelyek biztatást és lendületet adnak a nevelés kalandos és annyi bizonytalansággal terhes vállalkozásához.

A HELYZET

Gyermekeink életkora viszonylag tág határok közötti: lányaim egyike huszonkét éves bölcsészhallgató, a másik húszéves főiskolás, az idősebb fiú tizenhét éves gimnazista, a fiatalabb tizennégy éves, általános iskolás. A két nagyobbik már iskoláskorú lett, mikor tévét vettünk, így némi lehetőséget kaptunk a „legyen tévé, ne legyen tévé a lakásban” kérdéspár tapasztalat alapján történő megválaszolására. Ez a tapasztalat is tükröződik a családi közmegegyezésen nyugvó megállapításokban.

Beszélgetéseinkben egyébként a médiákat a legtágabban értelmeztük. Ide soroltuk a rádiót, tévét, sajtót, filmet, színházat, tankönyvet, zenét (sláger, rock stb.). Ugyanis a tévétől kiindulva a beszélgetések során rövidesen egy sor olyan jellemzőhöz jutottunk, amelyek a felsoroltakban közös. E médiák nem csupán ismereteket, tárgyilagos információkat közölnek, hanem egyéni írói, rendezői, szerkesztői, előadói látásmódot, véleményt, értékrendet, érzelmeket, közvetlen vagy közvetett (nyílt vagy burkolt) szándékot is továbbítanak milliók számára.

Felfigyeltünk arra a változásra, amely az elmúlt néhány év alatt következett be: nagyobb gyermekeinknél még elsősorban a médiák káros politikai-ideológiai hatásával kellett számolnunk, manapság viszont elsősorban az erkölcsi-ideológiai hatásokat kell ellensúlyoznunk. E változással dolgunk nem könnyebb, sőt nehezebb lett. Míg ugyanis a politikai ideákat a mindennapok gyakorlata, a tapasztalat automatikusan cáfolta, addig a sokat emlegetett egy- és többpárti diktatúra(?) alól elszabaduló médiák soha eddig nem tapasztalt mennyiségben ömlesztik a kellemesen langyos igénytelenséget vagy játszanak rá a nézők, hallgatók, olvasók akaratlanságára, tehetetlenségére és csábíthatóságára. Így válnak, válhatnak a médiák fogyasztói egy, a korábbiaknál sokkal-sokkal finomabb és ezért nehezen észrevehető manipuláció áldozataivá.

Az utóbbi jelenség a nyugati társadalmakban közismert, bőséges irodalom dolgozza azt fel. Különös, hogy mi – ki tudja meddig – ezen a téren előnyösebb helyzetben vagyunk, lehetünk: *a diktatúra médiái segítenek legyőzni a médiák diktatúráját*. Az igazság helyett a diktatúra céljait kiszolgáló médiákkal szemben a fogyasztó felettebb gyanakvóvá vált, s ez a gyanakvás – legalábbis egyelőre – még mindig körülveszi a médiákat. Ha e kritikus magatartást sikerül a jövőben is megőrizni, akkor ez nem kis lépést jelentene a médiák fogyasztói – mindannyiunk – személyes méltóságának kibontakozása felé.

Itt jegyzem meg, hogy beszélgetéseinkben bűvópatakként volt jelen a személy autonómiájának fogalma: „Merjek (lehessek), tudjak az lenni, amivé lennem kell, amivé lenni akarok! (Szerencsésen léptünk túl a „Merjek az lenni, ami vagyok!” annyiakat csődbe vezető, divatos jelszaván.)

MIRE JÖTTÜNK RÁ?

1. A tömegkommunikációs eszközöket sorra véve, nem mondhatjuk, hogy az egyik jó, a másik pedig rossz. Ezek, mint eszközök – hasonlóan annyi más körülöttünk lévő dologhoz – önmagukban közömbösek. Az is szóba került, hogy Isten az emberre bízta a teremtés kiteljesítését: az emberi szellem és munka sok eredményével együtt a tévé,

rádió stb. is gazdagabbá teszik a világot. A jó vagy rossz jelző nem az eszközökre vonatkozik, hanem arra, amire azokat használják.

2. A jó vagy rossz jelző minősít, ehhez pedig mérce, értékrend kell. Idáig hamar eljutottunk. Nehezebbnek tűnt az eltérő értékrendek létezésének elfogadása éppen az átfedések (pl. az emberi élet érték) miatt. (Itt tanulságos és hasznos kitérőt tettünk és körüljártuk az abortuszkérdést.) Nem ment könnyen a gondolatmenet továbbvitele a különböző értékrendek relativizálásából adódó problémák megvilágítására. A kitüntetett (abszolút) értékrend létének megkérdőjelezése túlságosan általánossá vált: nagy a kísértés a „közvélemény” értékrendjének, az átlag, a számtani közép tömegvonzásának felértékelésére. Talán a politikai változások nyomán elvetett, csődöt mondott, felülről diktált értékrend meghasonlása hozta ezt magával? Mindenesetre egyszerűbb dolgunk volt korábban, mikor családunk értékrendje és pl. az iskola által képviselt, magát egyedül helyesnek hirdető értékrend között sok vonatkozásban markáns határvonal húzódtott.

Talán itt érintettük legközelebről az autonóm személyiség, a saját szilárd értékrend, célok, akarat stb. kérdését. Sokat segített, hogy nem a szokásos gyermek-felnőtt párhuzam állt előtérben, hanem a személyiség fejlődése: vannak vénségükben is éretlen felnőttek is: ők a médiák kritikátlan fogyasztói.

3. A tömegkommunikációs eszközök jellemzője, hogy nem teszik lehetővé a „visszabeszélést”, tehát egyoldalú kommunikáció: egy valaki „mondja a magáét”, milliók pedig csak hallgatják. (Itt szóba került a közlés személyes jellege akkor, ha pl. telefonálunk, vagy személyesen találkozzunk: a résztvevők egyenrangúak, ütköztethetik, kicserélhetik véleményüket, megismerhetik, meggyőzhetik egymást, közös álláspontra juthatnak.) Ha előáll az a helyzet, hogy egy valaki beszél és azt sokan hallgatják, akkor a beszélő egyfajta hatalmat szerez a hallgatók felett. (A hatalom is csak eszköz, ezért közömbös: felhasználható jóra is és rosszra is.) A tömegbefolyásolás eszköze társadalmi méretekben használható jóra és rosszra is. Itt nagyívű kitérőt tettünk a szabad akarat problémájára.

4. Ismét előkerült az értékrend. Ha a médiát birtokló, meghatározóan irányító „beszélő” és a hallgató, a „fogyasztó” értékrendje nem azonos, akkor ennek világossá, tudatossá kell válnia a hallgatóban. Csak így tud különbséget tenni a jó és rossz között. Erre a plurális társadalomban szükség van, mert ott többféle értékrend létezik egymás mellett: nemcsak a beszélő és a hallgatóság értékrendje, de a hallgatóság egyes rétegeinek az értékrendje is különbözhet egymástól.

5. A rádió és tévé különleges tulajdonságokkal bír a tágabban vett médiák körében: műsoraik „fogyasztása” nem igényel erőfeszítést, koncentrált figyelmet, akár egyéb tevékenységet is folytathatunk, miközben a műsoraikat fogyasztjuk. (Háttérrádiózás, háttér-televíziózás) Ilyenkor könnyen elsikkad az ítéletalkotás, a jó és a rossz megkülönböztetése. Mindkettő beépülhet a fogyasztó tudatába, tudatalattijába. A szóban és képből áradó információzuhogat nem enged időt a látottak és hallottak feldolgozására, tudatos elfogadására vagy elutasítására. Ezért olyan fontos a tudatos válogatás a műsorok között, látottak, hallottak tudatosítása, megbeszélése, elemzése. Ezek az alkalmak természetes lehetőséget kínálnak a nevelésre, az értékrend tudatosítására, elmélyítésére. Botorság lenne nem élni velük.

6. Manapság a tévével kapcsolatban talán a leggyakrabban emlegetett probléma az erőszak és a szex gyakori megjelenése a műsorokban. A nehézségeket még csak fokozza, hogy az ifjú tévénezők előszeretettel vadásznak az izgalmat ígérő krimikre.

De azért ne legyünk igazságtalanok: nem hivatkozhatunk „bezzeg, a mi időnkre”. A detektívregények, bűnügyi filmek a mai szülők, nagyszülők is az ifjúkor (netán felnőtt-vagy időskor) velejárója voltak. Tény viszont, hogy a bűnügyi regények olvasását már csak annak időigényessége is korlátozza, moziba meg amúgy is viszonylag ritkán járunk. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a leírt brutalitás sokkal kevésbé hagy nyomot, mintha ugyanezt képen látjuk.

Ritkán esik szó arról, hogy a tévé az erőszak és a szex vonatkozásában mennyire torz képet fest. Olyan arányban, mennyiségben hozza ezeket lakásunkba, ami messze felülmúlja a valóságot. Gondoljuk csak meg, hogy emberek milliói élnek úgy az életüket, hogy tágabb környezetükben sem látnak, hallanak gyilkosságokat, viszont az átlag nézők lakásába a tévé több gyilkosságot is „szállít” hetente. Ugyancsak ritkán mutatunk rá arra, hogy a krimi műfaj teljesen mellőzi az irgalom és megbocsátás motívumát: a gonosztevő elnyeri méltó büntetését. A műfaj szabályai szerint hogyan is lehetne másképp, hacsak nem úgy, hogy a nézők szurkolásától kísérve túljár az igazságszolgáltatás eszén!

AMIT SZERETNÉNK!

1. A pluralizmus elvének megfelelően a médiákban olyan arányban érvényesüljön a keresztény világnézet és értékrend, amilyen arányban a keresztények mint adófizetők fenntartják e médiákat (itt elsősorban az állami tévé és rádió intézményeiről van szó, de értelemszerűen vonatkozik ez más médiákra is).

2. Az állami rádió és tévé működését a költségvetésből kell biztosítani oly módon, hogy pénzügyileg független maradjon (fizetett műsorok!).

3. A keresztény szellemiséget is tükröző médiáktól igényes, művészi szempontból értékes műsorokat várunk. Jelenleg szinte teljesen hiányoznak a magyar és világirodalmi klasszikus drámák, az igényes humor és szórakoztatás, a tiszta derű lehetősége stb., stb. Nem sekrestye irodalomra, illetve annak mediaváltozataira gondolunk, hanem olyan műsorokra, amelyek nyitottak, nyitni képesek a nem hívők, a nem keresztények felé is.

4. Várjuk a médiákban való jelenlét már meglévő – messze nem elegendő – lehetőségeinek jobb hasznosítását szervezési intézkedésekkel, a szereplők körültekintő kiválasztásával. Nem tartjuk feltétlenül szükségesnek, hogy mindig papok szerepeljenek, gyakran lehet előnyösebb egy pl. szakmájában is elismert, netán közismert, tekintélyes, elkötelezett világi szerepeltetése. A jelenlétet a legtágabb értelemben ajánlatos felfogni, gondolunk a tudományokra, művészetekre, társadalmi és gazdasági kérdésekre stb.

5. Hasonló szempontokat kellene érvényesíteni a sajtóban és könyvkiadásban. Itt célszerű lenne szélesebb körű összefogással (más egyházak, egyesületek, gazdasági szervezetek, alapítványok) szerény haszon mellett biztosítani igényes művek folyamatos megvásárlásának lehetőségét.

Mint az eddigiekből kiderül, a médiák jelenlegi sajtóságait tudomásul kell vennünk, azonban ez nem jelent belenyugvást és tehetelen lemondást. Meg kell keresni a szelektív védekezés módját és minden lehetséges módon biztosítani kell e hatalmas lehetőségeket adó eszközök jó hasznosítását – így remélhetjük a rossz visszaszorulását. A fenti gondolatok közreadásával nem törekedtem teljességre, nem tértem ki közismert problémákra és azokra az értékekre, amelyeket a médiák minden hibájuk ellenére nyújtanak.

Bitsánszky Géza

„AZ ÚR KEZÉT NYÚJTOTTA FELÉD, MERT BIZONYTALANUL LÉPTÉL”

A Teológia XXIII. évf. 1989. 4. számában a 224–227. oldalon megjelent két írás: „A csodával határosan kell szeretni” és „Aki idejön, azt saját eszménye indítja...” címmel. Az első a Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelőintézetének a munkáját mutatta be dióhéjban, míg a másik arra próbál választ keresni, hogyan éli meg mindennapi munkája végzése közben hitét a konduktor, ill. milyen lehetőségei vannak a hit átadására az intézetben gondozott gyermekeknél. Ez utóbbi témában szeretnék néhány tény és gondolatot hozzáfűzni az említett cikkhez.

Intézetünkben az 1989/90-es tanévben nyílt először lehetőség a hitoktatás beindítására. Munkánkat – a valós igények felmérését követően – azzal kezdtük, hogy intézetünk Villányi úti részlegéhez legközelebb eső plébániával (Szent Imre Plébánia) igyekeztünk szoros kapcsolatot kiépíteni. A Szent Imre Plébánia lelkipásztorai – ahogy megismertek bennünket és szándékainkat – végtelen szeretettel és segítőkész szándékkal támogatták és támogatják azóta is hitoktatói munkánkat.

Az első Veni Sanctén is – Kállay Emil atya jóvoltából – intézetünk falai között vettek részt a hitünkkel ismerkedő apróságok. A Veni Sanctét követően havonta egy közös szentmishahallgatásunk volt a gyerekekkel az intézet területén, amelyben még a felső-budafoki plébánia káplánja, Reich László atya is kivette részét. Sajnos, még nem volt módunk vasárnap szentmisére elvinni őket, mivel a hétvégeket többnyire otthon töltik. Ma már a Villányi úti részlegben foglalkoztatott 103 gyermek közül negyvenen hittanosok – nagy örömről a létszámuk szinte foglalkozásról foglalkozásra gyarapszik. Nehézséget pusztán az okoz, hogy hittanosaink – felekezetüket tekintve – meglehetősen heterogén közösséget alkotnak. Két csoportot állt módunkban beindítani: Az I. csoport – a „kicsik” csoportja – ahová 1–3. osztályosok járnak, s melyet Simon Ágnes konduktor (Róm. Kat. Hittudományi Akadémia Levelező Tagozatán végzett!) vezet; a II. csoport – a „nagyok” csoportja – ahová a 4–8. osztályosok járnak, s melyet jómagam (a Róm. Kat. Hittudományi Akadémia I. éves levelező hallgatója) vezetek. Az I. és a II. csoportban is vannak olyan róm. kat. gyerekek, akik meg vannak keresztelve és elsődözők is voltak, ám sokan – bár katolikus családból származnak – még a keresztségben sem részesültek. Az igazi problémát a nem katolikusok (reformátusok és evangélikusok) hitoktatása jelenti, akik a katolikus szellemben tartott foglalkozásokon „kénytelenek” részt venni. Annak érdekében, hogy legalább értesüljenek saját vallásuk és a katolikus vallás közti különbségekről, mindössze annyit tehetünk, hogy nagy vonalakban elmondjuk a különbözőségek okát és lényegét.

A két hittanos csoport közös ajándéka a nem hittanos gyermekek és az intézet nevelői számára előadott karácsonyi pásztorjáték volt, melynek kedves, egyszerű anyagát dr. Bognár Lajos atyától kaptuk meg. A pásztorjátékban szereplők olyan odaadással készültek az „előadásra”, hogy néha a leckéjük helyett is a pásztorjáték szövegét gyakorolták, és a folyosón csak „első anyagnak” vagy „első pásztorjáték” szólították egymást.

Azon túl, hogy a gyerekek számára lehetőség nyílt az előlük addig „hét lakattal elzárt” világ – a hit – megismerésére, a minden egyes „lakat” mögött rejlő „titokra” nemcsak rácsodálkoznak, hanem beépítik életükbe: esténként és étkezéseknél imádkoznak, szívesen olvasnak fel egymásnak a Bibliából, ám kereszténnyé válásuk nem „csak” ezekben nyilvánul meg. Figyelmeztetik társukat, ha valamilyen mulasztást tapasztalnak, s ami még ennél is csodálatosabb: sokszor erejükön felül segítik egymást.

Közös célért küzdünk: hogy megismerjék hitünk alapjait, minél többet részesülhessenek a keresztségben és lehessenek elsődözők, majd bérmálkozóak, hogy az esetleg nyakukban függő kereszt helyett egész életük legyen jele hovatartozásuknak.

Révai Edit

KIMONDANI A HITET

Daninak

A hitoktatás útja

„A hitoktatás feladata az, hogy a gyermekek felismerjék: életük története nem érdektelen esemény, mert annak szent történetévé kell válnia. Ha ez a cél, akkor nem mindegy, hogy milyen pedagógiai módszereket alkalmazunk.”¹ Összegzi a francia katolikus püspökök véleményét a G. E. R. Gilson, párizsi segédpüspök szerkesztésében megjelent könyv. A módszer és a tananyag megválasztásának problémájával találja szembe magát mindenki, aki ma hitoktatásra vállalkozik. Nem mintha magyar viszonyaink között bárkinek is a bőség zavarával kellene küzdeni, hanem sokkal inkább azért, mert a II. Vatikáni zsinat után, a korábbi katekézisek kérdezz-felelek világa után nem könnyű az új hang, az új módszerek megtalálása. Jellemző adat, hogy míg az 1977-es római püspöki szinóduson maguk a püspökök is azon a véleményen voltak, hogy nem volna kívánatos új, egyetemes katekizmust készíteni, addig Emilio Alberich 1986-ban megjelent könyvének bevezetőjében² rámutat, hogy még ma is kb. fele-fele arányban oszlik meg a francia lelkipásztorok véleménye a hagyományos (zsinat előtti) és az új (zsinat utáni) módszerek között. Magyarországon – úgy tűnik – még ennél is jóval nagyobb a hagyományos módszerek híveinek aránya. A papok, a hitoktatók felkészületlensége, a hittankönyvhelyzet nyomorúsága, a konzervatív „megoldások” előretörése meghaladja dolgozatom tárgyát és lehetőségeit. Ezek taglalása helyett próbáljuk inkább áttekinteni az utóbbi évtizedek katekézisének főbb irányvonalait, mert ez elengedhetetlenül szükséges annak megértéséhez, hogy milyen kihívásnak is kell megfelelnünk. A téma feldolgozásában nagyon fontosnak tartom Pierre Moitel előadását³ melyet 1978 decemberében olvastam fel a „Lumen vitae” kateketikai központban. A továbbiakban előadásának a katekézis fejlődésére vonatkozó részét ismertetem. A főbb periódusokat – a francia viszonyoknak megfelelően – ő az időben is behatárolja; ezt én elhagyom, mivel 1945 után Magyarországon (egészen az utóbbi időkig) vallási kérdésekben, azok alakulásában nem a dolgok öntörvényűsége volt a jellemző. Ezzel magyarázható, hogy az alábbi szakaszokra nálunk nem az egymásutánosság, hanem inkább az egymás mellett élés a jellemző. A fejlődés iránya azonban a magyar viszonyok között is ugyanúgy kitapintható.

I. Átadni a hitet – katekézis főbb vallási ismeretek átadása az iskolai oktatás módszereivel, az iskola nyújtotta keretek között: egy tantárgy a sok közül...

II. A hitre nevelni – az ismeretek átadásáról átkerült a hangsúly a nevelésre, cél: a „tanúságtevő élet”, mely tettekre váltja az Evangéliumot...

III. Kereszténynek lenni – a vallástalanul felnőtt fiatalok tájékozódása, amikor megjelennek a hittanórákon, plébániákon csak azért, hogy „megnézzék, mit csinálnak itt”. Általában nem a hit hozza őket ide, hanem a szabad, megértő légkör, vagy egy rokonszenves pap személye – a téma pedig: mit jelent kereszténynek lenni?

IV. Megszületni a szónak – itt tartunk most, amikor agyonbeszélt világunkból a hit nyelve tűnt el. „Katekézist végezni ma annyit jelent, mint megadni a szót az embernek, hogy megszülethessen a szónak. Már nem a hitoktató maga mondja ki a hit szavát, mintha ő őrizné annak titkát és tudományát, hanem el kell érnie, hogy mások átvegyék tőle a szót. Elindítani a vitát és a nézetek szembesítését, mindenkinek megadni a szót, hogy a csoport a maga nyelvén alakíthassa ki a saját hitvallását: ebben áll ma a katekézis.”

„Az öröm világa”

1988 szeptemberében hasonló korú (12 éves, tehát többségében hatodikos) gyerekekből annyian jelentkeztek hittanra a budapesti Szent Szabina-kápolnánál, hogy érdemesnek látszott ezeket különvenni és számukra egy önálló csoportot indítani. Ezt támasztotta alá az is, hogy a többség előzetes vallási ismeretei nagyon szerények voltak. A csoport végső létszáma 22 fő lett, a hitoktató (animátori) szerepet pedig ketten láttuk el úgy, hogy általában mindketten jelen voltunk minden órán.

Ilyen esetben nem könnyű megfelelő könyvet találni. Hosszas keresés után esett választásunk Bernard Gonnet „*Domaine de joie*”⁴ című hittankönyvére, amely igazában nem is hittankönyv, mivel a vaskos és igényesen szép hitoktatói segédkönyvön kívül mindössze egy munkafüzetből áll – ezt kapják kézbe a gyerekek. Mivel a munkafüzet csak franciául állt rendelkezésünkre, a hiányt úgy próbáltuk pótolni, hogy óráról órára rövid vázlatot írtunk, amit írásvetítővel kivetítettünk – ez került a füzetükbe. A munkafüzet informatív anyagán kívül azonban a tananyagnak talán a legfontosabb részét alkották azok a kérdések, amelyeket teljesen őszintén (többnyire név nélkül), írásban kellett megválaszolniuk. A kérdések megfogalmazása, a válaszra adott idő behatárolt volta eleve lehetetlenné tette a konvencionális válaszokat.

Szövegközlés

Ha röviden kellene jellemezni egy hatodikos (12 éves) gyereket, azt lehetne mondani, hogy hihetetlen mennyiségű információ birtokában van, melynek nagy része teljes káoszban kavargog benne. Ismeretei leginkább a világ dolgaira, a természettudomány, az űrkutatás, a technika területére vonatkoznak, többnyire a lehető legteljesebb mértékben összekeveredve a sci-fik világával. Ez utóbbi azonban emberi létünk és a világ létének egy – keresztény szempontból – alapvetően fontos vonását szünteti meg: egyetlenségét...

Ezért becsülöm nagyra Bernard Gonnet bátorságát, aki a korábbi hittankönyvek szokásával szakítva, szinte egy teljes fél évet szentel az ószövetségi teremtés-elbeszélés közös átgondolásának, hiszen ezzel elvezeti a gyerekeket arra, hogy „ne a fejlődésben higgyenek, hanem az ember jövőjében bízzanak”. Előszavában a miénkel ellentétes tapasztalatról számol be, ami azonban egyben annak egy későbbi fázisát is jelenti: a francia gyerekeket, „akik tegnap még naivan hittek a fejlődésben, ma már a tehetetlenség passzivitása tölti el”, már csak iróniával mondanak olyat, hogy „a fejlődés nem áll meg”. A világ jelen helyzete felhívja a figyelmünket, hogy elfelejtettünk valamit, ami nélkül nem találhatjuk helyünket a világban: a gyökereket... – Hihetetlenül fontos, hogy reményt tápláljunk ezeknek a fiataloknak a szívébe. Nincsenek kész válaszaink, csak az igazság közös keresése, a szavak, az imádság szavainak keresése...

Az első órán mindenkinek válaszolnia kellett a kérdésre: *Miért jársz hittanra?* – A válaszokat a teljesség igénye nélkül közlöm, és (+) jellel jelölöm azt, ahol megőriztem az eredeti helyesírást.

„Hogy több legyen az akaraterőm tanuláshoz, sporthoz stb.” – „Mert érdekel, és szeretnék Piarista Gimnáziumba (+) menni.” – „Azért járok hittanra, mert ott sok mindent megtanítanak a múlttól és Jézusról.” – „Mert hiszek Istenben és szeretnék új dolgokat tanulni.” – „Sok olyasmit tanulok, amit az életben is használhatok majd. Tetszik, amit tanulok és szeretem ezt a vallást.” – „Többet tudjak Istenről.” – „Mert hiszek Istenben és érdekel a hittan. A templomban is mondták a gyerekek, akik templomba járnak, menjek hittanra is. Meg a szüleim is szeretnék.” – „Mert szeretnék az Istenhez közelebb kerülni és művelt lenni. Mondták, hogy járjak, de magamban is eldöntöttem.” – „Hogy hitet és szeretetet tanuljak.” – „Azért, hogy Isten életét megtudjuk.”

Ezeknek a gyerekeknek az életébe már betört a rossz. Vannak akik ezt csak egy szeretett állat vagy tárgy elvesztésében tapasztalták, de a többség mélyebb *sebeket* hordoz:

„Elvált apukám az anyukámtól.” – „Mehalt a nagypapám, nagymamám.” – „Mehalt a nagymamám és a nagypapám. Az 1. (+) szerelmi csalódás. Több nincs.” – „Mehalt a nagy. Elváltak a szüleim.” – „Engem hároméves koromban megműtöttek a szívemmel, aztán tavaly márciusban is.” – „En öt lányt szerettem. Most is tetszik egy.” – „Annyi ember gyilkol. Bennem maradt egy olyan félelem, hogy sötétben nem merek hazamenni.” – „Amikor az állam felszakadt. Amikor először volt tüdőgyulladásom. Amikor bárányhímlóm volt, s amit kivakartam, most is látszik a helye.” – „Elváltak a Szüleim (+). A Tesvérem (+) elköltözött. Anyu megbetegedett.” – „Testi: Amikor beütöttem a fejemet a jégbe. Lelki: Hogy nem lesz jó a férjem.” – „Egyszer a kutyánkat elütötte az autó. Azóta is nagyon sajnálom.” – „A nagymamám nagyon szeretett volna látni, de fiatalon meghalt. Halála után egy évvel született meg a testvérem.” – „Nemrég, 1988. május 22-én halt meg a nagypapám. Nagyon szomorú voltam, mert ő mindig nagyon kedves volt hozzám.”

„Nem velem történt, hanem két osztálytársammal. Egyik nap meghalt betegségben az édesanyja, majd az ezt követő napon egy másik osztálytársam édesanyja is. Nagyon sajnáltam őket, s arra gondoltam, milyen szörnyű lehet nekik, hogy elvesztették, akit szerettek. S milyen szörnyű lesz majd nekem is, ha egy napon majd én is elvesztem szüleimet.” – „Mehalt az apukám!” – „Csúfoltak, balesetet láttam, sok egyest kaptam, rosszat mondtak a hátam mögött.” – „Engem egy baleset érintett mélyen. Addig orvos akartam lenni, de azután már nem.”

„*Krisztusnak nincsen keze, csak a miénk..*” Miután ezt a szöveget közösen értelmeztük, ki-ki leírta a saját magyarázatát:

„Ha valamilyen embernek kell segítenünk, akkor Jézus mindig velünk van, és az az ember, akinek segítünk, Isten kezét látja.” – „Hogyha valakinek segítek, én vagyok Krisztus keze, ő ad erőt nekem, hogy segítsek és ne menjek haza COMMODORE-ozni (és az ő lába is lesznek ha odamegyek). Hogyha én valakit biztatok, nem én beszélek, hanem ő, én vagyok Krisztus ajka.” – „Krisztus halhatatlan. Amit ő véghez vitt akkor, azt most nekünk kell folytatni.” – „Hogyha felálló, akkor Krisztus is feláll, mert én vagyok a lába, a keze, az álla, és ő akarta, hogy felálljak.” – „Úgy kell élnünk, hogy az emberek felismerjék bennünk Krisztust.” – „Például egyszer egy öreg bácsinak kiesett a zakójából az aprópénze. Ekkor Isten szavát hallottam, hogy szedjem föl a pénzt a bácsinak. Visszafordultam és segítettem fölszedni neki a pénzt.” – Jézus nem mindenhol lehet, ezért olyankor, amikor nincs, nekem kell a barátom segíteni. Így már voltam a keze. Pl. azt iskolában az egyik osztálytársam nem vitt oroszkönyvet, és Jézus nem adott neki, és én kölcsönadtam.” – „Krisztusnak nincs ajka csak a miénk, ez azt jelenti, hogy nekünk kell az embereket hitre téríteni. Nekünk kell elmondani, hogy van Jézus.”

Amikor mérlegre tettük a világot, úgy gondoltuk, hogy *imádkoznunk kell ezért a világot:*

„Én Istenem, jó Istenem, könyörülj a szegényeken, adj kenyeret jónak, bujdosónak. Adj anyunak és családjának hosszú életet, egészséget és sok boldogságot. A Hörcsögömnek (+) adj boldogságot, sok játszást, egészséget és hosszú életet. Minden jó embernek add meg, hogy élhessen, és add, hogy a tanulmányi eredményem jó legyen. Ámen.” – „Isten, segíts meg minden nyomorult embert. És engem segíts minden bajban. Köszönjük, hogy megteremtettél minket és a világot, de szabadíts meg minket a gonosztól.”

„Istenem! Kérlek, segíts a Nagymamának, hogy feljusson a Mennországba és ne szenvedjen a Tisztítóútban. Kérlek, segíts a Nagypapának, hogy könnyen áteszen ezeken a napokon. Kérlek, segíts az egész családnak, hogy elviselje ezt a néhány

hetet. Segíts nekünk, hogy sokat imádkozzunk érte és meghallgasd szavainkat. Segíts anyunak, hogy meggyógyuljon, ne jöjjenek az epegörccsei és elrendeződjenek a problémái. Segíts az egész családnak, hogy szép legyen az életük. Gondolj, kérlek más emberekre is. Köszönöm a szép napokat, amiket adtál nekünk. Ámen.”

„Hálát adok neked, Uram, mert szerető családban élek, mert viszonylag jól tanulok, mert nem egy elmaradott világban élek, ugyanakkor kérlek, segíts a tanulásban, apámat szoktasd le a dohányzásról, segíts anyagiakban is, de ne csak rajtam, hanem minden emberen, és afrikai éhezőkön. Szereld le a világ minden hadseregét. Pusztítsd el a betegséget.”

„Az én imádságom: Legyek jótanuló (+) az iskolában, Uram. Ámen.”

„Köszönjük neked Urunk, hogy embert teremtettél, akik békességben élnek, de azért segítségedet kérem, hogy ahol nincs békesség, vagy ahol olyan emberek élnek, akik gonoszak, ott ezeket próbáld megszüntetni, hogy az egész világon békesség legyen. Ne legyen szegény, se gazdag, hanem mindenhol békességben éljenek az emberek, és egyenlők legyenek. Sehol se pusztuljanak el úgy emberek, hogy nincs annyi pénzük, hogy nem tudnak megélni. Mindenkinnek annyi vagyona legyen, hogy meg tudjon élni boldogan, békességben.”

„Köszönöm, Isten, hogy adtál életet, enivalót és sok barátot.”

„Édes Istenünk! Kérlek, segítsd meg azokat, akiknek nincs családjuk, magányosan töltik a karácsonyokat, az ünnepeket. Segítsd meg azokat, akik éheznek és szabad ég alatt alszanak. Fogadd szívedbe azokat az embereket, akik valami oknál fogva betegek és nem tudnak magukról gondoskodni. Ámen.”

„Uram, kérlek, segítsd meg a családomat, és testvéremet, akinek nemsokára kisbabája születik. Kérlek, segítsd meg azokat az embereket, akik süketek, némák vagy vakok, akik éheznek vagy nincs ahol lakjanak vagy valami okból elváltak. Akik egyedül töltik az ünnepeket, mert nincs kivel. Kérlek, vigyázz MINDENKIRE!

„Kérlek, Uram, ne legyenek a földön gonosz emberek.” – „Köszönjük életünket, mit te adtál nekünk, mi megbűnhődünk érted, akármi is történik velünk.” – „Köszönöm, Istenem, hogy jó szüleim, sok testvérem van, kiknek segíthetek, kik segítenek.” –

„Istenem, hálásan köszönöm, hogy bár a földön sok rossz és sok jó van, mégsem volt eddig semmi az életemben, ami nagyon rossz. Kérlek, szüleimnek, nagyszüleimnek fogadjak szót. Kérlek, ne legyen súlytalanság a földön. Afrikában az emberek rossz körülmények között, mi jó körülmények között élünk. Add, hogy egyenlőségben éljen az egész föld.”

A nagybőjt elején közösen elolvastuk, megbeszéltük, majd eljátszottuk a házasságtörő asszony történetét (Jn 8,1–11). Amikor a *kövek elejtésére* került a sor, ki-ki csak akkor dobhatta el a sajátját, amikor valóban megszületett benne a döntés, hogy nem kövez meg senkit. Ezeket a köveket mindnyájan megőriztük a nagybőjt folyamán, olyan helyre tettük, ahol mindig szem előtt volt, hogy figyelmeztessen bennünket: erőszak nélkül kell élnünk a világban. Volt olyan gyerek, aki az iskolatáskájában hordta húsvétiig. – Miután elejtettük a követ, kinek-kinek le kellett írnia, hogy közben mire gondolt:

„Az jobb, ha nincs kő a kézben. Aki vétkezik, azt sajnós, olyan emberek ítélik el általában, akik maguk is vétkeztek, és ez nem helyénvaló.” – „Ha az ember kezében nincs kő, akkor az jó, mert nem szeretem a másikat megsebezni.” – „Én is juthatok ilyen helyzetbe, vagy valamelyik rokonom, és akkor őt is meg kéne dobni. Ha éles a kő, egyből meghal, nem szenved, ha tompa a kő, sokáig szenved.” – „Ha mégse dobtam meg, lelkileg akkor is megsebeztem.” – „Én is vétkeztem valamiben, és a szívemben nekem is vannak bűneim, mint ennek az asszonynak.” – „Lehet, hogy kővel nem sebezem meg, de lelkileg megbánthatom úgy, hogy még egy kő sem ejtene mélyebb sebet rajta.” – „Ha az ember kezében nincs kő, akkor higgadtabban meggondolja az ítéleteit, vagy egyáltalán nem ítélkezik.” – „Vannak olyan emberek, akik azért sebeznek meg embereket, mert ha nekik is rossz, másnak is legyen rossz. Vagy egyszerűen meggondolatlanul ítélkeznek mások felett.” – „Jól tettem, hogy eldobtam a követ, mert én is vétkeztem.” – „Én is

vétkeztem már, és néha nem bűnhődtem meg. Az az ember, akit el kell ítélnem, lehet, hogy sokat bűnhődött.”

A 12 éves, vallásilag nagykorúvá vált Jézus életében fontos esemény, amikor „Atyja házában” marad ahelyett, hogy visszatérne atyja (József) házába. „*Te is 12 éves vagy, mit jelent ez számodra?*” – hangzott a kérdés.

„Egyre okosabb leszek, jobban megismerem a világot. Többre vagyok képes. Minél nagyobb vagyok, annál jobban alkalmazkodom az élethez, és kezdek önálló életet élni.” – „Jobban kell tanulnom, mert kell a beiskoláztatásomhoz. És többet megértek, mint egy 3 éves. Ügyesebb lettem!!!?” – „Anyu mindig azt mondja, hogy most olyan korban vagyok, hogy mindig hülyeségeket mondok, csinálok és ezt még egy pár évig ki kell bírni.” – „Gyermeknek sem, de felnőtteknek sem érzem magam.” – „Állítólag kamaszodom. Nem akarok szót fogadni. Úgy érzem, elég okos vagyok, magam is tudok egyedül dönteni.” – „Megváltoztam.” – „Most már néha az én véleményemre is kíváncsiak. Megbeszéltük a problémákat.” – „Nem érzem magam túlságosan felnőttnek, de már elengednek egyedül nyaralni.” – „Mindent unok, és fáradt vagyok.” – „A nagyok közé be kell helyezkednem. Lassan le kell mondanom a gyerekeskedésről, ha azt akarom, hogy a felnőttek elfogadjanak.”

A második félév utolsó óráján egy olyan „rádióműsort” vettünk magnóra, amiben ki-ki elmondhatta azoknak a rádióhallgató fiataloknak, akik nem hisznek, hogy *mit jelent számára a hit, Jézus Krisztus, hogy miben érzi gazdagabbnak magát a hitetleneknél.*

„Erőt ad nekem a hit.” – Az ember az életben jót is tesz, meg rosszat is. Ezért, ha megkérdezné valaki, mit jelent nekem Jézus Krisztus, erre azt válaszolnám: Krisztus nekem az életet jelenti, mert csak jót cselekszik.” – „Mit jelent nekem Jézus Krisztus? Az Istent, a jó embert, az igazságosat.” – „Isten nekem a déd-, déd-, déd-, déd-, déd- stb. dédnagyapám.” – „Gazdagabbnak érzem magam a többi, nem hívő embernél, mert ők félnak a jövőtől. És aki hisz Istenben, annak nincs félnivalója.” – „Gazdagabbnak érzem magam a többi, nem hívő embernél, mert Istenhez bármikor fordulhatok, de az, aki nem hisz Istenben, nem tud kihez fordulni, csak ül magában és gondolkodik.” – „Mit jelent számomra Jézus Krisztus? Az életet.” – „Azt jelenti, hogy jól élek és a mennyországba jutok életem után.”

* * *

A kísérlet, melyre vállalkozunk: a *hit szavakba öntése*. Hogy közölhető legyen, a hitet objektívnálni kell, le kell fordítani szavakkal, meg kell fogalmazni mondatokban. Hit nem létezhet nyelv nélkül. Ahhoz azonban, hogy ez a nyelv hiteles legyen, az kell, hogy személyes kifejezése legyen valakinek, aki a maga nyelvén beszél. A hitoktató feladata tehát az, hogy felszabadítsa a beszédet, segítsen a fiatalnak abban, hogy kimondja, amit magában, lényének legrejtettebb bensejében hordoz.

Jegyzetek: 1. Texte de référence, Paris, Centurion, 1980. – 2. La catéchèse dans l'Eglise, Paris, Cerf, 1980. – 3. in: Lumen vitae, Revue Internationale de la formation religieuse, 1978/4. pp. 421–440 (szemelvényes magyar fordítása a Mérleg 1982/1. számában) – 4. Bernard Gonnet: Domaine de joie, Lyon, Ed. Droguet-Ardant, 1983.

Varga Mátyás OSB

Számunk írói: *Bánhegyi B. Miksa* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma – *Bittsánszky Géza*, mérnök Budapest – *Blanckenstein Miklós* lelkész, az Országos Lelkipásztori Intézet titkára Budapest – *Brückner Ákos Előd* O. Cist. plébános, az Országos Lelkipásztori Intézet igazgatója, Budapest – *Czigány György*, a Magyar Televízió zenei fősztályának főszerkesztője, Budapest – *Funiok, Rüdiger S. J.* München – *Horányi Özséb* egyetemi tanár, Pécs – *Lenhardt Vilmos*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest – *Lócsei Gabriella* újságíró, Budapest – *Lukács László Sch. P.*, az Új Ember és a Vigilia főszerkesztője, Budapest – *Nemeskürty István* író, Budapest – *Schulmeister, Paul*, Bécs – *Széll Margit* tanár, szerkesztő, Budapest – *Tomka Ferenc* plébános, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia magántanára, Budapest – *Varga Máttyás* OSB, Budapest

INHALT

AUFSÄTZE

LÁSZLÓ LUKÁCS: Information – Kommunikation – neue Brüderlichkeit
PAUL SCHULMEISTER: Vom Schlafen in der Kirche... Massenmedien
und der Marketing des Glaubens (*Übersetzt von
Miksa B. Bánhegyi*)
GABRIELLA LÓCSEI: Wie soll die katholische Massenkommunikation sein?
RÜDIGER FUNIOK: Religion in der Medien – Ja, bitte!
(*Übersetzt von Miksa B. Bánhegyi*)

DAS GESPRÄCH DER TEOLÓGIA MIT ISTVÁN NEMESKÜRTY

Man darf keine Angst haben... (Das Gespräch wurde von *Gabriella Lócsei* notiert)

UMSCHAU

Kirchliche Erklärungen über die Massenmedien. Päpstliche Botschaften zum Tag der Massenkommunikation (*Vilmos Lenhardt*)
Wirksame Anwesenheit. Meditation vor allem über die Massenmedien (*Özséb Horányi*)
Dreissig Jahre im Dienste des Ungarischen Rundfunks.
Eine Reportage von *Margit Széll* mit LÁSZLÓ RAPCSÁNYI DR.
Die Lyrik der Massenkommunikation (*György Czigány*)
Die „wunderbaren Medien“. (Mit den Augen der „Empfänger“) (*Margit Széll*)
Die Kirche und die Medien. (Negative Erscheinungen und positive Aufgaben)
(*András Szennay*)

THEOLOGISCHE–SEELSORGLICHE FRAGEN

Pastorale Planung – koordinierte Seelsorge (*Miklós Blanckenstein – Előd Ákos
Brückner–Ferenc Tomka*)
Familiengespräche (nicht nur) über die Massenmedien (*Géza Bittsánszky*)
„Der Herr hat dir seine Hand gereicht, du bist ja unsicher getreten“ (*Edit Révai*)
Den Glauben aussprechen (*Máttyás Varga*)

Ára: 60 Ft

SOMMAIRE

ETUDES

- LÁSZLÓ LUKÁCS: Information, communication, esprit nouveau de fraternité
PAUL SCHULMEISTER: La prédication somnifère (Communication et la „marketing” de la foi) (trad. B. Miksa Bánhegyi)
GABRIELLA LÓCSEI: Quelle doit être la communication sociale catholique?
RÜDIGER FUNIOK: La religion par les médias? – Oui, s’il vous plaît (trad. B. Miksa Bánhegyi)

ENTRETIEN DE „TEOLÓGIA” AVEC ISTVÁN NEMESKÜRTY

On ne doit pas avoir peur... (Confiée par Gabriella Lócsei)

TOUR D’HORIZON

- Les déclarations de l’Eglise en matière des moyens de la communication sociale.
Messages pontificaux pour les Journées Mondiales de la Communication Sociale célébrées annuellement (Vilmos Lenhardt)
Présence efficace. Réflexions sur la communication sociale (Özséb Horányi)
Trente ans au service de la Radio Hongroise
(Reportage avec Docteur LÁSZLÓ RAPCSANYI) (Reportage fait par Margit Széll)
Effets lyriques de la communication sociale (György Czigány)
Ces „admirables médias” (Du point de vue des recepteurs destinataires) (Margit Széll)
L’Eglise et les médias. (Les phénomènes négatifs et les tâches positives)
(András Szennay)

QUESTIONS THÉOLOGICO – PASTORALES

- Plan de service pastoral – pastorale coordonnée (Miklós Blanckenstein – Ákos Előd
Brückner – Ferenc Tomka)
Entretiens au cercle familial sur les médias (Géza Bittsánszky)
Le Seigneur a tendu sa main vers toi, parce que tes pas ont chancelé (Edit Révai)
Exprimer la foi! (Mátyás Varga)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat. – Felelős szerkesztő: Szennay András.
Főmunkatárs: Gál Ferenc. – Felelős kiadó: Lukács László.
Kiadja a **TEOLÓGIA** kiadóhivatala, 1053 Budapest, Kossuth L. u. 1. l. em. 1.
Szerkesztőség: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4–8. III. lép. II. em. 9.
(Kézirat leadása kizárólag a szerkesztőség címére.) – Megjelenik egyházi jóváhagyással február, május, augusztus és november közepén.

Ára: 60 Ft

Előfizetési díj 1 évre 240 Ft, fél évre 120 Ft

Csekk számlaszám: 324–VII–1.

Előfizetés és temlomi terjesztés a kiadóhivatalban. Utcai árusítás a Hírlap és Postaszállítási Igazgatóságnál. – Külföldön előfizethető a Kultura Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján (P.O.B. 149. – Budapest, 1389). – Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultura 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével.
Terjeszti a Magyar Posta. – Minden jog fenntartva. –

Készült: 90 532 Pannon Nyomda, Veszprém – Felelős vezető: Fekete István mb. igazgató

Index szám
25 821

HU–ISSN 0133–1779